

B2-páholy

Gyermekkorunk kedvenc elfoglaltsága volt, hogy a tankönyvi képeken látható, irodalmi-történelmi nagyjainkat átrajzoltuk a magu(n)k torzképére: a kopasz fejekre hosszú beat-hajat varázsoltunk vagy göndör parókát kerekítettünk-bodorítottunk, a szemüvegesek szemüvegét vakszemüveggé satíroztuk, a sasszemű szellemi előd szemüvegét kapott, a nők szakállt, a szakállasok szőrzetét, nem lévén más lehetőség, ágyékig lelógóra egészítettük ki; nem volt kímélet sem Aranyinak, se Ady Endrének, de még Kossuth Lajost sem mentette meg híres üzenete a bibircsókoktól, ragtapaszoktól az arcára. Volt ebben a feltétlenül ostoba gyerekességben valami kedvesség, bratyzás, közeledés, sőt elfogadás is. Álmunkban sem gondoltuk, hogy ezzel személyiséget sértünk, civil szférát roncsolunk, legfeljebb annyi jelent meg halványan tudatunk igen lassan táguló horizontján, hogy jól belécsippentettünk a nagyokba, az elérhetetlenekbe, a magasan fölöttünk trónolókbá. Legalább így...

Aztán kinőttük magunkat agyilag. Aki meg nem, az még elgraffitizgetett egy ideig, míg meg nem unta, mert épeszű ember az ilyesmit csak megunja végül.

Így voltunk a zenével is. Én vad Metro-rajongó voltam, Budai Matyi Omega-, Faragó Peti az Illést szerette. Így hárman alkottuk a *Mélabús holttetek avagy rühes tetvek* nevű gimnáziumi zenekart, melyet az első botrányos koncertünk után betiltottak.

Zenekar ide, zenekar oda, közös marginalizálódás ide, cukortartóából kiesés oda, közöttünk is verekedésig mentek a viták, az élethalálharcok arról, melyik a jobb s a legjobb, kuporogtunk a Komjáthy-műsorok előtt a kollégiumi nagy rádió – talán Pacsirta névre hallgatott – kékesen világító keresőjére szorítva a fülünket, várva az új felvételeket, kuporgattunk az újonnan megjelent lemezeikre, s ha valaki hozzájutott valamelyikhez, akkor együtt vagy körbehallgattuk azt. Aztán kiegyeztük Presserék LGT-jében, nem volt már veszekedés, verekedés. Még aztán hátat fordítottunk az ezeket követő zenéknek, egyszerű okból. Nem mondtak semmit, nekünk már, legalábbis, nem. Kivénültünk, a rock-korszakot felváltotta a pop és mindenféle más könnyedség és üresség, amihez, ez így természetes, semmi közünk sem lehetett. Száznolcvan fokok fordulat a komolyzene felé...

Mondom el ezeket miért?

Vonszolódom a Nemzeti Múzeum előtt a trópusi hőségben, amikor a szemem megakad valamin. Egy plakáton. Ez az Ákos nevű elhíresedett zenész valahol koncertet ad/adott. Nem vagyok Ákos-rajongó, nem is nagyon tudok a zenéjéről, néhány dalát már hallottam vagy elviseltem, így az ártatlanok együgyűségével álltam meg ott. Nézem a plakátot, melyet – láthatóan nem pajkos gyermekkezek – átrajzoltak. A negyvenesnek feltűnő zenész kapott egy hitlerbajuszt, haját, mely a mai modern divat szerint van rövidre vágva, a homlokába lógatják, hogy teljesen Hitlernek nézzen ki. Rossz a szám íze, ez nem tréfa, nem diákcsiný, ez teljes egészében aljasság. Politikai, vagy csak ostobaság van mögötte, egyre is megy. Nem sokat tudok, mint jeleztem, erről az emberről, a zenéjét is csak nagyon foghíjasan ismerem. De annyi jött le nekem belőle, hogy mindig mondani akar a dalaiban-szövegeiben valami fontosat, személyesen közöst, közösen személyest, akar üzenni akkor is, ha ez az üzenő forma meglehetősen messze áll a mai, sorozatgyártásra, agymosásra berendezkedett, lötyögő popszakmában. Ilyetén módon viszonylag fiatal kora ellenére – ősbőlény. De hogy fasiszta lenne? Nem hiszem. Mitől? Megfogalmazódik a szomorú konklúzió: az emberi fantáziánál talán csak az emberi aljasság és ártó gonoszság a határtalanabb. Tűnődöm. Jókaiból nem csináltunk Rákosit, Adyból nem Kádárt, Balassiból nem Miklós

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XIV. évfolyam 7. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers),
Balázs Géza (nyelv-művelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Borbély András** (dokumentum), **Elek Szilvia** (zene),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (próza), **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (törtélel), **Vincze Ferenc** (műbírálat, főszerkesztő-helyettes), **Wegner Tibor** (művészet).
Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Doncsev Toso, Gráfik Imre, Hankiss Elemér, Dr. Koncz Gábor, Radnóti Zsuzsa, Rakovszky Zsuzsa, Szörényi László** (tiszteltetelli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: Ady Endre Művelődési Központ, 1043 Budapest, Távasz u. 4.

Telefón/fax: (1) 225-3474 • Mobil: (70) 617-8231 • E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor tárcája borítóbelső

Temesi Ferenc: Kislex 3

Kelemen Lajos: Magad légy távlat! 13

Tóth Erzsébet: A régi szappanok. 15

Papp Tibor: Kassák-kocka; Édes; téli gyümölcs 16

Téka

Miklóssy Endre: Exodus 18

Farkas Gábor: „Szómban súly legyen” 22

Ablak

Pomogáts Béla: A pályakezdéstől
a beteljesedésig

(Kabdebó Tamás emberi és írói útja) 27

Kirilla Teréz: A megismerés türelme

és a hit kételye (Szénási Zoltán: A szavak
sokféleségétől a Szó egységéig) 30

Konczek József: Az ember, aki lejött a hegyről

(Gyimesi László: Az ember,
aki lejött a hegyről) 34

Berek

Váradi B. László: Hogyan romboljunk falut? . . 38

Tárlat

B. Tóth Klára: Egy kiállítás ürügyén 46

Kelemen Károly alkotásai színes melléklet

Hetedhét

Báthori Csaba: Orfeusz másvilága. 49

Sabahattin Ali: Üveg pavilon

(Biacsi Mónika fordítása) 60

Alek Popov: Testgyomok

(Harman Miklós fordítása). 64

Henry David Thoreau: Oly mezőkön,

melyek felett a kaszás keze átsuhan;

A vers volt az életem;

Azok, akik elkészítik az esti ételtem ott lent

(Nagy István Paphnutius fordításai) 85

Ádám Orsolya Mária: Hallgat.	86
B. B. Mala: Tűzsugárrá váló szenvedélyek; Holdfény és Niagara	87
Baczó Zsolt: Szeretem; Csontvázak ellen; Kutyafuttában	87
Bibor István: Partról	89
Berecz Teofil: Füstös képek; Ezek megmeredtek!	90
Bozók Balázs: Egyedül; Aláírás	91
Ebergényi Németh Magda: Trianon; Rabság.	92
Dobosi Valéria: Weöres Sándor padján	93
Ferencz Mónika: Éjféli büntény; felejtő.; Zajok	94
Gábor Tamás: Dúdoló; Látomás	97
Barabás Marianna: Múlt idő; Hova tűnt; Elromlott világ; Mag; A természet világa; Te nem tudod.	98
Kóvári Diana: Kéregető; éj felem; Egyedül?; Remény(telenség); Teli Hold; Más Világ; Évszakom.	101
Kiss Éva: Fájdalmas szerelem; Örökké Veled; Üzenet	104
Orosz Fanni: Mandarin, hétfőn; Szenvedő szerkezet	106
Rosmann László: Megbánás éneke; Esik; Velem fut nevetésed.	108
Szinay Balázs: Élőhang; A lemondás filozófiája; Vázolt valóság	110
Tarsoly Beke Tamás: Fekete holló, siess!	113
Drgács Gabriella: Új élet.	114
Búr Eszter: Az utolsó perc	127
E számunk szerzői.	128

Illusztrációk

Kelemen Károly fotói és radírképei
. 26, 96, 126, hátsó borítóbelső

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 67.

Lorand Gaspar: Jerusalem
(Az Országos Idegennyelvű Könyvtár
7. műfordítás-pályázatának anyaga)

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XIV. évfolyam 7. szám

Pálya!

TÜKÖR

E számunk képzőművész vendége, Kelemen Károly nem szereti az alanyi festészetet, mikor az ego átjárja a művet. Az végleges – mondja –, ez meg végtelen... Művészetét eklektikus jelzővel szokták illetni, a szó pozitív értelmében, mert felvállaltan hidat ver (Kelemen-Kettenbrücke) a múlt és a jelen művészete között, nem rabja a saját megkövesedett stílusának... Már most is hatalmas életműve, célkitűzései kezdettől fogva megmozgatják, izgalomban tartják a művészvilágot...

(B. Tóth Klára)

Temesi Ferenc

Kislex

(búcsúféle egy regénytől)

Angolkürt. Fafúvós hangszer, mélyebb az oboánál, F-hangolású. Az oboáról a férfiak többségének olyasmijut az eszébe, teszem azt: „Szopátás alapos gyanúja forog fenn.” A férfiak már csak ilyenek, mondta Kasza bácsi, a sakkőrült trafikos, akinek életében egy nője volt, az anyja. Pedig ez, ez a bánatosan, mélyen bűgő, kicsit bégető hangszer neve a francia „haute bois”-ból (annyi mint: hosszú bot) származik. Na de milyen az az angolkürt? Se nem angol, se nem kürt. Nem összetévesztendő a franciakürttel, amely német.

Ária. Ének, amelynek hosszúságát az énekes szélessége határozza meg. Az agy hiánya plusz helyet ad a rezonanciának.

Ásítás. A száj szélesre nyitásának módja, hogy több levegőt fújunk ki/ lélegezzünk be unalmunkban. Koncert alatti művelése rendkívül udvariatlan és neveletlen dolog, főként ha az előadók egyike vagyunk.

Atonalitás. Halálos betegség, amely több modern komponistát megtámadott. Legkiütközőbb jele a döntésképtelenség. Afelől, hogy milyen hangnemben kéne szólania a műnek.

Bariton. Férfihang, amely a baszus és a tenor között hever, és mindkettő hátrányos tulajdonságait egyesíti. Olyan, mint egy harsogó

pozán, amelyet kávéval töltöttek tele. A szó valószínűleg a latin „boro”-ból származik, amelynek egyik jelentése ostoba, népiesen: olyan, akit az anyja alól is vasvillával vertek el. Sokan, akik azt hiszik magukról, hogy tenorok, már gyakorlatilag baritonok, miként a legtöbb bariton tulajdonképpen basszus.

Basszus. A legmélyebb hang, amelyet férfi ki tud eresztetni a torokán. Rendszerint öregedő, csoszogó emberek botorkáló hangja, akik gyakran vakok és/vagy süketek. Vastagon énekelnek, lehangolóan lehangolva, vagy egyáltalán nem. Ez utóbbi az egyetlen jó tulajdonságuk. Hangjuk a ködkürtre emlékeztet leginkább, hajókon jó szolgálatot tehetnének. A latin *bassus*-ból ered a szó, amely egyaránt jelentheti azt, hogy „alap, bázis” vagy „dorbézoló, részegeskedő”, esetleg „talpkő, talapzat” – hogy a basszus melyikből származik, még nem tisztázott.

Beat. A hatvanas évek ritmusa, rockzenéje. Tíz évvel korábban, amerikai irodalma. Gyakran még 3 akkord se + igazság. Szövegek: *Hope I die before get old!* Ezt én hittem, énekeltem. Meg is haltam, de föltámadtam. Akkorra már harminc fölött voltam, akiben a beatzenészek szerint már nem lehet megbízni. Jó. Kis szöveg. A szó eredeti jelentése: üt, ver, dobog, legyőz. Ha angolul szeles vízzel vered a levegőt, hiábavalóságot teszel. Ma-

gyarul is. Főnév: ütés, csapás. De ami nekünk kell: ritmus, üt-em, taktus. Ez minden (zene) alapja. Művenként és előadónként változik, másként veszi a levegőt, szoktam mondani. Komolyzenében bonyolult algebrai formula szerint, amely a hold fázisain alapulhat akár. Komorzeneileg sok függ a karok mesterétől, aki háttal áll a közönségnek, mert tőlük fél, pedig a pálcája fallikus szimbólum, még ha nem is látszik. Mű után rendes zenész: deadbeat. Holtfáradt. Downbeat: ez persze egy dzsessz lap. Így möggy ez, mondta Tatár bácsi, a Tündér utcai cipész.

Beatles. Nem tetszik a hangzásuk, és a gitárzene különben is kimenőben van a divatból (a Decca egyik megmondóembere 1962-ben a Beatlesről).

Most már, hogy más zenészekkel is játszottam, nem hiszem, hogy a Beatles olyan jó lett volna (George Harrison).

Bebop. Későbbiekben csak bop. Bonyolult, komplikált, gyakran kusza dzsesszforma. Hogy mi a dzsessz? Minden, ami három akkordnál több, mondta Lou Reed. A bebop a gyors tempó, kurta zenei tagolások, diszszonáns hangvétel, zárt harmóniák egy széles hangnemű zenei tartomány fölött stb. Az ehhez a zenéhez köthető divatok, a negyvenes évek egész bopörülete. Maga a zene is tomboló, eszeveszett, mégis kicsit gépiesnek mondható. Később már igényesebb hallgatók is elismerik Charlie Parker vagy Dizzy Gillespie zenéjét. Az alkohol- és drogfogyasztás mély nyomot hagyott a muzsikán, és az előadók remegő keze tág teret nyitott a vibrációknak. Mondom én. Bebopot fújnak, jót pisálnak, mondja a költő.

Beintés. A karmester teszi, hogy jelezze, mikor melyik hangszer lépjen be. Régebben a karmesternek olyan hosszú pálcája volt, mint némely tanuszodákban, hogy a kezére tudjon csapni a feledékeny zenésznek. Ha a karmesternek int be egy zenész, nos, akkor nagy baj van.

Brácsa. A hegedű és a cselló szegény rokona. Mit tegyünk, hogy úgy hangozzék, mint a hegedű? Ülünk le hátra, és ne játsszunk semmit. Na jó. Miért kavarognak a brácsások a színpadi bejárat előtt? Mert nem tudják, mikor kell belépni. Egy süllyedő hajón áll egy brácsás és egy csellista. Segítség, nem tudok úszni, mondja a csellista. Könnyű neked, csak kapaszkodj a hangszeredbe, mondja a szegény rokon.

Búcsúszimfónia. Valaki elmenni készül, de helyett, érthetetlen módon, hosszú zenélésbe kezd.

Coda. Függelék, farok egy zene-műben. A kóda annyi a zenében, mint a levél végén az Ui.

Concerto. Boxmeccs, amely egy zenész (a szólista) és az összes többi (a zenekar) között zajlik. A karmester a bíró. Senki sem nyer ebben a versenyben, különösen a közönség nem. Concerto grosso: barokkos tömegverekedés hangszerek között.

Cselló. Bánatos hangú húros hangszer (melyik nem az?), a vonósok családjának tagja. Nagyobb, mint a brácsa és a hegedű együttvéve, zenészviccek szerint ezért tovább ég. Valójában az emberi hanghoz legközelebb álló zeneszerszám. Egy baja van: a nyelv szerkezetét, a szintaxist mind ez idáig nem tudja visszaad-

ni. Remegő kezű egyéneknek (mint Életrajzoló és mások) nagyon nem ajánlott.

Csembaló. Billentyűs hangszer, a zongora egyik elődje. A csembaló-szerelő, Bachhoz: Ha barokkot játszik, minek megjavítani?

Thomas Beecham úgy írta le a hangját, hogy „két csontváz közösen hullámos ólomtetőn”. Ez azért túlzás. Egy önkielégül.

Csodagyerek. Olyan gyerek, aki csoda, hogy nem halt meg már legalább egyszer. Ilyen volt szegény Vécsey Ferike – akivel Bartók is fellepett, de csak pár alkalommal –, akit az apja zsákmányol ki véresen, s aki belehalt többször is a melóba, állandóan beteg volt. Mozart is csodagyerek volt, bele is halt harminchat évesen. Bartók is volt csodagyerek, de kinőtte. Helyesen tette, mert a csodagyerek joga a fiatalon való meghalás kötelessége. Még az előtt kell meghalni, amikor kiderül, hogy ennél jobbak már nem leszünk soha.

Dob. Ütőhangszer, kopogtatás a hallgatóság dobhártyáján. Eredetileg csatamezőkön alkalmazták az ellenség megfélemlítésére és a saját csapatok bátorítására. Néhány mai zenész (különösen az ún. dzsesszdobosok) nem felejtették el az eredeti alkalmazást. (Nem tréfa: Bartók dobosként kezdte zenészi pályafutását. Hároméves korában.)

Dzsessz. Ma dzsesszt játszol, holnap meg elárulod a hazát! (Plakát a sztálini korszakból)

Dzsesszzongorista. -nak lenni nehéz kenyér. A boldogtalanság és a magány egyik legkifinomultabb útja.

Neki egy zenekarban a dobos túl hangeszt, a basszista egy segédmunkás, aki falat húz a zongora elé, a szaxofonos meg, hm, hát ma megint rekedt. A szólógitáros titokban mindig föltekéri a hangerőt a kutyán, túl gyorsan fogja le a hangokat, sose fejezi be a szólóját, nem adja vissza a témát, a szemét; miért nem ment el rocksztárnak az ilyen, az hiányzik neki, a hülyének; de ez csak iszik, csajozik a rajongókkal – jó, a Szabó Gábor kivétel volt, de ő is hazajött, csinált egy lemezt és meghalt. Mindenkit utál a dzsesszzongorista különben, mert csak ő akar a színpadon lenni. Minden más zene csak zavarja. De hát ki tud egyszerre tíz hangot lefogni, mi? Ha a szünetben odamész hozzá, a tizennégy éves kishúgod iránt érdeklődik. Bartók? Hát az is valaki?! Hogy ő kezelte a zongorát először ütőhangszerként? Na ne szórakozz, te is benne vagy ebben a Bartók-buherában, mi? Kivétel: Art Tatum, Thelonius Monk, Oscar Peterson, Herbie Hancock, Keith Jarett, aztán a koronázóhercegek és hercegek: Duke Ellington és Count Basie; hogy ki a király, hát én; na ja, a Szabados, Binder, Szakcsi, Vukán, Fogarasi. Ja és a Pleszkán, aki ötvenegy évesen a hetvenkilencedik szúrásra eltalálta a szívét. Meg olvassátok még el a Wikipédián a száznemtomhányat. Na.

Ellenpont. Ha egy beszélgetéshez hasonlítjuk, akkor ő cáfolat. A hang ellen hangot, a pont ellen ellenpontot állíts. Az uniszónó darab idő után uncsi, jobb a két szólam. Pláne a polifónia. A barokk mesterek is nagy kedvvel használták. Ők már mind halottak, de a kettő között nincs bebizonyítva összefüggés. Mai zeneszerzők kevésbé használják, de a konziban, büntetésképpen, tanítják. Megmondtam. Kontrapunktum.

Első sor. Tizenöt méter széles és kilenc foga van. Az első sor a Zeneakadémián.

Énekes. Nem azonos a dallal. Gyermekkorában szinte biztos, hogy gondoljai voltak azzal, hogy egy hangszeren tisztességesen megtanuljon játszani. Hangszer helyett az énekesek azt használják, amit ők elegánsan úgy hívnak: „vokális apparátus”. Ez a hang. Ebben benne van az ital a gyomorban, a szájszag a szájban, az elszívott cigaretták íze az ínyben és hatásuk a torokban, a pocak nagysága és/vagy a mellkas – a rezonancia miatt. (Lásd még whisky és vodka jótékony hatása az évtizedek alatt – a tenorból a basszusba csúszhatunk.) Ismertem énekesnőt, aki tojássárgáját nyelt éneklés előtt, de olyat is, aki spermát. Ahhoz, hogy az énekesek javítsák teljesítményüket, nem vehetnek egy jobb hangszert, az ilyesfajta gégefőműtétek nagyon macerásak.

Fafúvósok. A hangszerek egyik családja, amely a nevét onnan kapta, hogy a tagok fából készültek. Ugyanmint a fuvola, amely tiszta ezüsből van, a klarinét, amely csak részben, a szaxofon, amely rézből készült, és a fagott, melyet manapság gyakran műanyagból gyártanak. A síp – na arról már ne is beszéljünk. Mint a legtöbb család, ennek tagjai is gyakran vitában állnak egymással, gyakran egymás szavába vágva.

Fantázia. Ami a zenészeknek van, szexuális élet helyett.

Félhang. Leszállított hang, amely nem mindig száll le.

Kis jel, amely leginkább a kis „b”-re hasonlít, leszálliccsa az utána következő hangot a magas lóról.

Többé-kevésbé, hogy úgy mondjuk. Van olyan is, a zenészek keresztje, amelyik fölszalliccsa félhanggal. (Régi zenészvicc, gyerekkoromban hallottam – az se volt máma –, hogy egy hapsi azt éneklé bele a bús éjszakába: Fáááá! Azért, hogy a szomszéd hegyi visszhangot hallja. De mindig az jön vissza: Fiiisz! Miért? Mert a szomszédos hegy tetején van egy kápolna, tetején egy kereszttel. Húúú, de rossz vicc!) Ha a sor elejét foglalják el tolakodó módon, akkor az egész kottasorra vonatkoznak. A bebé, a kettős bé két féllal, vagyis egy egész hanggal szálliccsa le énekesek és zenészek fantáziáját, már ha a jel eszükbe jut.

A hangnemjelölésnél nagy B a durrokhöz, kis b a mollyokhoz járul. Ha valaki ezt keveri, azt a könyvet Sipos Miska barátom, a Muzsikás primása becsukja és leteszi. Igaza van.

Forma. A kompozíció formája.

A kompozíciót előadó zenész formája.

Gitár. A gitár olyan, mint a nő. Mielőtt játszol rajta, fel kell hangolnod (spanyol közmondás).

Hallgatóság. Már többször szoltunk róla. Olyan állatfajta, amely ha megfázik, nem megy doktorhoz. Ehelyett a Művészetek Palotájába megy. Két alfajuk ismeretes: akik tudnak nyitott szemmel aludni, és azok, akik zárt szájjal is képesek horkolni.

Harmónia. Összhangzás. Nem olyan régi, mint a széthangzás. A komolyabb harmóniaelméletek az asztrológián alapulnak. Még komolyabbak a kínai császár ízlésén. Senki se tudja róla az igazságot, legkevésbé, akik okítják. Ja, meg akik kritizálják.

Kárlátó, csörmelék, gezemice, g-mollban. A rabok a legjobb közönség, akik előtt valaha játszottam (Johnny Cash dalszerző, countryénekes, gitáros).

Inkább egy üveg pia előttem, mintsem egy homloklebeny-lobotómia (Tom Waits dalszerző, énekes, színész).

A rock-újságírás ennyi: emberek, akik nem tudnak írni, interjúkat készítenek olyanoknak, akik nem tudnak olvasni (Frank Zappa dalszerző, zenész, író).

Kontratenor. Egy terrorista tenorista, aki a jelenlegi – bizonytalan – árfolyamon kapható arra, hogy a ma elérhető legmagasabb férfihanagon énekeljen, ha lehet. Kiéneкли a hangot más szájából, miközben kihull a ritmusból. A hangszíne? Mintha házassítottuk volna a körfűrész az oboával. Szerelmi házasság volt, de hát tudjuk, a körfűrész picit erősebb az oboánál. A név latin eredetű, *contra tenore*, annyit tesz: „a tenorok ellen”, hát ebben van valami. Hangszeren is művelték, már a 15 században.

Kritikus. Nehéz szakma úgy maradt, valamikori zenészeknek. Nemcsak pocskondiázni kell mindenkit, akinek sikerült, de azt is, akinek nem. Fontos: ez óságyírómeló, és a lapzártá legkésőbb reggel 08-kor, de inkább 24.00-kor van. Koncerthallgatás: hát nem látjátok, hogy én jobb zenét tudnék írni, szebb vagyok, magasabb is nála, bocs, nem lehet mindenki tökéletes stb. Ezt az önkínzást csak az a kéjes érzés tudja felülmúlni, hogy tudjuk: ez a faszi ki le lesz herélve, ha van még neki töke, szétszedem darabokra, aztán elfelejtem összerakni. De csak most jön a neheze: koncert után, éjjel meg kell írni a zenekiírti-

kát, ami egy karaktergyilkossággal és följelentéssel ér föl: („...Ebből a tételből kiderül, hogy a kontaktlen-csés kompánista pedofil is, kisiúkra gerjed: ...hinta-palinta / régi Duna / kiskatona ugorj a...”).

Aztán teletűzdelni a magyar szavak idegen szótárából vett kifejezésekkel, csak az állítmány legyen magyar, vagy az se. Szeretném én azt a zeneszerzőt látni, akiről én jót írok. Tudom én: a bartóki örökség, a kodályi hagyomány – de aztán kuss!

Madrigál. Együtt éneklés, több szólamban, zenekíséret nélkül, különösen a reneszánsz Madridban volt népszerű. A korabeli cenzúra elemei is megtalálhatók benne. A csúnya részeket „lálálál” helyettesíthetik. Pedáns zenekutatók (másmilyenek nem is léteznek) megemlíthetik, hogy a megfelelő terminus egy ilyen madrigálra a „balett”, vagyis a színtánc lenne. Körbe kell röhögni őket, és rábízni a balettpatkányok éles fogaira.

Magánénekes. Gyerekkoromban már elfogadtam, hogy egy énekes magányos, főleg ha egyedül áll a színpadon. De mégse magánpraxist űz, mert a többiek magánhangzóival mit sem törődve, nem magánrendelésen fogadja őket, hanem az operaházban. Magánnyomozói munkát nem folytatok, mert bár a magyar szavak pártján állok, de nagyon – a fene tudja – itt a szólista vagy szólóénekes jobb lett volna. (Jaj, még magántáncosok is vannak!) A lényeg: a magány-, köz- és váltóénekesek olyan egyedek, akikben gyakorta nagyobb az ego, mint a tehetség, és ezt csak mindent legyőző pénzsóvárgásuk múlja felül. Két típusuk van: jó és rossz. Az előbbivel csak ritkán lehet találkozni, főként faluvégi kurta kocsmákban.

Manír. A 17. század óta a hangszerek díszítések német elnevezése. Ezek nemcsak az írott, hanem a le sem írt ékítményekre is vonatkoznak. Vagyis egy rögtönzésben is lehet manír. Általánosságban elmondható – úgy összművészetileg, ha van ilyen –, hogy minden művészet halála a modorosság. A mesterkéeltség, az erőltettség, a kimódoltság. A finomkodó, a felvett, a csinált. A maché. A ciki. Valami, ami hamis. Most nem a hangokról beszélek. Valami, ami nem őszinte. Mert nem azonos önmagával. Sapienti sat.

Másoló. 1. Kezdő zenész.

2. Szegény ember (vagy szerelmes és rajongó feleség), akit rendszeren meg sem fizetnek, hogy átírja tisztakottalapokra a komponista olvashatatlan, áthúzott, kisatírozott, de aztán újraírt, virágokkal, fákkal, hegyoldalakkal és női nevekkel telefirkált hangjegyeit a saját, gyönyörű, megfizetetlen (mert megfizethetetlen) – szintén olvashatatlan – írásával.

Mezzoszoprán. Félszívű, néha féleszű szoprán. A magasabb hangok csökkentett száma miatt tovább énekelhetnek, mint a valódi szopránok. Csak minek.

Műsorfüzet. Kis, reklámízű, faborok címkéiről lelopott költőiséggel megírt kisesszék, amelyekben az író ukmukfukk fel akar nőni a bennük szereplő szerző(k)höz. Zene-szerző? Mi az, hogy szerez: hozzájut, szert tesz rá, kaparint, lop, bezsebel, megbugázik, megbuliz, oroz, elemel. Bizony. Capcarász. Sőt capcarászik. A műsorfüzetben továbbá haszontalan és téves évszámok szerepelnek a művek teremtoinek, megformálóinak életéről. De ezt úgyse tudja meg senki.

A közönség csak csörög a papírral, de olvasni se tudja. A koncertre járóban benne hallgat a sötétség, olvasni, írni nem tud, nem akar. Ő hallani jött. Meg aztán úgyis mindegy, a programok változnak, a füzet nem. De jó egy kis Mozartot hallgatni, mondja dr. Sötét Lajosné, a műsorfüzetet nézve. És akkor beindul a wagneri láncfűrés. Fát vágnak, sokat.

Oktáv. Normális esetben nyolc, a szeriális stb. zenék esetében tizenkét hangból álló sor. Tenorok tudnak produkálni huszonegyet is. Nem beszélve a szopránokról, akiknek a hangja olyan, mintha a körmét végighúzná valaki az iskolai rajztáblán, és úgy fáj, mint egy fülpiercing. Az Európán és Amerikán kívüli zenében vannak olyan hangrendszerek, amelyekben ennek nincs jelentősége. Néha Európán és Amerikán belül se. Olaszországban, ha valakit Oktávnak hívnak (Octavo), alighanem ő a nyolcadik gyerek.

Opera. Milyen gyönyörű is lehetne az opera, ha nem lennének benne énekesek! Ezt Rossini mondta, aki 39 operát írt. Azt meg Mark Twain (akire Olie, egy amerikai nő szerint hasonlítok) egy operaelőadás után: Nem hallottam ilyet, mióta leégett az árvaház! *Operantes*, annyi mint sáncmunkások. Opera operta – nyitott mű, kis modernista klapancként írtam ilyeneket.

Orgona. A latin *organa* szóból ered, amely az *organum* többes számú alakja. Jelentése: májusban nyíló lila vagy fehér, ingerlően erős szagú, billentyűs zeneszerszám. A legrégebbi orgonaszerű hangszer az ókínai *seng* volt, amely egy Hátsó-Indiában és Indonéziában is elterjedt szájjorgona.

A Talmud is említ *magreia* nevű hordozható hangszert, de hát mit nem említ ő. (Talán azt azért mégsem, amit kedves, nyolcvanon felüli nőolvasóm mondott a telefonba, hogy Bartók [is] zsidó volt. Mert az anyja Voit volt, és a zsidóság anyai ágon számít. Voit azt jelenti, ember. Szép. Igaz, hogy a Mama németül beszélt halálíg, nem jiddisül. Hogy az egy cip-szer név? Az nem számít. Ja, ha csak úgy nem!) Az orgána különösen a hideg, nedves, beázott templomokban éledgél. A legkisebb, legmagasabb sípok vonzzák mágikusan a denevéreket, a legnagyobb sípok beszakítják a padlódeszkát. Egyházi zenére, kóruskísérésre használják a leggyakrabban. Na de! Bach János Sebestyén *d-moll toccata és fúgáját* kiskamaszként hallgatni a szegedi dómban! Beleremegett a levegő, a templom, a szív. Na meg a dobhártya. Istent imádni ebben a zenében a legjobb. Hogy kicsoda is Isten, azt éppen tőle és a János Kristóf, János Bernát, János Kristóf Frigyes, János Ernő, János Jákob, János Lajos, János Mihály nevű törpéktől tudjuk. Az Úr hatvanöt évet adott Bachnak, hogy elmondja az embereknek, hol lakik ő. A szegedi dóm orgonája 8600 sípjával és 126 regiszterével akkoriban talán Európa harmadik legnagyobb orgonája volt, ma kb. 49-ik. Az álmok elmúlnak, a hit marad.

Passió. Ó, szenvedély, Krisztus keresztútja a zenében! Az oratóriumtól megkülönböztette szoros összefüggése a liturgiával, a bibliai szöveg, a gregorián előírások megtartása és a korálok alkalmazása. Mondok egy művet: Bach *Máté passió*. 1663. Akkor még hittek, magyarok, németek. A többi néma csönd. Hol van ő? És hol vagytok ti?

Play backwards. Mi történik, ha visszafelé játszol le egy blueslemezt?

Kiengednek a börtönből, visszajön hozzád pénzéhes, kikapós feleséged, Buksi kutyád föltámad.

Próba. Zenészek (és énekesek, akik nem zenészek) találkozója ideális esetben azon acélos célból, hogy megismerkedjenek valakinek a zenéjével. Na jó, a komponisták le vannak szarva. Ez alap. Ezért aztán társadalmi élet folyik, gyakorlás helyett. Jobb is, mert csak a hibákat gyakorolják. Próbálják, próbálják, de csak nem akar sikerülni.

Rapszódia. Kék meg zöld meg minden. Gershwin *Kék rapszodiája* nem kék, hanem Rhapsody IN blue. Üres fájdalom érzése. No pain, no gain. Ezt a kis sérült lelkű, francia lotyót elűthetném, mint a gyorsvonat, se perc alatt, de nem teszem, mert én az amerikai nép zeneelrendezője vagyok: Mi-fá-szó-szó lá-ti-dó-re-ri... Kicsit rapszodikus a hangulatom máma... De a repülőtéren már ott a szerelem. Ja, rapszódia azt jelenti görögül, éneket foltozni. Hej, rapszódosok, akiknek neve mind beléje folyt a csak munka közben szundikáló Homéroszéba, ott a parton, amikor a tenger elmondta néki, a vak mesemondónak a ritmus lényegét. Na, akkor kellett volna élni.

Recitativo. Bob Dylan, Lou Reed, Leonard Cohen és társaik előtt messze, messze, az éneklő beszéd (hisz mind az) hangszerrel kísért változata, a hanyagsággal kísért dal, az opera ősenél, mindenesetre 1600 után már ismert volt Itáliában. Tulajdonképpen a pletyka zenébe való átültetése. A beszéd nagydarab farönkjei, tuskói az oratóriumokban is jelen vannak. De

sajnos az operákban egyre több időt hagytak az éneklésre.

Repertoár. Elméletileg, az a zeneyanyag, amit egy énekes vagy egy zenekar képes lenne végigénekelni, végigjátszani, ha hagynák. De nem hagyják, ezért a repertoárokból mindig csak foltokat ismerünk meg. A francia szó eredetileg tárgymutatót, katalógust, bibliográfiát jegyzett. A repertoár épp előadandó részét szokták énekesek, színészek elfelejteni, de csak pillanatokra. A milyen – a – te – repertoárod? kérdés bizonyos körökben azt jelenti, mennyit érsz. Mármint pénzben. Hogy a pénznél maradjunk, az amerikai polgárháború szép nevű tábornoka, Ulysses S. Grant határozta meg a legrövidebben:

Csak két dallamot ismerek. Az egyik a „Yankie Doodle – Came To Town Riding On A Pony...”. A másik nem létezik. Hát, neki rövid volt az izéje.

Rézfúvósok. Rézből és más ötvözetekből készült fúvós hangszerek családja, amely felöleli a tubától a vadászkürtön át a harsonákon keresztül a trombitáig és a nagymama nagyágyának réztámaszaiból, keretéből és fejtartójából készült fúvós eszközöket. Durvább anyag, durvább hang (vö. orgona). Már a régi, 12. századi ciszternákban is... Úgy használják, hogy az egyik végén belefújnak vagy zümmögnek egy hosszú, meghajlított csőbe, és remélik, hogy a zeneszerszám másik végén kijövő hang legalább olyan jó lesz. Nem lesz jó. Bár mindenféle billentyűk, kallantyúk segítenek eltéríteni a hangot valami elviselhetőbb tartományába a szomorú hangok vidám világának. Prof. Réz András, a filmtudományok nagydoktorának megjegyzése szerint, tulaj-

donképpen egyfajta túlfinomult köpőcsésze. Richard Strauss híres szavait, melyeket a karmesterekhez intézett, idézni akartam:

Soha, semmilyen körülmények között ne nézzenek a rézfúvósokra!

Ez a mondás kimaradt. A katonazene nem.

Szünet. Igazi vagy képzelt távolság két hang között.

Pihenő két zenedarab között, mely alatt az előadók összeszedhetik széthullott játéuk darabjait. Ezt néhány hallgató arra használhatja fel, hogy orvul kiossonjon.

Várakozási idő ez előadó előző és következő belépése között. Ez egy ütemtől a végtelenségig tarthat.

Tempó. Sebesség, amellyel a zene halad. Azt mondják, a karmester a masiniszta, de a zenekarnak erről más a véleménye. Mindig gyorsabb, mint a próbán volt.

Tenor. A tenor nem egy ember, hanem egy betegség (Hans von Bülow német karmester).

Zene. A zene, a music, a musique, a Musik, a musica, a música, a musziké és múzika, a Brockhaus zenelexikon szerint „alkotó megformálása a hangzó anyagnak, amely természet- és indulathangként a világot és lelket a hallás tartományában jelenti, művészetként pedig, ezt a jelentést átszellemítve tudományosan (elméletileg) átgondolt és rendezett, így tehát a zene értelmes és értelmező anyag-szerűsége révén »nyelvnek« tekinthető”. Jaj, anyám, add el a házat, vegyél rajta gyufacímkét! De jó, hogy ezt nem tudtam eddig!

Ezzel szemben a zene csak egy négybetűs szó. Nyelvújításkor kelet-

kezett a zenebonából, elvonással, a zeng ige hatására. A botfűlűeknek csak zaj. A modern klasszikus zene pedig még mindig az, amiről a hallgatóság többsége azt reméli, hogy egy ponttól fogva dallamos lesz.

A zene nyomtatott formában az átlagemberek számára hieroglifák kígyózása, firkálások vonaglása, macskakaparások nyávogása, pacák pocakjai. A zenészek számára ez a kotta, amelyből a zajt elő kell állítani. Lehet olvashatatlan, uncsi, túl bonyolult, vagy ezek kombinációja. A zaj előállítás a következő négy fázison kell hogy keresztülmenjen:

A zeneszerző leírja.

A karmester félreérti.

A zenekar vonakodva, félszívvvel követi.

A hallgatóság az egészről tudomást sem vesz.

A bartóki zenéről viszont szerkesztőnőm édesanyja, az egyik legszebb nő, aki Szegeden élt volt, és én örültem, hogy néha kezicsókolomot köszönhettem neki, azt mondta a lányának, mikor az megkérdezte, hogy mi ebben jó:

Nem is tudom. Mintha Isten pisálna a fülembe.

Zeneigazgató. Mindig érdekelt, miféle foglalkozás ez. Törtem a fejem rajta, törtem, míg belenyugodtam, hogy már nem tudom meg. Pedig Bach is az volt Lipcsében, mondták. Aztán megtudtam, hogy van főzeneigazgató is. Ezek szerint főzeneigazgató-helyettesnek kéne menni.

Zenekari árok. Mély lyuk a színpad előtt, ahová a zenészek elbújhatnak. Ha többen vannak, mint a közönség, akkor már nem félnek, és kiülnek a pódiumra, fontosságuk és túlerejük teljes tudatában. A zenekari árok

mélysége, és a pódium magassága nemzetközi egyezményen alapul.

Zenepszichológia. Cihológok terapeutikus részvétele egy koncerten. Hogy mi megy közben a fejükben, hej!

Zeneszerzők. Boldogok a lelki szegények, mert az ő kedvenc zeneszerzőjüket úgy hívják: Opus. Egy ember, a zeneszerzők oldaláról – Bak Pista költő barátom legnagyobb kedvence, nagy koncerteken mindig összefutottunk –, Gustav Mahler azt mondta Bruno Walternek, az amerikai német karmesternek, aki az osztrák Alpokat bámulta:

Mit meresztli a szemét?! Már megkomponáltam!

Hát ilyen a zeneszerzői világszemlélet.

Amúgy Bach 262 éve, Beethoven 185 éve, Bartók 67 éve halt meg. Mit türelmetlenkedtek?

Zenészek. Zenészek nem mennek nyugdíjba, csak megállnak, amikor nincs több zene bennük, mondta Satchmo. Bár így lenne, mondom én. De tovább csinálják, zene nélkül. Na, nem mindenki. Cole Porter, szintén komolytalan zenész mondta meg a másik igazat:

Az egyedüli inspirációm az, amikor a producerem felhív.

Az átlag komolyzenész olyan egyed, aki zajt hoz létre oly módon, hogy addig tépi, üti, fújja, nyomja a fából, rézből, műanyagból vagy kutya-gumiból készült tárgyat, amíg az meg nem elégszi. Mindezt egy rosszul álló, kiégetett, legalább tízéves szmokingban. A zenekarok tagjai leülhetnek, amelyért extra fizetség jár. A kórus-tagoknak állniuk kell az ájulásig, és alig kapnak valamit érte valamit. Ilyen az élet, mondta Tatár bácsi, és ki-

kapcsolta a néprádiót, az Úr 1955-ik évében. Mán mögén a ruszki csasztuskáikat üvöltik.

Zenészsakszervezet. A maffia egyik leányvállalata, amely orbitális pénzekről dönt a zenészek dolgaiban. Az ASCAP, a Zeneszerzők, Szerzők és Kiadók Amerikai Egyesülete még Bartókot is támogatta betegségében, persze nagyvonalúságból utóbb vonva le a szerzői jogdíjakból a segélyt, özvegyétől és Péter fiától. Még a kávészünetek számát is meghatározhatta a próbákon. Egyet, óránként. Énekesek, nem lévén zenészek, nemkívánatosak a tagok között. A többieknek mind ajánlatos tagnak lenni és tagdíjat fizetni, ha nem akarnak feketelistára vagy villamosszékbe kerülni.

Zeneszociológia. A társadalom és a zene nem létező kapcsolatával foglalkozó tudományág.

Zenészsors. Szent Péter vizsgálja a belépőket a mennyek kapujában.

- Te mit csináltál az életedben?
- Olajban utaztam. Több száz millió volt, de szétszítottam a szegények közt.
- Mehetsz. Következő.
- Én egész életemben néhány százezer forintot kerestem összesen.
- Egek ura! És milyen hangszeren játszottál?

Üstdob. Nevével ellentétben nem főzhetünk ki benne semmi jót. Ez baj, mert különben ritkán használják zeneművekben. Régi zeneszerzők

csatazajok és mennydörgés ábrázolására használták. Mai zenecsenők ordenáré testi funkciók leképezésére alkalmazhatják. Zenészek kedvelt sakkasztala.

Zsizsegés. Másképp zsezsegés. Mint nedves fa a tűzön. Főleg operában hallani, pillanatnyi szünetekben. Az emberekből jön ez, a mozdulataikból, a lélegzetvételükből, cipősarok-dörzsölésből, műszálas ruhák sercegéséből, a programfüzet, esetleg partitúra (!) lapozásból, nő felé csúszásból a széken, a tampondörzsölésből, kis köhhenésekéből, elnyelt bőfögésekből, sóhajokból, a válltörmésekéből jó elő, mint a naftalin és egyéb szagák. Így! Tulajdonképpen a közönség védekezése a zene ellen. A zenétől való megszabadulás egyszerűbb: taps vagy fütty. VASFÜTTY. Bartók saját szava: mindkettő egyszerre a vassüggöny ajtaján való kilépéskor.

Xilofon. Ez a hangszer a zenei kislexikonok fontos része, mert az X betűhöz mit írnának egyebet. Gyerekkoromban kaptam egyet, na nem egy profit, csak egy gyerekeknek való, fém(!)lemezekből állót. Pedig a „xio-” görögül azt jelenti, fával kapcsolatos (szülon=fa). Még a szüleim is használták, az énekeket pötyögték el rajta, amit tanítottak, míg édesapám, már nyugdíjasan vett egy NDK elektromos (!) harmóniumot, amely úgy zihált, zsizsegett, mint rossz koncerthallgató a hangversenyteremben. Nem tudom, miért, de azt hittem, az a xilofon az enyém volt. A két verővel vertem, mint engem a gyereksors.

Kelemen Lajos

Magad légy távlat!¹

„Mindazonáltal nincs igazi műalkotás titok nélkül.”

Albert Camus

Minden költészet (ha hosszú készülődés is) hirtelen lobbanás; muszáj hogy fény legyen. S hogy marad-e vagy nem, e szorongató kérdés súlyát kell állnia.

Tóth Erzsébet költészete, minthogy megalkotta saját mértékét, merőben új. Kiváltképp az egy forma-hajkurászó, a legkülönbélebb esztétikai alakzatok apparátusát egymáshoz tördelő, s emiatt olyannyiszor formai önkívületbe eső irodalmi milióban. Új attitűd. De nemcsak az. Gyűjtő, vizsgáló, összevető költészet is.

Hallatlan bőségétől a mintáiban mindegyre tobzódó csekélységéig látja át az életet: e líra hát pontosan innen, az ellentétek gazdagságának számbevételeiből nyeri igazi jellegét. Abból, hogy – ha ítélt is – nem a sokféleség fölött ítélt. Az élet végtelen gazdagságának megértésére törekszik. Nagy hitek versünnepeiben kelt s erősödött. Emlékszünk még? „Istennek a madárutat kaptam, / apostoloknak a virágokat.” S ma: „gaz nőtte be ablakaimat / ahol annyit álltam, annyit álmodoztam (...) sajnálom uraim / Aliz már nem lakik itt”. Nem arról van szó, hogy elbocsátja; pláne, hogy kidobná magát. Aliz már másutt szemlélődik. S ha nem fog mindenáron hátat fordítani az örökkévalónak, életéből egy darab élet az időtlenbe lendül. Mondják, az alkotó nem egyszer él. Az, hogy bizonytalan a jövője, nem mentség. Sőt: talán ez kötelezi legnyomósabban. Hogy bonyolult művészetével mindinkább megközelítse az élni tudás fenséges egyszerűségét. Igen, talán ez a magatartásforma az, amely a kimeríthetetlenül és szenvedélyesen fontoskodó világ hívó szavainak áradatában segít ráismerni a szabadság hangjaira. Szükséges-e hozzátenni, hogy az erkölcsi szabatoság sok másféle irányból is megközelíthető? Mindenesetre: míg Tóth Erzsébet körül annyian szórták a költőbecsület előlegét, s szegényedtek végül saját nagyságuk relativizmusához, ő hú maradt. Nem egyedül – persze: nemcsak ő.

De Tóth Erzsébet úgy lépkedte át, azaz tolta tovább az ismeretlenbe saját határait, hogy egy pillanatra sem változott önmaga különcvé.

A mérlegek tönkreteszik a szeretetet. Egyenlegeivel és zárszámadásával kalkuláljon a jövő: jeleztünk neki, feltételezve, hogy lesz módja lenni.

Tessék, tekintsünk a munkára, amit Tóth Erzsébet elvégzett.

Az álom kért szót először, aztán az elveszettség érzetétől az erre visszacsapó fémkeményességig majd minden szava: egy-egy új tónus indulatainak tömérdekségéből. Ha az ihlet az egész test munkáját kívánja, a Tóth Erzsébet név sokszor egy nagy szívet takar. E nagy szív a reá annyira jellemző lágy érzelmesség forrása. E szívből valók azok az omlékony sorai, melyeket – hogy végül

¹ Részlet a *Szállsz te már, magad...* című, Tóth Erzsébet költészetéről szóló monográfiából.

fel ne olvadjon a vers – oly csodálatosan zaboláz a józan ész. Úgy van, ez is igaz: a Tóth Erzsébet név alatt az elme vet világot. Ha a ráció kontrollja kihagy, porlik a vers; egyedül a vérmérséklet fog diktálni, az édes vágyódás.

A gondolatot érzékileg megragadni igyekvő Tóth Erzsébetnek – ez egyszerű lélektan – el kell jutnia a hajthatatlanságig. Az áldozatos és alázatos konokságig. Már ha biztosítékot akar, hogy finomuljon szeretete. „az angyal nem tudhatta mi vár rá a földön” – íme, itt kap hangot az alakuló távlat. Ez nem pusztá program. S nem annyi múlik rajta, még ha érdemes költő vagy is, hogy belépsz a perspektívába. Éppen azért, mert érdemes költő vagy: magad légy távlat!

Különben pedig: minden szívügyi vonatkozásával együtt a vers logikát rejt. S mit kísérel meg ezredszerre is? Hogy saját idejének kötelékeire verve és kora levegőjével töltekezve eleget tegyen annak a metafizikai becsületnek, amely a pillanat, az aktualitás kiaknázásában egyúttal a végtelent is hasznosítja. Küldjétek hozzám az időt, hogy velem legyen a határtalan! Az a költészet, amely nem óhajt kisszerű lenni, s nem lefelé tart, nem mondhat le egy bizonyos igényről: „átfújja testem legtitkosabb zugait is, / biztosan lesz tartalékkevegője.”

Az ilyenféle önkövetelmény természetesen lehetővé teszi a tévedést is. A tévedés egy mosolygó bölcs. A reménykedő rátalálás vele teljes. Ők ketten: az érettség jelenléte. Érdemük az, hogy összeszedik a költő energiáit. Hogy kihámozzák őt sántító hiedelmeiből.

Voltaképpen ez maga a megvívott eredetiség.

Egy neme a sarkallásnak. S nem vitás, a győzelem is, a tévedés is egy ponton csendet parancsol. E némaságtól csak egyvalami, a magatartás örömteli és megható elrendeződése mentheti meg az embert: a folytatás. „tücsökszimfonikusok / világzaj földmorgás”.

Nem szentség ez, nem szédület: a természet mozgása.

S hogy hova vezet? Az ad neki különös varázst, hogy vezethet a mélységbe, vezethet a magasságba. Akárhogyan is: akit e titok varázsa egyszer megfogott, az, mint a legnagyobb játékosok, egy egész életet fog odaadni a feleletért.

Tóth Erzsébet

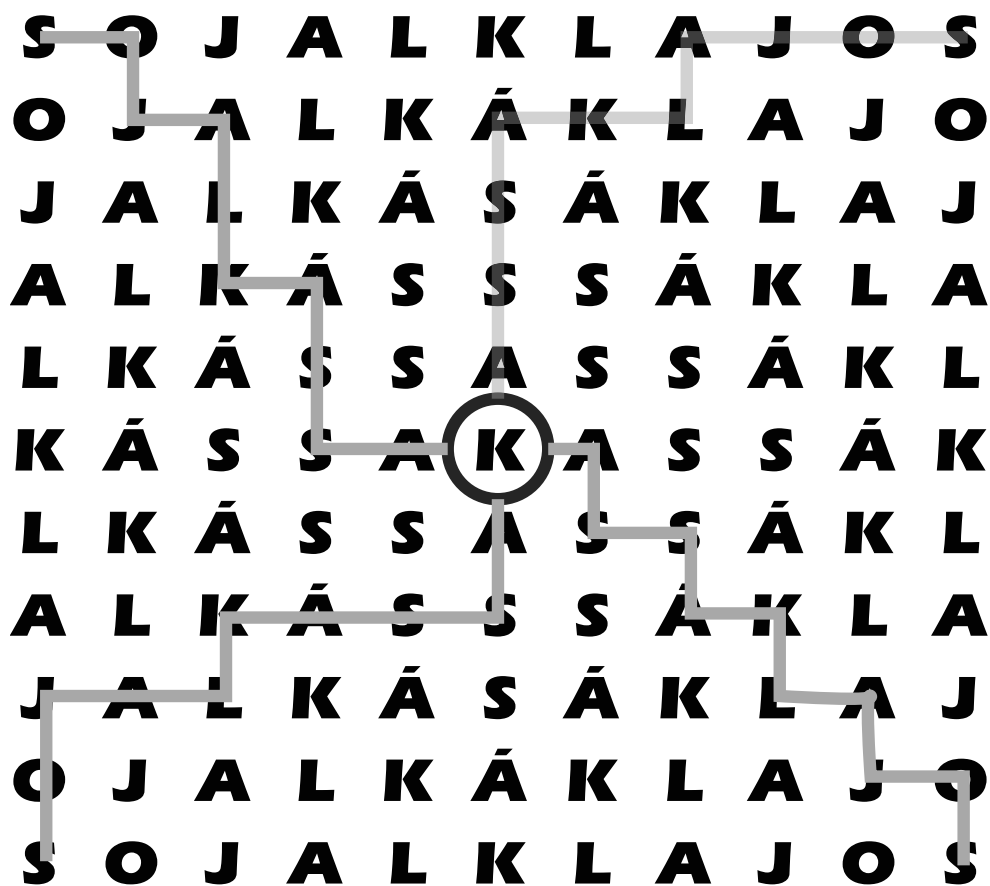
A régi szappanok

milyen jó , hogy megőriztem őket
a pengevékonyra mosakodott szappanokat
bújnak egymás mellé, akár különös őskori maradványok
csontszíneűek, babonás, halványan erezett változataikkal
a rózsaszíntől a barnásig, áttetsző halvány lazacszínig
talán arra várnak, hogy valaki egzotikus láncokká fűzze őket
nem tudják még, hogy most bevégzik sorukat
szappanok lesznek újra, habosak, puhák, tiszták leszünk tőlük
tisztábbak, mint a felajzottan bontogatott, gőgös, agyonreklámozott szappanoktól
csodákat vártunk tőlük, de csak a bőrünket nyúzták
kínozták mesterséges színeikkel, adalékaikkal csak ártottak hamvasságunknak
az arcunkra nem is kentünk belőlük, az arcra ott volt az arctej a tonik a radír
ennek most vége, jó lesz ez a kedves kis szappangyűjtemény mosakodni
amikor kenyérre kell a pénz, amíg még van, és nem kell a kukában kotorászni
most ők lesznek szappanok megint, elmúlik az „új” kísértése
gyönyörűsége lesz használni a maradékot, kincset találtunk a poros fadoboz mélyén
amit valami ősi ösztön nem hagyott kidobni, tudta, hogy eljön még egyszer az idejük
mert pazarlás után mindig szegénység jön, és nem kell arctonik, arcradír, arctej
csak elég lenne valami friss levegő, ami hamvas, gyöngéd barackossá varázsolná az
arcunkat
persze, ami ingyen lenne, de nincs, ami ingyen volna, csak a korom, a füst van
kínokból horgolt ráncok az arcon, fürdjünk hát, amíg lehet
amíg nem kapcsolják ki a fűtést, a meleg vizet, és meghagyják még a kádat is
amely erősen be van építve a falba, csak akkor vihetik, ha a házat is viszik

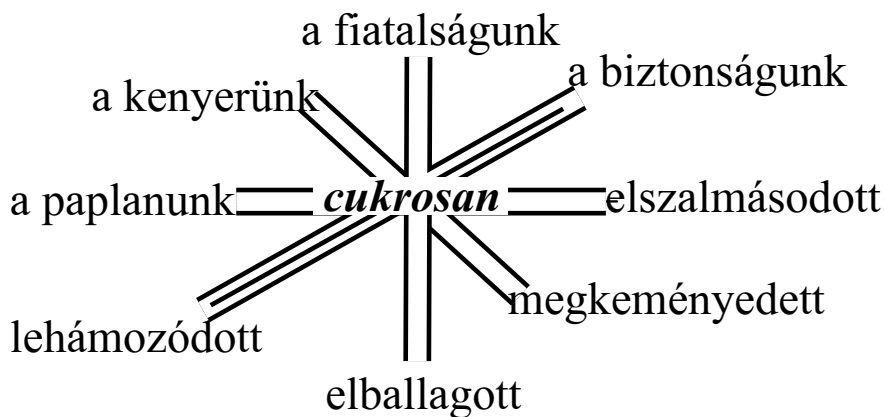
Papp Tibor

KASSÁK-KOCKA

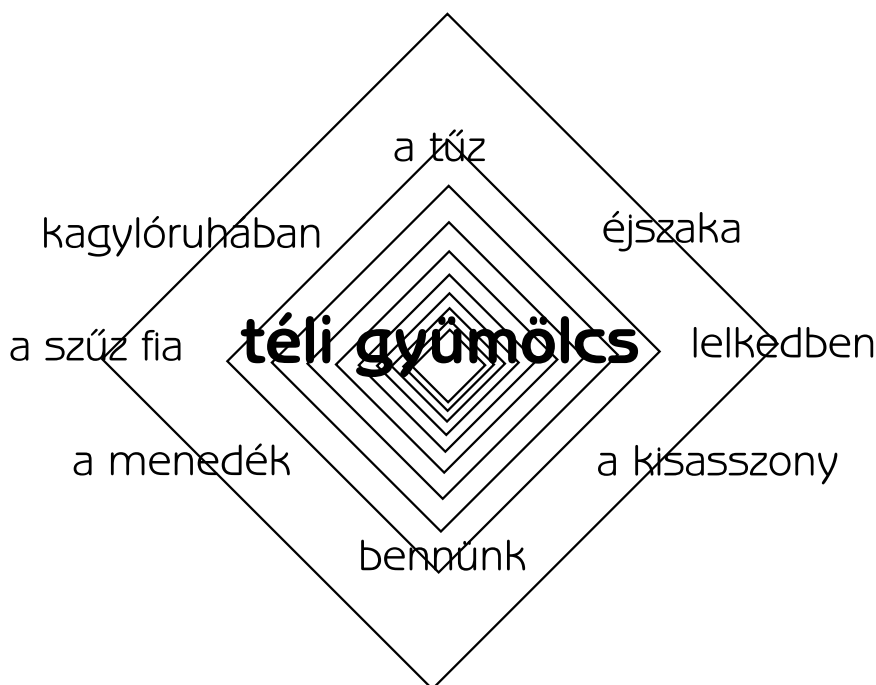
carmen silonianum

ÉDES

téli gyümölcs

Miklóssy Endre

Exodus*

Mózes második könyvének a Vulgatában használt címét Karácsony Sándor munkaközössége is felhasználta a feladat jellemzésére: kivonulás a szolgaság házából a szabadságba. Ebben a folyamatban a Vörös Úthenger, amiről most beszélnem kell, csupán egy epizód volt, habár nem lényegtelen. A szereplőinket nem áll módomban itt méltatni, csupán az események krónikása lehetek.

Meg kell jegyezni, hogy ez a néhány év, 1945 és 1948 között, mindent összevetve rendkívül ígéretes volt társadalmilag és kulturálisan is, dacára a fölöttébb bizonytalan politikai miliőnek – de hát a politika még nem uralta annyira az életet, mint azóta egyfolytában. Tárgyamhoz a szellemi pezsgés tartozik, sokáig éltünk is ebből. Szerzőink életében mindenesetre igen fontos időszak volt.

Kodolányi János 1943 tavaszán írt egy novellát *Zárt tárgyalás* címmel. Három bíró ítélkezik fölötte, jobbról egy vállsziyas, balról egy zubbonyos, középtől egy öltönyös. Fölöttébb különbözőeknek látszanak, többször össze is kapnak egymással, szerzőnk azonban fejükre olvassa, közös bennük az, hogy mindnyájan polgárok, egyként beleragadva a kultúrát kiiktató civilizációba. Azonban az ember eredendően homo magus, közvetlen kapcsolata van a transzcendens valósággal, mialatt a polgári kultúra a maga anyagbaragadtságával alkotás-képtelen. Maga a technikai civilizáció pedig nem oldja meg a valódi létproblémákat, ezért „a lélek már régóta várja ismét a csodát, a transzcendens világ új megismerését”. – Önök csak epizodisták – mondja bírójának a szemébe –, és „mindenestül távozni fognak a történelem színpadáról”, együtt a faj, az osztály, a pénz embertagadó imádatával.

„De maga ezt aligha éri meg.” Az egymással egyébként folyton torzsalkodó bírák őt mindazonáltal egyhangúlag ítélik halálra. Az adott történelmi pillanat ezen belül a „zubbonyosnak” kedvezett, bár ez, mint látjuk, tulajdonképpen mindegy is volt.

Kodolányi helyzet-értékelése megegyezik a nagy orosz vallásfilozófus, Nyikolaj Bergyjejev korképével, aminthogy az itt említettek mindegyike igen sokra tartotta az orosz gondolkodókat. Végzetesnek bizonyult minden tekintetben, hogy az orosz szellemet ezek helyett a terror és az önelégült tahóság képviselte, ami mibőlőlünk is kihozta a legrosszabb tulajdonságainkat.

Kodolányi, miután a Gestapo is halálra kereste, épphogy megúsza a Népbírárságot. Mindenesetre jobbnak látta eltűnni szem elől, ezért elvonult Pécsre, majd Akarattyára, ahol volt egy kis házuk. Azonban semmiféle jövedelme nem volt, mély nyomorban éltek, erősen rászorulva a kis kertjük művelésére, kéziratot új regények könyváron való eladására, régi tisztelők, barátok időnkénti támogatására, de hát ekkoriban általános volt a szegénység. Szellemi társasága

* Előadás a Tokaji Írótábor 2012. nyári konferenciáján

nemigen volt, csupán a Várkonyi Nándorral való kapcsolata és levelezése üdít-hette fel. Talán nem is nagyon hiányzott neki a társaság, zavartalanul dolgoz-hatott a tetralógiává növekedett mítoszregényein, a dialektikus materializmus diametrális ellentétén. Az első, a Várkonyi világszemléletéből született *Vízöntő*, csodával határos módon még megjelenhetett 1948-ban, de könyvárusi for-galomba már alig került, példányait eltaposta a Nagy Úthenger – ámbár ettől éppen a könyv legendája növekedett.

Akkoriban még létezett szolidaritás az írók között, függetlenül attól, hogy a hatalom közelében voltak-e, vagy a másik oldalon. Így aztán befolyásos barátai, az enyhülés röpké pillanatában, 1954-ben, Veres Péter protekciójával kiadták egy novelláskötetét, a forradalom leverése utáni zavaros átmeneti időben pedig megjelenhetett a *Gilgames* és a Mózes-regénye, majd folyamatosan az élet-műsorozat. Az irodalmi közélet azonban nemigen fogadta be, részint tán sze-mélyes ellenszenvből, de inkább azért, mert az egész írói értékrendje messze kinőtt a korszak neonaturalizmusából. Az eleinte meglévő olvasói érdeklődést is eléggé sikerült más irányba terelni, úgyhogy ma ő is újrafelfedezésre vár.

Várkonyi Nándor az irodalmi közéletből saját elhatározásából szinte kezdettől kiszakadt, elvonult a fővárosból azzal, hogy „inkább legyen vidéki liba, mint körúti szajha”. Így persze a kapcsolatrendszerei is egész életében fogyatékosak voltak, ami mai napig érzékelhető, outsidernek tartja az is, aki hallott róla.

Tőle származik az összehasonlítás, hogy a nyilasok és a Gestapo csak ge-reblyével dolgoztak, amelynek a fogai közül némi szerencsével és ügyességgel ki lehetett bújni, az ÁVO viszont söprúval, és ez alól nem volt menekvés. Ő azért megúsza, megőrizhette csekély könyvtárosi egzisztenciáját. A fordulat alkal-mával az ő írásait is bezúzták ugyan, de mivel világeletében a pálya szélén volt, ez meg se kottyant neki. Zavartalanul dolgozott élete végéig, elsősorban hatal-mas kultúrtörténeti tetralógiáján, amelyet még a háború előtt írt és legendássá növekedett – egyebek között Kodolányit is inspiráló – *Szíriat oszlopai* alapozott meg. Ezekből azután némely részletek meg is jelentek a hetvenes években, amikor a dialmatos cenzúra már kezdte szem elől tévesztetni vezérlőelvét, az ártalmasság vélelmét.

Egész életén át tartó elszigeteltsége sajátos helyzeteket is eredményezett. A „spenót”-nak becézett magyar irodalomtörténetnek számos szócikke közvet-len átvétel az ő *Mai magyar irodalom* könyvéből, amelyet még a harmincas években írt – mindazonáltal ő maga kimaradt az illusztris zöldfőzelékből. Még érdekesebb esete, hogy a hatvanas években beküldött egy kiadónak egy ko-moly tudományos értekezést az írás történetéről, amelyet kiadni ugyan nem óhajtottak, de annyira megtetszett valakinek, hogy publikálta a saját nevé-n. A jóember csak azt nem tudta, hogy ez a könyv már megjelent a háború előtt is... Felfoghatjuk persze ezt úgy is, mint a posztmodern szövegirodalomnak talán a világon az első felbukkanását.

Hamvas Béla legendája szintén a háború előtt kezdődött. Rendkívül félre- vonult ember volt, könyvtáros. Nagyszámú publikációja dacára teljesen ismeretlen, mígnem valóságos szenzációként megjelent esszéköteté, a *Láthatatlan történet*, a satanizálódó „látható” világtörténelemnek ez a szellemi ellenpontja, hódolat a megsebzett európai kultúra előtt.

A háború azonban gyökeres fordulatot hozott mind az életében, mind a munkásságában. Jelentékeny kultúraszervező szerepet kezdett betölteni, szerkesztette például az Európai Műhely nálunk mindaddig példátlan tanulmány sorozatát a 20. század jelentékeny nyugati gondolkodóiról, hozzákezdett a *Hagyomány* szemelvényes ismertetéséhez, könyvet írt a 20. század modern magyar festészetéről. Ezek a háború utáni átmeneti években meg is jelenhettek, csak később zúzta be őket a Leghaladóbb Világnézet cenzúrája. Döntő gondolkodói fordulata pedig abban következett be, hogy már nem menekült a hagyományba az élet elől, hanem felismerte azt, hogy a hagyomány jelen van az élet minden mozzanatában, ezért azt folyamatosan szembesíti az igazsággal. „Mondja, maguknál most mit hazudnak?” – kérdi a művelt európai utazó egy ismeretlen ország határán. Ezek az írásai már eleve az íróasztalnak készültek, tisztában volt a helyzettel, sőt a várható közeljövővel is. Azt hiszem, itt a magyar szamizdat forrásvidékén járunk – bár az ő színvonalát a szamizdat soha, sehol meg sem közelítette...

Meg kell emlékeznem 1957-ben írt regényéről, a *Szilveszterről*, amelynél fulminánsabb karikatúrát senki sem írt a bolsevizmusról, Orwell világhírű művét messze felülmúlja, már csak annyiban is, hogy ezeken a gonosztévő főhérokon pukkadásig lehet nevetni, vagyis megőrizni autonómiánkat és vele a reménységet. Bomba lett volna ez a könyv, ha akkor megjelenik Nyugaton, egyszerűsrimond komoly feladat az ÁVO-nak és a KGB-nek, de hát senki sem merte kicsempészni. Elkezdődött már a sunyító rettegésünk korszaka.

Kezdetűl gyanakodtak is rá, áthelyezték a könyvtárból a lakásosztályra, az első adandó alkalommal „B”-listázták, sőt Budapestről is elűldözték. Ezután a haláláig nem jelent meg tőle semmi, bár a hatvanas évek eleji enyhülésben tett egy tétova kísérletet arra, hogy a fellazult cenzurális szempontok közepette semlegesnek látszó témákról publikáljon. Egyáltalán, a meg nem jelenés világranglistáján igen előkelő helyezést érhetett el, van olyan írása, amelynek 60 évig kellett várnia erre. A sorsa, úgy tűnik, mégsem viselte meg, gondolom, annál kevésbé, mivel eleve ilyesmire számított.

De hát mit is kezdjen a világ azzal, aki pimasz módon ilyesmiket ír, hogy „csak arról érdemes beszélni, amiről nem szabad?”

Végül is a genfi magyarok kezdték előpiszkálni az agyonhallgatottságból, ami a Szabadság reklámhordozó Magyarországaiban imigyen kezdett kínossá válni. Így jöhetett Genf után Pécs, majd Budapest. Azután a Sátán, jó szokása szerint, meghasonlott önmagával. Aczél Györgynek meghatározó érdemei voltak Hamvas agyonhallgatásában, viszont nagy inkvizítor-ellenfele, Kardos György, hatalomba kerülve éppen ezért adta ki az első nagyregényt, a *Karnevált*, amitől a nyolcvanas évek végén szét is foszlott a Hamvaszt sújtó cenzúra. Természetesen ismerjük azért a cenzúra megmaradásának a törvényét, „cenzúra nem vész el, csak átalakul”, és még manapság is meg tudja akadályozni például a franciákkal történő megismertetését.

Karácsony Sándor, aki a negyvenes évek elején csodaszerűen professzor lett Debrecenben, az évtized közepére szinte félistenné növekedett az egyetemen. Hatalmas pedagógiai és társadalomszervező munkája már két évtizede ismertté tette a nevét, 1945-ben aztán elnöke lett a MADISZ-nak, a Cserkészszövetségnek és mindenekelőtt a Szabadművelődési Tanácsnak, amely ország-

gos szervezetként felépítve az önművelésen keresztül juttatta el a korszerű műveltséget a társadalom széles rétegeihez.

A harmincas évek végétől az írásai könyvsorozat formájában, évente jelentek meg, egészen 1947-ig. E könyvek gerince általában az aktuális egyetemi előadásai voltak, amelyeket az adott tárgyhoz illő régebbi publikációival egészített ki.

Miért tolongtak az ő pedagógiai előadásain azok, akiknek ezeket fel sem kellett volna venniük? Miért múlta felül nemcsak a háromszáz szavas brosúrák és a mozgalmi indulók, hanem a Leghaladóbb Világnézet felkentjeinek a szellemi vonzerejét is? (Lukács György például 1946-ban nem mert vele kiállni egy nyilvános filozófiai disputára...) Részint bizonyosan előadásai vibráló, izgalmas, mindig új tartalma miatt. De úgy hiszem, ennél is nagyobb vonzóerő volt a belőle sugárzó szeretet.

A micsoda? Hölderlin *Hyperion*jában, célirányos modern korunk kezdetén azt mondja a Jövő formálójá: „Az emberek szeretetére nincs szükségünk.” Ez lett hát a veszte Karácsonynak. Az eszmei tisztázások évében sürgősen nyugdíjazták két professzortársával, a filozófus Kondor Imrével és a szociológus Szalai Sándorral egyetemben. (Akarom mondani, egyetemből.) Egy parasztpárti, egy szociáldemokrata – és hogy teljes legyen a Népfront, hamarosan következett a nagy hírű kommunista orvosprofesszor, Sántha Kálmán is, akinek nem ment le a torkán az ÁVO működése. Karácsony ellen azonban nem politikai kifogás volt, hanem ennél sokkal súlyosabb: „túlságosan nagy a befolyása az ifjúságra”. Végül aztán gyalázatos módon a nyugdíját is megvonták, és ha nem is ebbe, de ekkor halt meg a kísérteties 1952-es évben.

Meg nem jelenésben mindenesetre erős versenytársa Hamvas Bélának. Bár meg kell jegyeznem, nem volt éppen oktan ez a cenzúra. Karácsony tanítványai tömegestül játszottak szerepet a forradalomban.

Az aczélos cenzúra némi elrozsdásodásakor, 1983-ban aztán csodaszzerűen megjelent leghíresebb könyve, a *Magyar észjárás*, ám ez igazi áttörést az ő szellemi szerepének a visszanyerésében még nem okozott, mint ahogyan a rendszerváltozás sem. Hosszú, fárasztó, mai napig tartó munkánk ez... Hadd emlékezzem meg köszönettel ezzel kapcsolatban azokról, akik fáradhatatlanul munkálkodnak szellemi értékrendünk helyreállításában. Kodolányi János életművét Püski István gondolzza, Hamvas Béláét Dúl Antal, Várkonyi Nándorét és Karácsony Sándorét pedig Mezey Kati.

Kodolányi három emlékezetes bírāja közül szép sorjában, a jóslat szerint kettő már valóban „távozott a történelem színpadáról”. Kénköszagot hagytak maguk után, jól jelezvén azt, hogy honnan is érkeztek. És már inog a szék a harmadik bíró alatt is. Vajon mi következik utánuk? Bármilyen is, vissza kell nyernünk azt a szellemi irányítót, amelytől két nemzedékünket megfosztották, és amiről nagy zenész-filozófusunk, Szabados György azt mondta, hogy Hamvas és Karácsony az a két pillér, akikre a magyar jövőt építeni lehet.

Farkas Gábor

„Szómban súly legyen”*

Nemzeti és vallási identitástudat
Reményik Sándor költészetében

Az 1890. augusztus 30-án evangélikus család gyermekeként, Kolozsváron született Reményik Sándor méltatlanul mellőzött költőink egyike. Pedig még életében nem kisebb irodalmárok méltatták, mint Babits Mihály, aki így jellemezte a szerző identitástudatát: „A magányos költőhöz közelebb van talán a haza, mint máshoz: minden emberi dolgok közül ez van legközelebb. (...) A versekhez ember kellett, s a költő értékei emberi értékek. Ember, erdélyi ember és magyar.” (Babits M., *Az erdélyi költő*, in: Nyugat, 1940/8); de Németh László is a nemzetéért tenni akaró költőként jellemezte Reményik Sándort: „Ha a társadalom alatt megnyílik a föld, a szakadékból költő ugrik elő.” (Németh L., *Reményik Sándor*, in: Protestáns Szemle, 1927/7.). Sajnos a második világháború után hatalomra kerülő kommunista párt bűnként rótta fel a több versében Trianon igazságtalanságára reflektáló költő hazaszeretetét, vallásosságát. Ennek következménye az lett, hogy hivatalosan kanonizált XX. századi irodalmunkból „száműzték”: költészetéről írni, elemezni azt, vagy rendezvényeken szavalni nem volt szabad. Ez a kommunista államhatalom ideológiáját ismerve ugyan érthető, de az már kevésbé, hogy még a 2000-ben megjelent *Új magyar irodalmi lexikon* is azt írja: „neve az irredentizmussal forrt egybe” – legalább most tegyük hozzá, hogy 1949 után. Reményik Sándor életművéről a hallgatást először Czine Mihály és Imre László irodalomtörténészek tanulmányai, majd az 1981-ben megjelent *Jelt ad az Isten* című verseskötet törte meg, jelezve a költői életmű iránt tapasztalt folyamatos érdeklődést. Ezt követte 1983-ban válogatott verseinek *Az építész fia* című kötete, majd az 1990-ben közreadott *Erdélyi március – Álmodsz-e róla* című válogatás és több kisebb, főként vallásos verseit bemutató kötet. 2005-ben jelent meg összegyűjtött verseinek két terjedelmes kötete, és 2007-ben *Lehet, mert kell* címmel a költő pályáját bemutató dokumentumkötet. Ugyancsak Reményik Sándor munkásságának bemutatását és népszerűsítését szolgálják azok a tudományos konferenciák, amelyek minden évben, változó helyszíneken (Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Nagyváradon, Debrecenben, Szegeden) teszik teljesebbé a költő kultuszát, de az igazi „rehabilitáció” még nem történt meg.

Reményik költészetében a nemzeti és a vallási identitástudat elválaszthatatlan egységet képez: ez nem csupán erdélyiséget vagy az evangélikus felekezethez tartozást jelentette számára (hiszen Kolozsváron református iskolába járt, de jól ismerte a katolikus és unitárius egyházi tradíciót és teológiát is), hanem

* Elhangzott a 40. Tokaji Írótabor tanácskozásán

egy olyan, a kereszténységre és magyarságtudatra épülő identitást, amely egyaránt ragaszkodik anyanyelvéhez, szülőföldjéhez, vallásához. Trianont nemcsak a nemzet tragédiájaként fogta fel, hanem az emberiség szégyeneként, hiszen komolyan hitt a közép-európai népek békés együttélésében, de ezt az eszmét az 1920-as diktátum végképp lerombolta. Idegengyűlöletnek, irredentizmusnak, sőt eltúlzott magyarságtudatnak soha nem adott hangot verseiben, írásaiban. Az a 74 vers, melyet Végvári álnéven írt 1918 és 1921 között, a magyarságot buzdította kitartásra, a szülőföldön való maradásra. Sajnos a bennük felsejlő elkeseredettségre fogták rá később a rosszindulatú nacionalizmust és az irredentizmust. Ha az erdélyi magyarság akkori léthelyzetét, a többségi román vezetés elnyomásra és megalázásra, valamint erőszakos asszimilációra épülő politikáját tekintjük, nem csodálkozhatunk a Végvári-versek írójának hangnemén:

„Ha vihar volnék... de nem vagyok vihar,
Csak könnyem csordul
A néma csendben és fogam csikordul.”

De 1921-re végleg elcsitul ez a visszafojtott düh Reményik lelkében, és „vad tusák közül / Immáron Istenéhez menekül”. Így fogalmazza meg maga a költő *Mért hallgatott el Végvári?* című költeményében a vallásos hitbe, az Evangéliumok szavaiba helyezett reményt kifejezve a dühöt háttérbe szorító megtartó irgalom erejét.

Életében összesen tizenkét kötete jelent meg, kétszer is Baumgarten-díjjal tüntették ki, 1941-ben pedig posztumusz MTA életműdíjat kapott. Jól mutatja ez, hogy mellőzöttsége – habár a Nyugatban például egyszer sem jelent meg műve – halála után, a kommunista hatalomátvétellel kezdődött. Nem véletlen ez. Bár Reményik Sándor a magyar irodalomtörténetben a két világháború közti nemzedékhez, a Trianon utáni első erdélyi költőgenerációhoz tartozott, pályatársaitól több tény is megkülönbözteti. Az első, hogy művészetére nem hatott sem az egzisztencializmus, sem az avantgárd. A hagyományokhoz ragaszkodott, de ettől még nem volt kevésbé modern, mint kortársai. A másik, hogy költészetének olyan erős „gerince” volt, hogy kellő távolságtartással reagáljon a történelmi-társadalmi változásokra. Véleményem szerint mindkét tény a költő hitből fakadó szemléletére vezethető vissza. Az izmusokat, a hagyományos társadalmi szerkezet felbomlását, valamint a negatív irányú történelmi változásokat mind életidegennek tartotta. Ahogy *Forradalom* című versében fogalmaz:

„Hogy láncot törve kovácsolsz új láncot:
Ne tudd és legyen hős ez akarásod,
Lesz minden újra egyforma ki holt,
De Te ne tudd, hogy mindhiába volt.”

Ugyanúgy nem hitt tehát a forradalmak népüdvöztetésében, mint az elcsatolt területek erőszakos revíziójában vagy a felsőbbrendűség elméletében. De hitt abban, hogy a gyökerekhez ragaszkodni kell, és azért agitált, hogy az erdélyiek

Erdélyben maradjanak: „Eredj, ha tudsz... Eredj, ha gondolod, / hogy valahol, bárhol a nagy világon / könnyebb lesz majd a sorsot hordanod” – írja egyik legismertebb, legtöbbet szavalt, egyben leginkább felesleges politikai felhanggal magyarázott *Eredj, ha tudsz* című versében. És hogy mennyire nem volt irredenta? Elég csak említeni szintén egyik legismertebb két verssorát az előbb már idézett *Mért hallgatott el Véguvári?* című költeményből: „Nem a mi dolgunk igazságot tenni, / A mi dolgunk csak: igazabbá lenni.” Hitt tehát abban az egyetemes jóban, ami áthatja az emberiséget a kezdetektől, és ami az istenhitben gyökerezik. Innen ered mély, átélt és líráját is átható vallásossága. Az 1920-as évek „erdélyi költői triászának” másik két szerzőjétől – Áprily Lajostól és Tompa Lászlótól – a nyilvánvaló tematikai hasonlóságokon túl (miszerint mindhárman a közös eszmélkedést és eszménykeresést helyezték versviláguk középpontjába) szintén ez különböztette meg. Míg azok az erdélyiségnek adtak hangsúlyt, Reményik az emberiség alapvető hajlamát hangsúlyozta a jóságra. Ahogy Németh László fogalmazza meg egyik írásában: „Nincs ennek a forrongó világnak jellemzőbb lírikusa, mint Reményik. [...] türelem, szeretet, minden csepp erő megbecsülése hatja át, s emberi emelkedése megérzik lírájában is.” Az emberi emelkedést, az egyetemességbe vetett hitet tehát előbbre helyezte az aktuális történelmi-politikai viszonyoknál. Költészetében is kimutathatóan identitását az előbbi inkább meghatározza, mint erdélyisége.

Reményik Sándor versvilágában az 1920-as évek elejétől jelen volt a türelem és a szeretet vallomások, lírai kifejezése olyan biblikus jelleggel, amely tematikáját tekintve az evangéliumi örömhírtől az Apokalipszis végítéletének eschatologikus összefoglalásáig vezet. Reményik magát a költészet tettét is vallásos cselekedetnek tartotta. Ahogy *A test Igévé lőn* című versében fogalmaz: „Így képzelem én a költészetet: / Új evangéliumnak, / Melynek alfája és omegája / Ez a tétel: / A test Igévé lett”. Ennek tükrében jogosan különbözteti meg Pomogáts Béla *Reményik Sándor költészete* című 2008-as tanulmányában a költő evangéliumi és apokaliptikus verseit. Míg előbbieken a természetben és a köznapi életben is jelen lévő isteni gondviselés jelenik meg lírai képekben (ilyenek például a *Szószeiken*, a *Hangfogó falak* és a *Tudom, vendég vagyok* című versek), utóbbiakban – Pomogáts Béla szavaival – „az ószövetségi próféták istenkereső szenvedélye vagy az Apokalipszis rettegése uralkodik”. Ezen apokaliptikus verseihez sorolható többek között az *Igaz beszéd hitem dolgában*, az *Ezt akartam* és az *Elkéstetek*. Mindhárom vers a harmincas évek nyomasztó légkörében született, mikor Reményik Sándor gondviselésbe vetett hitét is kikezdték azok a történelmi-politikai események, melyek a második világháború kitöréséhez vezettek. A harmincas évek végére aztán ismét halkul a költő hangneme, de nem az evangéliumi örömet fogalmazza újra az egyre betegbb Reményik Sándor, inkább a Szent Pált idéző sztoikus istenhit jelenik meg e kései verseiben, mint például az 1939-es *Ne ítéljben*:

„Istenem, add, hogy mind halkabb legyek –
Versben, s mindennapi beszédben
csak a szükségeset beszéljem.
De akkor szómban súly legyen s erő
S mégis egyre inkább simogatás”

Reményik Sándor hitéből fakadóan az erdélyi tájról is mint keresztény költő írt. A tájban a teremtés csodáját látta tükröződni, így a hegyekbe, erdőkbe, vadvizekbe ugyanazzal a hittel merült el, mint a Biblia szavaiba. Nem véletlen tehát, ha így fogalmaz az 1921-es borbereki versek *Bevezető* énekében: „Most elsüllyedt a nagyvilág / Csak e völgy van s e vadvizek. / Tőlük tanulok énekelni, / Rájuk nézek, bennük hiszek.” Egyfajta immanens, panteista istenkép ez, amely nem idegen a huszadik századi magyar költészettől, gondoljunk csak Illyés Gyulára.

Ha összegezzük, elmondható, hogy Reményik vallásos líráját egyformán meghatározza az ószövetségi/profetikus, a Szent Pál-i/sztoikus, a modern ökümenikus és a panteista istenkép. Költészetében ez a többrétegű hitvallás és a nemzeti öntudat elválaszthatatlanul, egyszerre van jelen. Ilyen értelemben vallásos identitástudata mintegy hazaszeretetének reflexiójaként jelenik meg. Vagyis: a közösségi tanúságtétel nála nemcsak az egy nemzethez tartozáson, a közös nyelven, a közös megalázott, kisebbségi sorson, hanem a közös isteni kegyelemben, a megtartó irtalomba vetett hiten is alapul. Ha költészetének hatástörténetét vizsgáljuk, elmondható, hogy ugyanez a szemlélet határozta meg az első Forrás-nemzedékhez tartozó Szilágyi Domokos, valamint Kányádi Sándor kilencvenes évekbeli és Iancu Laura jelenlegi költészetét. De a lírikusokon kívül hasonló gondolatmenet jelenik meg Illyés Gyula és Németh László prózájában is.

Reményik közösségi szemléletű, keresztényi elkötelezettségű lírájának nyilvánvaló alapja a templom, az egyház anyaországától eltérő, magasabb szintű szerepe a romániai kisebbségi közösségekben. Ugyanis amíg a többségi románság ortodox, vagy kisebb részben görög katolikus, addig az erdélyi és csángó magyarság, valamint a szászok a nyugati keresztény egyházak valamelyikéhez tartoznak. Ilyen módon tehát a felekezeti hovatartozásnak nemzetiségi izoláló szerepe is van. Jól megfigyelhető ez a moldvai csángóknál, akiknek identitástudatát nagymértékben a román ortodoxtól eltérő római katolikus hit határozza meg, és kisebb mértékben magyarságtudatuk. Amikor tehát Reményik Sándor fölthette a kérdést *Templom és iskola* című versében – „ne halljátok soha többé / Isten igéjét magyarul?! / S gyereketek az iskolában ne hallja szülője szavát?!” –, arra a három sarkalatos tényezőre utalt ezzel, amely minden korban, minden hányattatás, elnyomás és megalázás közepette képes megtartani a magyarságot nemzeti önazonosságának teljes tudatában. Ezek: a keresztény hit és az egyház, anyanyelvünk és a család.

Végezetül, ha annak okait akarjuk egyberendezni, hogy negyven éven keresztül a kommunista és a szocialista államhatalom miért nem tartotta kívánatosnak Reményik Sándor keresztény-humanista költészetét, elég, ha filozófiatörténeti tényként megemlíjtük, hogy a kommunizmus nagy ideológusai, Marx és Engels éppen a vallásos hitben, a családban mint a társadalom legfontosabb kisközösségében látta a proletariátusra épülő utópisztikus társadalom ellenségét. Jellemző módon Reményik életművéről a hallgatás akkor tört meg, amikor az 1980-as években már a hatalom képviselői is belátták, mennyire életidegen a magyar nemzet keresztény hitre, valamint a család és az anyanyelv szakralitására épülő identitástudatától a szovjet típusú társadalomszerkezet.

Azonban ahogy előadásom elején is jeleztem, az igazi „rehabilitáció” még nem történt meg. Sem Reményik Sándornak, sem Nyíró Józsefnek, sem Wass

Albertnek nem egyöntetűen pozitív a megítélése a magyar irodalomtörténetben. Természetesen azzal, amit képviseltek abban a történelmi helyzetben, maguk megosztó személyiségekké, írásaik vitatottá vagy elutasítottá váltak. De most, a békés huszonegyedik században, amikor egy unióban létezünk a szomszéd nemzetekkel, amikor elvileg már ki lehet, mert ki kell mondani a történelmi igazságtalanságok hatását népünkre, legalább most lássuk be, és vegyük kezünkbe, értelmezzük azon műveket, melyek Jancsó Elemér, Reményik Sándor egyik értő biográfusa szavaival azt hirdetik, hogy „csak a minőségi, a lelki magyarság nehéz, de egyedül helyes építőmunkáján át juthatunk el a legmélyebb és legigazibb magyar életformák megteremtéséhez” – de értsük meg: *a legmélyebb és legigazibb magyar életformák megteremtéséhez* elengedhetetlenül szükséges a hit. Ahogy ezt annak idején Reményik Sándor is megértette.

JACKSON POLLOCK AKCIÓ KÖZBEN

A pályakezdéstől a beteljesedésig

Kabdebó Tamás emberi és írói útjának első és máig legfontosabb állomása bizonyára az 1956-os magyar forradalom volt. A bajai kisdíák és budapesti bölcsészhallgató, akinek már a forradalom előtt meggyűlt a baja a kommunista hatalommal, 1956 csodálatos őszén találkozott igazán a történelemmel. A forradalmi nemzetőrség harcosaként vállalt szerepet annak az eszmeiségnek a jegyében, amelyet az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság képviselt, mondhatni, az ország összes felsőoktatási intézményében. Ennek az eszmeiségnek két sarokpontja volt: egyrészt ki akarta vívni Magyarország szabadságát, helyre akarta állítani azokat a hagyományos kötődéseket, amelyek a magyarságot az európai népek közösségéhez fűzték, másrészt politikai konszolidációra törekedett, elutasította a kalandokat, és felsorakozott a mellett a forradalmi kormány mellett, amelyet Nagy Imre miniszterelnök vezetett. Ez a kettős elkötelezettség józanságot és nem kevés hősiességet követelt, ugyanakkor magában hordozta az emberi tragédiák lehetőségét is, minthogy az a politikai eszmeiség és magatartás, amely egyszerre kívánt szolgálni magas eszményeket és érvényesíteni a reálpolitikát, szinte mindig kiszolgáltatottá vált a magyar történelem folyamán. Ez történt természetesen 1956-ban is. A forradalom leverése után Kabdebó Tamásnak menekülnie kellett, ha idehaza marad, bizonyára lesújt rá az a megtorlás, amely oly sok fiatal életét vette el és hatalmas sokaságot kényszerített börtönökbe és internálótáborokba. Visszatekintve a múltó évtizedekre, mindenképpen megállapíthatjuk, hogy a fiatal emigráns bölcsészhallgató sorsát a magyar forradalom iránti hűség, emlékének őrzése, eszméjének szolgálata szabta meg.

A bajai gyermekkor útnak indító élményei, a budapesti egyetemen szerzett tapasztalatok, a forradalom emléke eleve meghatározta azt az eszmei és művészi utat, amelyet Kabdebó Tamás bejárta. Meghatározták azok a tapasztalatok és élmények is, amelyeket a sok évtizedes emigráció halmozott fel, így az itáliai diákévek eszméletalakító tapasztalata, az angliai könyvtári munka, majd a Dél-Amerikában, mondhatni egzotikus körülmények között szerzett tapasztalatok. Itália és Anglia az európai kultúra és hagyomány két karakteres otthona és műhelye, csak utalok rá, hogy ugyanez a két műhely játszott szerepet egy másik magyar emigráns, a Kabdebó Tamás által mesternek tekintett Cs. Szabó László emigrációs munkásságában is. Olaszországban a latin hagyomány gazdagságával és világosságával ismerkedett meg, számos elbeszélő műve tanúsítja mindezt. Ezekben a műveiben nemcsak itáliai tapasztalatait örökölte meg, hanem mintegy visszanyúlva a múltba, a latin történelmet, sőt a mitológiát is szóra bírta. Hasonló élmények és tanulságok fűződnek angliai tanulóiéveihez, illetve ahhoz az időszakhoz, amelyek egyetemi körökben, neves könyvtárak munkatársaként, illetve vezetőjeként töltött el.

Külön fel szeretném hívni a figyelmet Kabdebó Tamás *Amonnan* című kötetére, ennek írásaira. A kötet címlapján egy sokvitorlás hajó látható, mögötte a

kék tenger és a zöld partvidék, a hajó orrán a híres „lyukas” ötvenhatos trikolór, a zászló kitépett darabja mintha a trianoni Magyarország körvonalaait mutatná. Mindez bizonyára arra utal, hogy a címlapra helyezett embléma a nosztalgiai hajója, amely az ifjúság elveszített és mégis mindig megőrzött tájai felé halad. Kabdebó Tamás a nosztalgia írója, elbeszéléseiben, regényeiben nemegyszer elveszített bajai, budapesti ifjúságának emlékeit idézi fel. Emlékeket, amelyek többnyire fájdalmasak, hiszen elveszített barátokra, messzire sodródott szerelmekre, elhagyott otthonos tájakra utalnak, mégis szépek és meghittek, mint-hogy magát az ifjúságot őrzik, amelyet a messzire: Angliába, Brit-Guyanába, Írországba került egykori dunai horgász és pesti bölcsész mindig és mindenütt magával vitt, írásaiban ezeket az emlékeket raktározva el.

Az emlékezés és a nosztalgia rendre az érzelmek holdudvarával veszi körül az ábrázolt valóságot, ugyanakkor ennek a valóságnak sokatmondó és érzéketes emberi és történelmi realitása van. Mindenekelőtt két vonatkozásban: egyrészt az ifjúság legnagyobb élményének, az imént érintett 1956-os forradalom világának a felidőzésében, másrészt a forradalom leverése után a nagyvilágban szétszóródott fiatal magyarok sorsának, világképének, közérzetének ábrázolásában. Elsősorban is *Minden idők* című, 1978-ban közreadott regényére gondolok, amely dokumentarista módon, egyszersmind személyes vallomássóssággal idézi fel egy fiatal nemzedék küzdelmes történelmi tapasztalatait és kalandos hányattatását. A regény ifjú hőse többé-kevésbé magának az írónak az alakját és élettörténetét mintázza, az ötvenhatos napok felidőzésében pedig a magyar forradalom egyik leghitelesebb ábrázolását nyújtja. Már ez a regény is érzelmi beszámolót ad a nyugatra menekült egykori ötvenhatos fiatalok révbe éréséről és mindig megőrzött honvágyáról, arról a nosztalgikus kapcsolatról, amely a kényszerű módon elhagyott szülőhazához köti őket. Ugyancsak ennek a nemzedéknek a történetét örökíti meg a *Henna* című kisregény és a *Történetek az apámról* című elbeszélésciklus. Az előbbi egy Londonba került magyar fiatalember és egy emigrációban élő cseh lány nyugtalan és talán mégis beteljesülő szerelmének lírai történetét beszéli el, az utóbbi pedig családi anekdoták nyomán vet számot azzal a múlttal, amelyhez Kabdebó Tamás az emigrációs évtizedekben is mindig hű maradt.

A nyugati világban helyét kereső magyar író munkásságának igen figyelemreméltó vállalkozásában a trópusokon szerzett tapasztalatait örökíti meg. Kabdebó Tamás éveket töltött Dél-Amerikában és a karib-tengeri szigeteken, s ottani élményeinek bemutatása igen sokban gazdagította a magyar irodalom téma-világát. Korábban irodalmunk térképén többnyire Párizs és Itália, esetleg német egyetemi városok és London voltak megtalálhatók, talán egyedüli kivétalként Remenyik Zsigmond dél-amerikai regényei mutattak egzotikus színeket. A nyugati diaszpórában élő magyar irodalom viszont minden elfogultság nélkül számolt be a távoli országokban, a messzi kontinenseken az idegen kultúrákban szerzett élményekről. Közülük Kabdebó Tamás Guyanát, Ferdinandy György Puerto Ricót járta be, s persze mindketten otthonosak voltak az Antillák kalandos szigetvilágában is. A kaland mint epikai tényező a latin-amerikai világ ábrázolásának is egyik fontos tényezője, ugyanakkor ezek az írások pontos képet adnak arról is, hogy milyen tapasztalatokat szerez egy magyar író, akit életének minden mozzanata az európai kultúrához kötött, abban a világban, amely számára eredetileg idegen

volt. Az idegenség később otthonossággá szelődött, Kabdebó Tamás nemcsak munkájának lehetőségét és értelmét találta meg az általa belakott távoli világban, hanem közeli ismeretségbe került azokkal a természeti és művelődéstörténeti tényezőkkel is, amelyeket az óceán túlsó oldalán ismert meg.

A nagyvilágban kalandozó, mindazonáltal álmaiban, emlékeiben és elkötelezettségében a magyar történelemhez, társadalomhoz és művelődéshez kötődő író legjelentősebb munkája a *Danubius Danubia* című nagyregény, amely kétségtelenül a mögöttünk álló évtizedek leginkább jelentős szépirodalmi vállalkozásai közé tartozik. Az író maga „folyamregénynek” nevezi művét, ez a meghatározás egyrészt arra utal, hogy a narráció középpontjában maga a Duna mint természeti, történelmi és kultúrtörténeti tényező áll, másrészt utal a „regényfolyam” műfaji meghatározására. Ezt a fogalmat első alkalommal André Maurois francia író használta Romain Rolland Jean Christophe című tízkötetes regényének műfaji meghatározása során. A „regényfolyam” (francia kifejezéssel „roman fleuve”) műfaj történeti fogalmára a neves magyar származású genovai filozófiaprofesszor, Fáy Attila A *folyamregény jelensége a nyugati irodalomban* nagyobb tanulmánya adott magyarázatot. Eszerint ez a regényfajta „az elbeszél sokrétű folyamatokra” utal, ezért nem szabad összetéveszteni a családragénnyel vagy a társadalmi regénnyel. Kabdebó Tamás egy előadásában, amelyet 1997-ben a miskolci egyetemen tartott, olyan nagyregényekre, „regényfolyamokra” hivatkozott, mint *Joyce Ulysses*, Robert Musil A *tulajdonságok nélküli ember* és Solohov *Csendes Don* című regényei. A jelen nagyregény az életmű összefoglalásának tekinthető, minthogy Kabdebó Tamás itt vet számot ifjúságával, 1956-os emlékeivel, emigrációs tapasztalataival, és itt beszél a magyar történelemnek azokról a tanulságairól, amelyeket sajátos geográfiai helyzetünk: a nem egy alkalommal egymás ellen küzdő, egymással szembefordított kis nemzetek (Bibó István szavával) szomorú „történelmi nyomorúsága”, illetve a szomszédos nagyhatalmak önző és erőszakos stratégiája eredményezett.

Kabdebó Tamás szépirodalmi munkássága igen gazdag és igen jelentős, ehhez zárkózik fel tanulmányíró, esszéíró tevékenysége is. Az írószázi műhelyből tágas panorámát lehetett áttekinteni, kilátás nyílt innen az angolszász világra, a nyugat-európai régióra, de Közép-Európára és természetesen Magyarországra is. A nyugati világban létrehozott kis „magyar műhely” mindig a szemlélődés, a gondolkodás, az értelmezés „magaslati pontját” is jelentette: a nyugati szellemi műhelyből valószínűleg pontosabban és hitelesebben lehetett áttekinteni a magyar szellemi élet belső konfliktusait, mint idehaza az ideológiai vagy politikai viták sűrűjében élő szemlélő, illetve résztvevő nézőpontjából. Ahogy korábban Cs. Szabó László és Szabó Zoltán, Kabdebó Tamás érdeklődése, műveltsége és munkássága is ezen a „magaslati ponton” helyezkedik el. A nyugati világban élő fiatal magyar értelmiségi szinte mindent a birtokába vehetett, amit a nagyvilág kínált, és ebben a tekintetben jóval gazdagabb ismeretanyag nyomán alakíthatta ki világképét, ítéltette meg kulturális és politikai tapasztalatait, mint a magyarországi és kelet-közép-európai értelmiség. Egyetlen dologhoz férközhetett hozzá nehezen (vagy csak a hosszú emigrációs évek múltán): a kényszerű módon elhagyott hazai kultúrához, pontosabban ahhoz az éltető közösségi légkörhöz, amely csak a szülőföld otthonosságában és intimitásában található meg. Ennek következtében alakult ki Kabdebó Tamásban

(és más nyugati magyar írókban) az a meggyőződés, amely a haza fogalmát nem az elveszített földrajzi-társadalmi-hétköznapi környezettel azonosította, hanem azokkal az értékekkel, amelyek nem kötődnek a geográfiai keretekhez. Kabdebó Tamás is az Illyés Gyula nevezetes költeményében megfogalmazott „haza a magasban” eszméjét vallotta. Ebben az imaginárius „hazában” az anyanyelvnek, az irodalomnak, a kultúrának, a hagyománynak, pontosabban ezek gondozásának és fenntartásának volt személyiséget formáló, az eredeti személyiség kontinuitását garantáló szerepe.

Minderről *A haza fogalmának kitágulása* című vallomásos hangú esszéjében Kabdebó Tamás a következőképpen beszél: „A hazafogalom végső soron a kultúrával, a megélhetéssel, a közösségi életfelfogással kapcsolatos. Ha itthon vagy, mindez körülvesz, mint a levegő. Ha Erdélyben élsz, a szülőhazád marad, a Hazával pedig kultúrad – nemcsak múltad és történelmed – köt össze. A helyzeted realitása viszont az, hogy más hazájú népek osztoznak szülőföldeden. Ha külföldön, mondjuk New York magyar negyedében teremted meg molekuláris feltételeit a kultúrhazának, akkor a szigethazában élsz (Nagy Károly kifejezése ez), ami, ha más nem, hát pars pro toto. Választhatsz: ez, az vagy amaz legyen, ami ápol – és ami eltakar.”

Pomogáts Béla

A megismerés türelme és a hit kételye

Szénási Zoltán: *A szavak sokféleségétől a Szó egységéig* (Tanulmányok a 20. századi magyar katolikus irodalom témaköréből), Argumentum Kiadó, Budapest, 2011

Amikor egy internetes bejegyzésben először láttam Szénási Zoltán tanulmánykötetének címét, *A szavak sokféleségétől a Szó egységéig*, teljesen félreértettem azt. Ez hónapokkal később derült ki számomra, amikor kézbe vehettem a könyvet. Akkoriban magam is sokat foglalkoztam a 'Szó (Ige)' és 'szó/szavak' fogalompárnak az európai filozófiában és teológiában kialakult jelentésrétegeivel, amelyek Szent János evangélista könyvéig nyúlnak. Természetesnek találtam hát, hogy ilyen cím alatt a magyar katolikus irodalom témakörét elemző tanulmányokat talállok, és feltételeztem – ugyanilyen magától értetődően –, hogy egy olyan izgalmas értelmezői kísérletbe avatódom majd be mint olvasó, amely a művek metafizikai dimenzióját próbálja kibogozni, interpretációs modelleket kínálva fel a befogadás számára.

Ilyen előzetes elvárásokkal felvértezve kezdtem olvasni a könyvet, így a bevezető fejezetekben ismertetett szerzői intenciót idegenkedve vettem tudomásul. A tanulmányokban, noha a

konkrét költői életművek (Sík Sándor, Mécs László, Babits Mihály, Rónay György, Puszta Sándor, Tűz Tamás, Pilinszky János) ismertetése során a szerző szerét ejti a szövegelemzéseknek is, a hangsúly mégis a történeti szempontú vizsgálódásé: „a teológia és poétika” dialógusa mellett a politikai/történeti áttekintés adja azt a „diszkurzív teret”, melyben „a katolikus irodalom fogalmának újraértelmezésére”¹ tesz kísérletet.

Az első fejezetekben érezni némi kiegyensúlyozatlanságot a vizsgálódás alapjául választott szempontok fontosságának felmérésében: például futólag történik ugyan említés az európai kultúra deszakralizációjára, majd ezzel párhuzamosan az ellentmondásos magyar helyzetre vonatkozóan (az 1890-es évektől kezdve a Horthy-korszakkal bezárólag a katolicizmus egyre nagyobb teret nyer) – a későbbiekben a modern/posztmodern térnyerésének objektív áttekintése mégis háttérbe szorul, és egyre nagyobb hangsúlyt kap a katolikus irodalom által betöltött negatív politikai szerep taglalása.

Talán érdemes Babits gondolatából kiindulnunk, melyet egyébként a tanulmányíró is idéz: „Minden nagy költészet lényegében vallásos költészet.” Itt Babits nyilvánvalóan arra utal, hogy mindaz, ami a klasszikus európai irodalmat naggyá tette, evangéliumi gyökerekkel rendelkezik. A modern/posztmodern előretörése e hagyományok szétzilálására irányult, aminek eredményeképpen Isten mint téma többé nem érdekes és nem népszerű. A tanulmánykötet szerzője sorra veszi azokat a Prohászka-tanulmányokat,² amelyek e folyamat elméleti/filozófiai reflexióit tartalmazzák, de homályban marad e reflexiók eszmétörténeti háttere. Az európai irodalom történetéből jól tudjuk, hogy az evangéliumi esztétikai horizont dekadenciájával évtizedekkel korábban foglalkoztak már olyan írók is, mint Tolsztoj,³ Dosztojevszkij, Hölderlin, később Julien Benda, T. S. Eliot vagy Paul Valéry. Érdekes lett volna megtudni, hogy Prohászka miből merített, amikor kritikával élt a modern dekadenciával szemben, hiszen katolikus irodalmunk – ahogy azt Szénási Zoltán is kifejti – a papköltők megjelenése előtt nem volt, így belső tapasztalata sem lehetett egy katolikus kritikusnak/papnak arról, hogyan kezdődött és haladt előre ez a folyamat: azaz amikor a magyar katolikus irodalom megszületett, már egy hanyatló, a saját démonaival küzdő európai irodalomról beszélhetünk. Nem tudjuk meg, vagy legalábbis számomra nem derült ki, mennyire voltak tisztában az első papköltők vagy maga Prohászka azzal, hogy a modern/kezdődő posztmodern az európai gondolkodástörténet három alappillérét rombolta le: a metafizikai irányultságot (erre mutatkozik főképp érzékenynek a hazai katolikus kritika), a karteziánus

¹ Szénási Zoltán, *A szavak sokféleségétől a Szó egységéig*, Bp., Argumentum Kiadó, 2011, 49.

² A szerző által legrészletesebben elemzett Prohászka-tanulmány a *Diadalmas világnézet*.

³ Érdemes átgondolni a következő visszaemlékezést Tolsztojra:

Április 6.

Ma a költészetről és a költőkről beszélgettünk. Valaki úgy nyilatkozott, hogy véleménye szerint a dekadencia divatja hamarosan elmúlik.

– Nem hiszem – jegyezte meg Lev Nyikolajevics. – Van ebben valami csúfondárosság, valami makacs ellenállás minden régi forma elismerésével szemben.

(Részlet Valentin Bulgakov: *Lev Tolsztoj életének utolsó éve* (Napló), in: *Kortársak Lev Tolsztojról*, Bp., Gondolat Kiadó, 1982, 270.)

gondolkodást (ez talán kevésbé fontos katolikus nézőpontból) és a nyelv referencialitását (ez utóbbi már legalább érdekes szempont lehetett volna számukra is). Épp ezért az is érthetetlen maradt számomra, hogy ha nem beszélhetünk belső tapasztalatokról, akkor honnan ered a katolikus kritika indulati töltete a modernséggel szemben? Mert ezt a fajta, a tanulmányíró által találóan leírt, csaknem dühödtnek nevezhető katolikus harci kedvet valóban nem látni az említett európai gondolkodóknál, akiknek reflexiói jóval árnyaltabbak, és lényeges, hogy nem rendelkeznek politikai/egyházpolitikai célokkal. Ezzel szemben: „(...) kialakult Magyarországon egy olyan harcok politikai katolicizmus, mely a kultúrát is a harc terepévé, illetve eszközévé tette. Az így kibontakozó kultúrharc – német mintára – a szellemi és lelki vezetőnek számító Prohászkanál és követőinél összekapcsolódott egy olyan nemzeti-fajvédő retorikával, mely nemcsak az irodalmi modernség befogadását korlátozta, de az első világháború után – mintegy a regnáló »keresztény kurzus« ideológiai megalapozójaként – tragikus módon futott bele a történelem zsákutcájába.”⁴ Illetve: „Babits hasonló álláspontot képvisel: az általa általános vallásként értett katolicizmus szemszögéből elutasítja azt a fajta irodalmi (és politikai) katolicizmust, mely tudatos felekezeti hitvallásra törekszik (...)”⁵

A katolikus politikai önérvényesítésre helyezve a hangsúlyt, teljesen indokoltnak tűnik a tanulmány szerző lényegi következtetése, mely szerint a magyar katolikus irodalomban voltaképp két csoport különíthető el: az egyik, amelyik magáénak vallja a felekezeti és politikai érdekeltiséget, feláldozva az irodalmi autonómiát, didaktikus célokat szolgáló, moralizáló allegóriákat és példázatokat alkalmazva (ilyenek tekinthetők az ún. papköltők), és egy másik csoport, amely a klasszikus európai irodalom metafizikai irányultságát igyekezett megőrizni és közelíteni a modern/posztmodern kifejezéshez, anélkül hogy bármiféle felekezeti vagy politikai célokért feláldozták volna a művészi szabadságukat – alkotásaik gondolatvilága a francia neokatolicizmuséval rokon (ilyen pl. Babits, Rónay, Pilinszky).

Ha azonban a magyar katolikus irodalmat a modernre/posztmodernre adott európai kritikai reflexió tágabb összefüggésébe helyezve vizsgáljuk, akkor a fenti következtetésnek némileg ellentmondó, de legalábbis érdekesnek mondható helyzetkép tárul elénk. Ugyanis ekkor kiderül, hogy az ún. papköltők és a hozzájuk köthető elméletírók sokkal közelebb állnak a dekadens/posztmodern szemlélethez, mint a nyitottnak tekintett Babits vagy Pilinszky, akik bár felekezeti nézőpontból nem, de spirituálisan tisztábban kötődnek a keresztény hagyományokhoz. A posztmodern alkotók valláshoz való viszonya szerint általánosan két csoportra különülnek el: az egyik ateista nézeteket vall, de vannak ún. vallásos posztmodernnek is, jellemző vonásuk, hogy a vallási eszméket kiragadják kontextusaikból, keverik a különféle hagyományokból származó elemeket, és a végső megjelenítésük, a „vegyületük” már magában foglalja a saját hagyományuktól való elidegenedettséget is. Ezt a posztmodern szerzők egyéni elképzelésük, ízlésük szerint hajtják végre, és érzékelhetően zárt, dogmatikus konstellációba állítják az általuk választott elemeket, semmi tisz-

⁴ Szénási Zoltán, *i. m.*, 64.

⁵ *i. m.*, 119.

teletet nem mutatva az adott hagyomány létrehozóinak eredeti intenciói iránt. Ugyanez a művelet érvényesül a posztmodern kollázs technikában, ahol az alkotó például kiragadhat egy ikonrészletet, és beillesztheti egy olyan kollázsba, amely csupa sűrűsüvegből áll, pedig az ikon szerzőjének vélhetően egész más szándékai voltak az eredeti alkotással. Ha mindezeket lecsupaszítjuk a filozófiai és világnézeti tartalmuktól, csak morfológiailag nézve, akkor azt látjuk, hogy például Prohászka és a papköltők ugyanilyen „kollázs technikával” ragadnak és rántanak egybe egymástól idegen, össze nem illő eszméket: keverik Krisztus igéit a nép-nemzeti és egyéb politikai kategóriákkal, miközben az egész törekvésük a dogmatikus érdekvényesítés erejével rendelkezik, éppúgy, ahogy az a posztmodern doktrínák térnyerésénél megfigyelhető. Ezzel szemben Babits és Pilinszky a keresztény eszmék organikus, szerves, tiszta kifejeződését és egymásba fonódását kereste. Sokatmondó, hogy a nyugati értelemben vett irodalmi posztmodern kollázs technikára nem a modernnek, nyitottnak számító Pilinszkynél találunk példát, hanem egy papköltőnél, Tűz Tamásnál,⁶ aki egyébként a maga nemében a legtehetségesebb volt közülük.

Ha elfogadjuk, hogy a kereszténység igazi szellemétől voltaképp idegen módon viszonyultak a kulturális változásokhoz, politikai megfontolásokat helyezve előtérbe, akkor nincs mit csodálkoznunk a századelő magyar katolicizmusának hírhedt Ady-ellenességén sem. Tanulmánykötetében Szénási Zoltán ezt írja: *„Ady költészete a bibliai témák szabad kezelésével, Isten és ember viszonyának átértelmezésével sajátos és modern versvilágot volt képes kialakítani. (...) Sík (...) egy készen kapott nyelv szókészletével és szemantikájával szólal meg verseiben. Misztikus ihletésű művei a bibliai textusok és a bibliai egzegézis allegorikus értelmezési horizontját csak kevésbé képesek meghaladni, azaz a bibliai téma kifejtése a szöveg irodalmiságának autonómiáját fenyegeti, tehát a dogmatikai hitigazságok érvényesülése háttérbe szorítja a szövegek poétikus funkcióját.”*⁷

Ady az európai vallomásosság nemes és szabad attitűdjével láttatta az Istenhez fűződő viszonyát, miközben ellenfelei láthatóan nem ismerték fel, hogy épp ez a kesergő-vágyódó ateizmus az egyetlen eretnekség, és ilyen értelemben egyedülálló az eretnekség többi formái között, amelyet a keresztény hagyomány az évszázadok során nemhogy támadott volna, hanem minden erejével óvni igyekezett. Az ilyen ember szellemi értelemben véve tiszta: lényegileg azt mondja, keserű Isten nélkül élnem, fájdalommal tölt el. Az ilyenek lelkét végül meg lehet érinteni, nem Isten-bizonyítékokkal és tanokkal kényszerítve,

⁶ Szénási Zoltán összefoglalva a korábbi irodalomtörténeti recepciót, ezt írja Tűz Tamásról: „(...) George Bisztray is Tűz költői szemlélet- és nyelvváltását Magyarország és Európa elhagyásának és a beatnemzedék költői hatástörténetének az összefüggésében írja le. Az életrajzisaon túlélve azonban Bisztray Tűz Egyesült Államokban született verseinek reprezentáns darabjait (*Magántulajdon, Demetriusz, Clairflampolizhastantos*) úgy interpretálja, mint amelyek az amerikai társadalmi rendet és kultúráját értelmezni képtelen hagyományos történelmi narratívák használhatatlanságának tapasztalatát konstatálják, s ezáltal a régi és az új kultúra egymást értelmező dialógusának a képtelenségén keresztül nyilvánul meg a szubjektum idegensége és a magány léttapasztalata.” (*i. m.*, 259.)

⁷ *i. m.*, 114.

hanem feltárva előttük, hogy Isten mégis létezik, és ha el is hagyta az ő életüket, ez a keresztények tapasztalata szerint még nem jelenti azt, hogy elhagyta volna a világot, ráadásul a keresztény Istennek megvan az a szokása is, hogy visszatér oda, ahonnan korábban elúzték – Ő az, aki feltámad a sírból. Ennek a fajta ateizmusnak a tiszta ismeretére Pilinszky zsenialitása jutott el. De ha értetlenül álltak Ady hitre vágyódó hitetlensége előtt, akkor önkéntelenül felvetődik a kérdés, vajon mennyire ismerték jól az igazi keresztény hagyományt és annak az évszázadok során felhalmozódott tapasztalatait a hit és hitetlenség problémáival szemben?

Vagyis a Szénási Zoltán által felvázolt kérdéshorizontot (ennek lényege: tághítható-e a magyar katolikus irodalom babitsi értelemben vett egyetemessége úgy, hogy harmóniába rendeződjék a modern/posztmodern irodalom jelentette disszonanciával?) talán kiegészíthetjük egy másik kérdéssel is: rendelkezik-e a magyar katolikus irodalom azzal a fajta keresztény érettséggel, amely képessé teszi arra, hogy tisztán, politikai és egyéb külső összefüggésektől mentesen értse meg a deszakralizálás folyamatának lelki-szellemi lényegét – amikor érdekeitől megválva, csak a hit erejével néz szembe mindezzel.

A könyv végére érve már-már érteni vélem a címet is: a sokféle szó, azaz a különböző hangütések, beszédmódok („egyetemesen” vallásos, modern, posztmodern stb.), egymással dialogikus viszonyba állítva, megszólalhatnak-e végül a szeretet nyelvén, amelyen az isteni Ige is szólt hozzánk a kezdetektől fogva? Kétkedve nézem, hogy velem ellentétben a szerző nem tett kérdőjelet a cím végére – igaz, pontot sem –, mintha türelemmel nézne elébe a hosszú várakozásnak, amíg körvonalazódik az út a *szavak sokféleségétől a Szó egységéig*... És ha van valami, ami lenyűgöző volt számomra a munkájában (az intellektuális alaposágon túl), akkor éppen ez az: a különböző értékek érintkezési felületeinek kidolgozása az interpretációban, lehetőséget adva a szembenézésre, a vitára és a továbbgondolhatóságra.

Kirilla Teréz

Az ember, aki lejött a hegyről

...az ember azért jött le a hegyről, hogy majd visszamenjen... S az ember azért jön le mindig a hegyről, hogy majd visszamenjen. S az embernek fel kell mennie a hegyre...

Jó, ha nem egyedül megy fel a hegyre – hiszen miről másról szól az életünk, mint arról, hogy egymásnak megmutassuk, megmondjuk, bemutassuk, eljátsszuk azt, amit megtudtunk, vagy együtt tudjunk meg valamit, ugyanis az egész csupán így ér-

dekes. Persze az is nyilvánvaló, hogy az embereknek tudomására hozni valamit – az első megközelítésben – éppen úgy történik, ahogy a megszülető könyvben szó van a közösség számára rendelt felismerésről. Amit aztán megtudnak a többiek is, és így mégiscsak együtt lehet a hegyre feljutni.

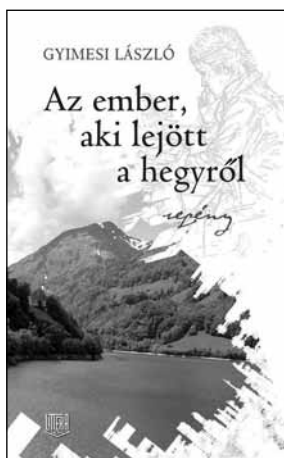
Eme ironikusnak felfogható előjáró magyarázat éppen azért kell a könyv jó megértéséhez, hogy hangsúlyozzuk, közösségi gondolko-

dás, a közösséggel való együtt gondolkodás szülte, szükségképpen tehát mindenféle kioktatás, afféle „hegyi-prófétai” viselkedés távol áll tőle.

Ki ez az ember, aki lejött a hegyről? Ha akarom, lehet Zarathusztrára – tréfásan – utaló írói ötlet, lehet ez az ember akár Fehérlófia, akár egy szakállas öreg, talán rabbi, vagy egyszerűen csak egyvalaki egy sokadrangú kocsma sokadrangú társaságából. Természetesen maga az író ez az

ember, aki arról töpreng a történet sodró erejű és nagyon olvasmányos kifejtése során (no nem szájbarágósan, hanem éppen a történettel magával), hogy az embereknek vezetőre van szükségük, az ő irányításával élnek meg a történetet, illetve – így is érvényes a dolog – a vezető jelenlétével együtt járják meg a történet fordulót, közös a cselekvés, amelyen belül aztán kivel-kivel megtörténik az, amit a sorsa ráért, ám a lényeg – mutatis mutandis – mégiscsak az, hogy együtt tudtak meg valamit.

Biztos, hogy megtudunk valamit. Ha mást nem, akkor a próbálkozás hiábavaló voltát, mondjuk így, azt, hogy ha felmentünk a hegyre, megtudjuk, hogy nem jutottunk vele semmire, megtakaríthattuk volna a fáradozást, s ezt elmondhatjuk a többieknek, ám abban biztosak lehetünk – ugyanúgy –, hogy továbbra is lesz (lesznek), akik fel akarnak menni, és fel is mennek a hegyre. Jó, jó, nem ellenkeznek ők, elhiszik, hogy nincs semmi a hegyen, ha mondják nekik, de azért mégiscsak... És egyáltalán miért kell

Gyimesi László: *Az ember, aki lejött a hegyről*, Littera Nova, Bp., 2012

a hegyre felmenni? Erre egy avatott hegymászó azt mondta, hogy azért, mert ott van. Mi? Hát a hegy... Nem világos?

Fogalmazhatunk úgy is, hogy a hegyről való tudandót közösen kell birtokba vennünk, birtokolnunk. Erről szól az élet.

Napjaink élete? Csányi Vilmost, a tudóst, az etológust, az emberi viselkedés kutatóját idézem, aki *Az elember-telenített társadalom egyszemélyes közösségek populációja* című írásában a következőket

mondja: „A modern társadalmi élet, a munkamegosztás, a tradicionális család szétesése azt eredményezte, hogy az ember rendszerszervező képessége, amely ugye genetikai adottsága, visszacsatolódt az egyénre. Vagyis ma az egyén arra szocializálódik, hogy akcióit maga szervezze, hiedelmeit maga válogassa a nyomasztó társadalmi kínálatból, és szociálisan a saját személyiségét igyekezzék minél sikeresebben konstruálni. Ennek egyenes következménye, hogy a hűség kritériuma is csak egyetlen személyre, saját magára értelmezhető. A modern társadalom tehát egyszemélyes közösségek populációja. Egészen másként viselkedik, mint maga a közösség” (Ezredvég, 2012. május-június, 103. oldal).

„...Csak ami nincs, annak van bokra, / csak ami lesz, az a virág, / ami van, széthull darabokra. / József Attila” – ezt illesztette könyve elejére Gyimesi László, a József Attila-i sorokkal villantva fel mindazt, amit az imént elmondtam. Így érthetjük meg az írói szándékot és méltányolhatjuk az írói

vállalkozást, amely a sokféle egyénből-személyből-sorsból-eredetből álló csoport történetében arról mesél, hogy... kik vagyunk, honnan jöttünk és hová megyünk...

A művész feladata ugyanis éppen az, hogy – bár szükségképpen egyszemélyes – ha hű magához, éppen azáltal legyen hű és közösségi, azaz a közösség számára érdekes (az érdek szó értelmével), hogy saját személyében olyan szociális indíttatásokat testesít meg, amelyek a változó közösségnek megfelelnek. Az ember ön- és fajfenntartó, valamint terület-érdekelt sajátosságaihoz tartozik a célkövető tulajdonság is, így hát az egy személyre értelmezendő, vagyis az egyszemélyes hűség több mint egymaga. A cél a hűség. A hegycsúcs elérése, hogy megtudjuk magunkat. Nem véletlen, hogy a regényben a hegy a Csúcs-hegy.

Már ennyiből is kitetszik, hogy az író szimbólumképzése nincs humor híján. Valamiképpen mi is lejövünk a hegyről, hiszen a Csúcs-hegy, amelyről a regény szereplői majd lejönnek, valóságos hegy, Szentendre térségében van, s a hegycsúcsról széttekintve látható a lent fekvő haza, Óbuda, ahol az író és alakjai élnek. Ergo – a „magas filozófia” csupán azért érdekes (azért áll érdekünkben, hogy legyen), mert „onnan” jobban látható a hazánk.

A Nagy Lajos Társaság egyik összejövételén párhuzamot vontam eme – feltétlenül filozófiai – igényű, ám (meglepetésre) nagyon olvasmányosan pergő történet és a madáchi mű, *Az ember tragédiája* alapgondolata közt. A regényben ugyanis a társaság feljut a hegyre, ám a lenn maradtak szerint nem is jártak ott fenn, így hát nem marad más hátra, mint újra összeszerveződni és ismét nekivágni a hegynek – annál inkább, mert az egyik

magyarázat szerint a hegytetőn megünneplendő születésnap anyagi alapját képező birkahúst már jóval előbb elcserélték pár liter borra, mindenki berúgott, s mozogni sem tudtak, nemhogy hegyet mászni. (Ez vádként hangzik el immár „lenn”, de a csoport maga sem tudja pontosan, mi – nem – történt. Lehet, hogy afféle Szent Iván-éji álom volt az egész? – lep meg újra az ötletgazdag író.) Mindazonáltal – álomban-e vagy hogyan? – mégis történtek ott fenn különféle események, ráadásul minden résztvevő jelenlétében, s most mégsem tudni, hogy álmodták-e, mint Ádám (illetve Éva is) *Az ember tragédiája* történelmi jeleneteit... (Mert hiszen a *Tragédia* bizonyos értelemben éppen azzal kezdődik, amivel zárul. Az Úr szavaival, aki a jövő küzdelemmel és bizalommal való megélésére biztat. Ami addig történt, az csak képzelődés, álom, s most kezdődik az ember valóságos története – ugye? –, mégpedig úgy, hogy mindaz a tragikus tanulságot hordozó „eddigi rész”... nos, elkerülhető legyen. Mintha Ádám éppen azért látta volna a kiábrándító képeket, hogy abból tanulva másként tervezze és élje meg számunkra a jövőt. Egy személyében – de értünk. Ádám alakja visszautal Csányi Vilmos szavaira. Természetesen tudom, mindez az ördög rafinált csele, ám végösszegében mi, a beavatott nézők a madáchi filozófiai költemény-dráma teljes jelentését kapjuk, tehát előidőnek fogadhatjuk el a történelmi képeket.)

Gyimesi alakjai az álom – vagy nem álom? – képeiben olyan eseményeket élnek meg (vagy álmodnak?), amelyek külön-külön is igen fontosak az emberi viselkedés tanulmányozása szempontjából.

„– Kik vagytok tulajdonképpen? –” – írta Pofapénz.

– A felszabadító hadsereg első osztaga – húzta ki magát a parancsnok. – Az első, s egyelőre az egyetlen osztag.

– Kít szabadítottok fel és mi alól? – csodálkozott Gutentág.

– Ti, ami az ideológiát illeti, nem vagytok valami képzetek, ugye?

– Nem – mondta Tanárúr –, csak három bölcsészdiplomám van...

(...) – A lényeg az, hogy hülyék vagyunk – mondta lemondó hangsúllyal Tanárúr.

– Akkor nem tudhatjátok, hogy a világ a végső harc előtt áll.

– Dehogynem, nemrég még minden ünnepen elénekeltük, hogy ez a harc lesz a végső – dűnnyögte a Törpe.

– Ez a marxizmus – mondta le-kicsinylő hangsúllyal a parancsnok.

– Elavult tanok. Hol van ma már a munkásosztály? Hol van ma már proletár? Elpuhult középosztályból áll egész Európa. Olyan kispolgárokból, mint ti vagytok, jó dolgokban nem jut más az eszetekbe, hát feljöttök aへgyre... Gyertek, katonák, löjétek halomra ezeket a burzsoákat!"

Egy másik jelenetben fegyveres vadászok fogják közre őket:

„Harold feléjük fordította a puskát.

– Ez gyorstüzelő – mosolygott vészjóslóan. – Hat történet van a tárbán. Vissza a csűrhéhez!

– Az nem gyorstüzelő – mondta Istók.

– Nem, persze, ez nem gyorstüzelő – kapta vigyázzállásba magát Harold.

– A Botondé sem az – folytatta Istók.

– Az enyém sem – merevedett meg a fiatalabbik vadász.

– Korhadt faágakkal hadonásztok.

– Korhadt faágakkal hadonásztunk – mondták egyszerre a tiroliai.

– El is dobjátok őket, semmire se jók – fordított hátat az Ember, Aki Lejött a Hegyről.

– Semmire se jók – hallotta, miközben a vadászok a szakadékba vetették a puskákat..."

Ilyen humor, ilyen meseigazság, ilyen groteszk csoda és ábránd! Csak elismételni kell a „nem” tagadószó beillesztésével az agresszió grasszáló nagyképűségét, s íme, a szó megfordítja a világ folyását. Ilyen egyszerű. Epe-keserű vonatkozás-magyarázat a szóban közölt utasításokra bedresszírozott, rendszerváltás előtti emberre, aki mindig a legutóbb kapott parancsszóra kapta – (kapja?) – vigyázzba magát.

Vagy ha nem, akkor újra és újra fel kell menni aへgyre, egyedül, de inkább, ha lehet, csoportosan, mert egészen biztos, hogy egyszer, valamikor sikerülni fog a dolog.

Konczek József

Váradi B. László

Hogyan romboljunk falut?

Válaszunk egyértelmű: sehogy.

A többes szám használatát nemcsak a szerzők személye indokolja, de az a tény is, hogy véleményünk egy civil szervezet álláspontjával cseng egybe, mely a kistelepülés és környezete, valamint a kistelepülések által generált természeti és szellemi örökség megmentéséért száll síkra. Ma Magyarországon, illetve a magyarság által lakott területeken (a két terület, eléggé el nem ítéhető módon, nem fedi egymást) a kistelepülés megmaradásáért küzdő egyéneknek, szervezeteknek a meglévő „objektív” ellenáramlatokon kívül, egyéb álnokul a kistelepülésekre „feszítsd meg”-et kiáltozó, modernizációs törekvésekkel kell farkasszemet nézniük.

A kulturális diverzitás civilizációalakító szerepe leginkább a biológiai sokféleségnek a földi evolúcióban betöltött szerepéhez hasonlítható. Vandana Shiva (1952) ökológus, filozófus, fizikus szerint: *„a diverzitás a természet jellemzője, és az ökológiai stabilitás alapja. A különböző ökorendszerekből különböző életformák és kultúrák keletkeznek. A kultúrák, életformák és előfordulási helyek együttes evolúciója megőrizte bolygónkon a biológiai diverzitást. A kulturális és biológiai diverzitás együtt jár.”* A fentiekkel a hindu gondolkodó éleslátásának elismerése mellett messzemenően egyet lehet érteni. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a fenti gondolat sor esetünkben általános képletként alkalmazható, melybe be kell helyettesítenünk a Kárpát-medence (gyakran európai átlagtól elütő) adatait.

Egy életforma védelmének a leghatékonyabb módja az illető életforma valós gyakorlása. Ez esetünkben föld- és erdőbirtokon történő gazdálkodást, állattenyésztést jelent. Kiemelt helyet foglal el tevékenységünkben megelőző időszakok helytelen természethasználata által tönkretett, „tudathasadt” tájegységek rehabilitációja. Ez aktív környezetvédelem, melynek elsődleges célja az illető környezeti egység biodiverzitásának (biológiai sokféleségének) megőrzése. Mindezt azért (is) vetítjük előre, hogy az olvasó megértse, a kistelepülés sorsáért érzett aggodalmunk falustársainkkal közösen érzett aggodalom...

Arról, hogy nekünk, vidékieknek, kistelepülések lakóinak milyen kilátásaink lehetnek, nem nehéz tájékozódni. Képtelenség olyan kép- vagy hanganyag birtokába jutni, akár élőben, akár hordozó igénybevételével, mely valamiféle bizakodást oltana fáradt tagjainkba.

Különösnek tartjuk azonban, hogy közelítő végünket nem okfejti, nem magyarázza, még csak nem is restelli senki. Viszont óhajtja. Sőt a világunkat eluraló válság egyik megoldásának a kistelepülések mihamarabbi felszámolását tekintik...

A válság. Ha egyáltalán valaminek a felszámolásán gondolkodhatnánk, akkor az nem a kistelepülések sora lenne, lehetne. Inkább a Trianon-trauma okozta torzulásaink börtöne. Bárminemű emelkedett európaivá válás, ide-oda

állás, felzárkózás, bűnbocsánatos kéztördelés csak vérszegény gányolásnak, talajtalan spekulációnak bizonyulna – szemben kultúránk torzóban maradásával. A kistelepülés ugyanis nemcsak mezőgazdasági árut termelt, hanem talajt, vizet, tájat, élővilágot, környezetet. Röghöz kötődő nemzeti kultúránk részeként megélhetést biztosított a vidéki közösségek számára...

Most pedig nézzük meg, milyen jellemzők határozzák meg a kort, amelyben a magyarság történelmi ridegen tartottsága zajlik. Lássuk tehát, hogy milyen világ ez.

Miben, mikor és hol gátol bennünket az emberré válás rögzös útján? Az emberi létnek egyéb vállalható célját megnevezni ugyanis nehéz lenne. Az esetben se, ha mondjuk az emberi létnek egy magyarnak nevezhető verzióját gyakoroljuk... Mely verzió... de ne kezdjük panasszal, se váddal a napot...

Korunkat a terrorizmus, fundamentalizmus, felmelegedés jellemzi, de nem uralja. Világunkat ugyanis egy eddig civilizációnk történetében soha nem tapasztalt, komplex válság uralja. A fent említett társadalmi és környezeti tendenciák „csak” kísérőjelenségei, következményei e válságnak.

Megkerülhetetlen az a felismerés, miszerint korunk minden gazdasági és társadalmi történése a fent említett válság kulisszái előtt zajlik. Késik azonban annak a jelenségnek a tudatosítása, hogy a kulissza szerepét játszó, bioszférakrízis néven elhíresült válság, éppen az anyagát adó természeti környezet irreverzibilis romlása, fogyása folytán, rászakad, ráomlik a társadalmi történésekre, így módon úrrá lesz magán a társadalmi evolúción. Meghatározza azt.

A társadalmi és környezeti romlásnak ez az érdekes párhuzamossága, egymást kölcsönösen kierősítő volta, végül is komplex és univerzális válságként való fellépése nem ördögtől, még kevésbé istentől való. Ez a katasztrófa felé tipizáló VÁLSÁG, mely ugyanakkor civilizációnk főutcája és zsákutcája is egyben, minden kétséget kizáróan egy „szelfmédmen” válság, melynek előidézője a természet részét képező ember természeti környezeten elkövetett ÁRULÁSA. Ez az árulás nehezen rekonstruálható, mert hatásainak földrajzi térben és időben való eloszlása rendkívül bonyolult.

A válság keletkezési mechanizmusáról talán annyit, hogy természeti környezetünk, a benne és belőle kialakult civilizáció egymástól távol eső pontjain keletkező hajszáltrepedések (helyi környezeti és társadalmi válságjelenségek) soha nem tapasztalt gyorsasággal találkoznak és világot repeszítő szurdokokká mélyülnek.

A csúsztatás, orientációs nehézségek. És akkor itt álljunk meg! Nem a világon immáron eluralkodó redukcionista és központosító tendenciák meglétét és társadalmi, valamint gazdasági mikrostruktúrákat fenyegető voltát tagadjuk.

Azt nem látjuk át, azt nem értjük, hogy Mihályi Péter bátor kijelentése megtételekor miben bízunk? Abban esetleg, hogy valami öröklött feudál-liberális jog alapján, őt tartjuk meg, esetleg őt emeljük pajzsra a nyugat-európai területi és társadalmi fejlődést monitorozó magyar bizottság élére? Minek reményében vagy minek tudatában lehet ekkora marhaságot kijelenteni, hogy idézem: „Egész Nyugat-Európában nincs falu.” Ha járt M. P. Nyugat-Európában, azért, ha nem, akkor azért hiteltelen egy ilyen kijelentés. Ha járt M. P. például Németországban, nem kerülhették el figyelmét a több tucat -rode illetve -rhode végződésű, ma is

működő kistelepülés vagy a nagyszámú -heim végződésű, lakott falu. A nyomaték kedvéért jegyzem meg, hogy a Rhodung szó irtást, tehát erdőtől elhódított településhelyet (Barterode), míg a Heim kifejezés (Trautheim) otthont jelent. Ha pedig nem járt, akkor hogy mer ekkorát kurjantani, csúsztatni, sőt hazudni? Ha már Nyugat-Európát szóba hoztuk, megjegyezni vagyunk kénytelenek, hogy a magyar társadalmi fejlődés vigyázó szemeit a kezdetektől a már akkor nagyon művelt Nyugatra vetette. Ebből megítélésünk szerint egy folyamatos válsága állt be kultúránknak, mely a kultúrageneráló természeti környezet fogyásával és eróziójával párhuzamosan egyre mélyül. Egyébként a M. P.-t is elgondolkodtató (félrebeszélésre csábító) nyugati függés, igazodási tanácstalanság, kultúránk nagyjait sorra megérintette. A budapesti Figyelő című folyóiratban 1905-ben közreadott *Ismeretlen Korvin-kodex margójára* című nemzetkarakterológiai esszében felvázolt Komp-ország metaforájánál aligha készíthető pontosabb láttelep a magyarság régtől való orientációs bizonytalanságáról. „Kompország, Kompország, Kompország – olvassuk Adynál –: legképebbesébb álmaiban is csak mászkált két part között. Kelettől nyugatig, de szívesebben vissza.” Szomorú, de aktuális kiegészítésképpen tesszük hozzá a fentiekhez, hogy nemzeti identitásavarunkat a keleti eredetű kultúrjavainktól való elfordulásunk nem oldja. Hogy vátesz költőnk idézetével egy napon és lapon emlegetjük álreformerek embertársunk, M. P. gondolatait, mindenképpen visszatetsző...

Ennek az univerzálisnak tetsző válságnak a kapcsán érinteném azt a csapdát, mely csapdába való beleszedülésünk bőséges magyarázattal szolgál a mibenlétünket övező európai értetlenségre, ugyanakkor megvilágítja a saját megharcolt értékeinktől való elidegenedésünk mechanizmusát is. Ez a csapda pedig nem más, mint a „nagy” európai nemzetek Európa és a világ környezete ellen viselt háborújával és annak gyászos kimenetelével való feltétlen, esetenként (például a művészetek terén) majmolva rajongó azonosulás... Ez az azonosulási vágy kínos megfelelési kényszerünkről árulkodik. Megfelelésünk céljául a nagybetűs Európaiságot választottuk, mintegy ázsiai eredetünk fedtetésére. Mely eredetet a mibenlétünket és viselt dolgainkat övező, gyakran rosszindulatba váltó értetlenség okának véltünk és vélünk. Miközben átszellemülve (és feldarabolva) rebegjük, hogy hát ez az, pontosan így jártunk mi is, és már-már kéjesen fetrengünk az elidegenedés és gyökértelenség posztnemzeti sarában, nem vesszük észre, hogy idegen sírhanton gyászolunk. (Plingem pe mormint stráin.) Ám ott se a tönkretett világot gyászoljuk, hanem elnyomordott létünkön sajnálkozunk... tudatunkhasadtan.

A magyar kultúra és jellemzői. A kultúra meghatározásai közül idézzük Várkonyit, aki Frobeniust követve az emberek által szervessé tett földet nevezi meg kultúraként. „Azt a *Leo Frobeniust* követve, aki *kulturális morfológiának* nevezett elméletében az egyes civilizációkat organikus egységnek, komplex és fejlődő valóságnak tartja. Ő tesz különbséget a felszínpusztító és felszínépítő, a chtonikus és tellurikus, a hamitoid és etiopid civilizációk között...” Idézhetnénk még Győri-Nagy Sándort: „A kultúra ugyanolyan bonyolult filogenetikus képződmény, mint például a földszerkezet.”

A civilizációkat kultúrák alkotják és határozzák meg. Frobenius szerint minden kultúrának paideumája, lelkisége van, Kultúráinak lelkisége tesz egy-egy

civilizációt zárt más civilizációkkal összemérhető egészszé. Ha ez így van, akkor egy megrekedt civilizációt csak az őt alkotó kultúrák valamelyikének lelkesége képes stabilizálni. Annak a kultúrának az a lelkesége, amely alternatívát képes felmutatni az illető civilizáció vesztét okozó eszmeiséggel szemben. Amivel a kudarcot vallott eszmeiség (univerzális válság!) kiváltható. Nos, a tősgyökeres európai civilizáció és az őt alkotó kultúrák meglehetősen egységesen menetelnek a vesztükbe ahhoz, hogy bármelyikükben is a „megváltó” lelkeséget feltételezni merészelhetnénk. Erre egy olyan, sorból kilógó, ázsiai eredetű, eurázsiai jártasságú, mégis endemikus, harmadik utat önerőből kitermelő, kifinomult környezeti tudatossággal, sőt függőséggel rendelkező kultúra képes, mely bár ezer éve része az európai civilizációnak, annak önpusztító karakterével szemben, mélyrétegeinek tartalmából kifolyólag alternatívát tud felmutatni.

A magyar kultúra meghatározó alapsajátossága a természeti környezettel való interaktív kapcsolat és a környezethez fűződő kiforrott partneri viszony.

A környezetünkkel kialakított partneri viszony intézményének nyomtalanul felszívódni azért lehetetlen, mert kultúránk egy „röghöz (környezethez) kötődő szellemi javak kultúrája”, melynek értékei (például az önkormányzatiság) a közösségi földhasználat rendjéből (és hagyományaiból) eredeztethetők. A kistele-pülések védelmével intézményi rangra emelkedő, környezettel való partnerségi viszony egyik bizonyítéka a felek között fennálló folyamatos, termékeny dialógus.

Ennek a partneri viszonynak kiemelkedő érdeme, hogy „családon belül” kötöttek (áll fenn), hisz az ember a természet része. Ez a gyermekmondóka-számba menő közhely az, melyet megrekedt civilizációnk nem mer (esetleg nem tud?) tovább skandálni. Mert ha ugye része, akkor másképp illene hozzáállni... A mindenkori hatalom, az uralkodó ideológiai áramlatok és gazdasági trendek hatására ez a viszony gyakran romlik meg, sőt átmenetileg meg is semmisül.

Helykeresését a magyar hagyományelvű közösség (nemzet) kultúrájába kapaszkodva próbálja megejtetni. Ez a kultúra egy endemikus, ökológiai vétetésű kultúra, melyet magasfokú *környezeti alkotmányosság* jellemez. (A kifejezés Győri-Nagy Sándornál jelenik meg. A továbbiakban még visszatérünk sajátos kultúránk ezen fokozott aktualitású jellemvonásához.) Amennyiben azonban fenntartjuk a természeti környezet kultúrageneráló és kultúrameghatározó szerepét, ezen belül a biodiverzitás és a kultúra diverzitásának létminőséget determináló kölcsönösségét, helyénvalónak látszik az itt kialakult kultúra jellemzőinek és sajátosságainak megismerése.

A Kárpát-medencei, markánsan körülhatárolható, víz és emberi tevékenység által kialakított földrajzi (és szellemi) térben generálódott endemikus magyar kultúra értékeinek időbeni létrejöttével és tartalmi különbözőségével út el... (na nem a szokványostól, hanem) az analóg rendszerektől. Az önkormányzatiságnak, az alkotmányosságnak, a vallási türelemnek, a környezetkímélő (környezettel együtt lélegző) gazdálkodásnak és e gazdálkodás társadalmi berendezkedést befolyásoló erejének a „művelt Nyugatot” messze megelőző megjelenése szolgál itt bizonyítékkal...

A természeti környezet (szellemtörténeti) rangjának növekedése testesül meg a jász-kun autonómia azon rendelkezésében, mely (hűbérurakkal szembeni) szabadságjogokkal ruházta fel az autonómia területén élőket (a nem kun, commoránsokat is).

Az először 1240-ben, IV. Béla regnálása idején, Kötöny vezetése alatt betelepülő kunok és segédnépük, a jász, másodszori befogadtatásukat követően (1279. IV. László) olyan területi alapú autonómiát építettek ki, mely a kapott privilégiumokat kibontotta, művelte, továbbfejlesztette. Ez esetben egy környezetalapú (ökológiai) autonómia valósul meg, ahol a jogokká kristályosodó privilégiumok a művelt (legeltetett), részleges köztulajdonban lévő környezethez kapcsolódtak (!) A jász-kun tőkeföldek fölötti tulajdonjog elvesztése (I. Lipót adja el a kun területeket 1702-ben) a jász-kun és a velük együtt élő (commoráns) közösséget jobbágysorba taszítja. Az 1745-ben bekövetkező kun önmegváltás (redempció) nemcsak az autonóm közösség fenntarthatóságát igazolja, hanem a környezettel együtt lélegző gazdálkodási formák társadalomszervező erejét is... A kun redempció a Kárpát-medence első olyan monetáris tranzakciója, melyben az áruvá degradált föld, a benne gyökeredző szabadságjogokkal egyetemben, egy etnikai közösség hatalmas anyagi és fizikai (jász-kun hadosztály állítása) erőfeszítése által visszavásároltatik... Azon szabadságjogokkal egyetemben tehát, melyek a Jászkun Autonómiát az autonóm igazgatási és bírósági gyakorlat, valamint 1695-től az önálló adózás gyakorlata révén a Jászkun Kerületet politikai törvényhatósággá tették.

A magyar önkormányzatiság szellemének, mely a magyar társadalomnak ezt az egyedülálló autonómiaborítottságát megteremtette, és amely szellem a törzsszövetség-kori, törzsek közötti hadászati munkamegosztással kezdődik, és az 1956-os önszerveződő munkástanácsok (munkás-önigazgatási rendszer – Hanne Aren) létrejöttével igazolja újkori meglétét, nem nehéz sorsfordító jövőt jósolni...

Visszatérve a rendi Magyarország etnikai (szász, jász-kun stb.), területi (székely, hajdú stb.) és gazdasági (800-1000 (!) mezőváros, oppidum; felvidéki bányavárosok stb.) autonómiáinak megvalósításaihoz, azt észlelhetjük, hogy ezek a szabad menetelő társadalmak az egyén szabadságának (például jász-kun szabadság) és az emberi méltóságnak (a mezővárosi communitás átveszi a területén élő jobbágyok képviseletét földesuraikkal szemben), tehát a szabadságnak és emberi méltóságnak folyamatos újratermelésével egyedülálló (nem záródó) tisztásokat tartanak fenn, látnak el az európai feudalizmus átjárhatatlan, merev monokultúrájában.

A kun redempcióban és következményeiben lényegében a fenntarthatóság eszmeiségének Kárpát-medencei egyik színrelépését tisztelhetjük. A fenntarthatóság eszmeiségének (és igényének) ilyen korai megjelenése ne retentsen senkit. Feltehetően, egy endemikus kultúrán belül, az összetevők más sor, és időrendben konvergálnak a szellemi és fizikai értékek létrejöttének irányába, mint hasonló rendszerekben (lásd a lelkiismereti szabadság Európa-első törvénye, 1568, Torda). Egyébként Dr. Vásárhelyi Judit, Imreh István korszakos életművének (*A rendtartó székely falu; A törvényhozó székely falu*) egyik színvonalas méltatása alkalmával, a következő megállapítást teszi: *A fenntarthatóság társadalmi feltétele: szabadságvágy és autonómiaigény....*

Endemikus kultúránk által kiválasztott, sajátos geneziséű, de egyetemes értékű szellemi javainkra és az általuk hordozott eszmeiségre komoly szerep

vár. Elkerülhetetlen közösségi reorganizációnknak, újjászerveződésünknek vál(hat)nak építőelemeivé. Erre a megújuló nemzeti identitástudatra pedig azért van szükség, mert felkoncoltságunk révén olyan kutyaszorítóba bonyolódunk, amelyből csak saját eurázsiai jártasságú kultúránk újraértékelése nyújthat szabadulást. Magyarán saját hajunkat megragadva leszünk kénytelenek létünket a történelmi kátyúból kirántani.

Mindenek alapja a föld. Ahhoz, hogy az immár 90 éves kiszolgáltatottságunkat valamelyest áthidaljuk, egy a medencében hajdan honos, ökológiai szemlélet feltámasztásának szükségét látjuk. A Kárpát-medencei ökológiai szemlélet (alapállás) vonulatait (például: a törvényhozó székely falu környezethez való viszonya, a céhek nyersanyagnyerést követő renaturációs kötelezettségei, vagy a különböző, természettel együtt lélegző természethasználati, művelési formák, például ártéri (hidraulikus) gazdálkodás, extenzív állattartás) és ezek társadalomszervező hatását mára felörölte a történelem. De semmivé lett az általuk megjelenített fenntarthatóság is. A maradékot belepte az ipari mezőgazdaság szennyezett üledéke. „Eredendő” bűne ennek a mezőgazdaságnak a más idősíkon termelődött fosszilis energia tékozlása, a termőföld zsigerelése, a monokultúra mindenhatóvá tétele, de főbenjáró bűne a gazdaember föld iránt érzett felelősségének a felszámolása. Azt sem tanácsos elfelejtenünk, hogy az ipari, technologizált mezőgazdaság, illetve annak silány (létező szocialista) mása a Kárpát-medencébe egy totalitárius ideológia közvetítése révén érkezett.

Az emberré válás rögzös útján haladó Kárpát-medencei főemlős életében a kommunizmus negyven esztendeje nem tekinthető dallamos hézagpótló szünetjelnek. A feltört földet (legelőt!!!) ugyanis, melyre történetének legádázabb megpróbáltatása vár (gépi művelés, vegyszerezés), gondosan kirángatják a paraszt alól (téeszésítés, kollektivizálás). A földműves emlékezetéből kiirtatnak a faluhatár dűlőnevei, és kezdetét veszi a világvége... Elidegenedünk.

Ebek harmincadjára kerülnek és hűlnek ki olyan területek, melyek ökonómiai szempontból (árutermelés szempontjából) értéktelenek. Olyan területek, tájegységek ezek a melyek a legbensőségesebb haszonvételi formákat biztosították a környék lakosságának. Érzelmi telítettségű haszonvételi formák például az ártértöredékeken, gyümölcsös erdőkben, szórványgyümölcsösökben, beerdősülő fás legelőkön, szikes réteken, havasi legelőkön, erodált karsztokon a halászat, gyűjtögetés (pálinkafőzés), legeltetés, tűzifa nyerése és sok minden egyéb. Ha anyagi hozadéka ezeknek a haszonvételeknek nem perdöntő, annál nagyobb a tájhoz kötődést előidéző szerepük (tájhaza – Németh László), ily módon népességmegtartó erejük. Az általában magas tájképi (esztétikai) értékkel bíró, természetes és természetközeli élőhelyekre közös sors vár. Állami, sőt pártállami meggondolásból, a világban erősödő természet- és környezetvédelmi mozgalommal lépést tartva, ezek a területek védett területekké nyilvánítottak. A természet- és környezetvédelmi területeknek a helyi védettségtől kezdve a nemzeti parkig sok formája ismeretes. Egységeset e területekről kimondani aligha lehet, esetleg annyit, hogy behatárolt voltuk miatt a természeti rendszer képtelen megőrizni teljes fajkészletét, az optimális élőhely-szerkezeti viszonyokat, valamint működésének teljességét. Itt tehát aktív természetvédelmi lépés-

sek szükségeltetnek. A nemzeti parkokban végzett „gazdálkodási szimuláció” a tájkarbantartási igényeket esetleg kielégíti, ám az egészséges természethasználat nyújtotta ökoszociális szolgáltatásokhoz fel nem ér. A természetességi fok egy a természetvédelemben használatos értékmeghatározó kritérium, mely a területeket a vegetációra gyakorolt antropogén hatás alapján érintetlen, természetes, természetközeli, részben természetközeli stb. minősítéssel látja el. Ez a minősítés határozza meg a területtel szembeni viszonyulás milyenségét, mely a tájat létrehozó hagyományos művelési formáktól a mélyebbre ható beavatkozásig terjedhet. A mai maradék Magyarország „érintetlen” kategóriába sorolható területekkel aligha rendelkezik. A természetes (érintetlen) ökoszisztéma rendszersaját dinamikájának helyére az ember által művelt rendszerekben maga a használat lép. Dinamika alatt az életfenntartó folyamatokat (mint szukcesszió, populációdinamika, alkalmazkodás, evolúció) értjük.

Evidens tehát, hogy a hagyományos módszerekkel földet művelő ember kiűzése (pl.: kisajátítás), de kicsalogatása, kiváltása, sőt kivásárlása is a mégoly természetvédett területekről is a biológiai és kulturális diverzitás csökkenéséhez vezet. A használatba vont természeti környezet az antropogén ráhatásnak köszönhetően kultúrtájjá alakul. A tájalakulás több évszázados, évezredes folyamat. Korunk tájgazdálkodására az jellemző, hogy a lehető legnagyobb gazdasági haszon reményében a használatba vont természeti környezet, a táj szellemi síkon való megközelítése elmarad.

A (termő)földdel szembeni lelkiismeret és annak tisztító furdalása így válik egy kiélhetetlen katarzis-potenciállá, és a természettel együtt lélegző művelési formák így zülленek utópiává a Kárpát-medence jobb sorsra érdemes tájain.

Mivel kell számolnunk? Ez az eurázsiai (helyesebben: ásióeurópai) jártaságú, környezeti alkotmányosságú, endemikus kultúra (sajnos) nemcsak arra jó, hogy ébren tartsa utód(nemzet)államaink szűnni nem akaró, bűnbakkereső gyűlölködését, de arra is, hogy ezt a kultúrát és a belé (mára alig) fogódzkodó nemzetet az euroglobalizáció kitüntetett célpontjává tegye. Azt is sejtenünk ille-ne, hogy az euroglobalizációnak, miközben szétroncsolja „...az egyetlen európai műveltségtypust, amely az ember, a táj és a tájlakó növény- és állatvilág fajközösségeinek alkotmányos együttélésére még megéleszthető mintákkal rendelkezik”, fogalma sincs arról, hogy egy életelvű, ökológikus műveltségre és tájörző típusú kultúrára tör, mely az elhatalmasodó bioszférakrízisben párját ritkító civilizációmentő alternatívát képvisel.

Győri-Nagy Sándor az ökológikus magyar kultúra globalizását Közép-Európa műveltség-élettani elestének tartja, és igen pontosan mutat rá, hogy a nyugat *fenntarthatatlan* civilizációs mintáival ez a kultúra egy *fenntartható* természet és társadalom-környezeti viszony történelmi (!) példáját állíthatja szembe. Az euroglobalizáció kultúránk irányában tanúsított „értetlenségé”-nek oka pedig onnan vezethető le, hogy a globalizáció nem „megérteni” érkezett. Egyéb dolga van...

A globális rend egy olyan birodalmi függést erősít meg a magyarság nyakán, melynek kártékonyasága az ezt megelőző birodalmi függőségekhez (török, Habsburg, harmadik birodalom, szovjet globalizáció) képest sokkal hatékonyabb. A globális hatalom perfidsége abban áll, hogy a hatalom-központok a konkrét

földrajzi térben nem lokalizálhatók. A magyarság által képviselt „lokalitást” tehát nem egy országként működő impérium tartja függőségi helyzetben, hanem egy országok felett lebegő, ám megkerülhetetlen birodalom (Bogár László).

Ami pedig az Európai Uniót illeti, annak magját a környezetet irreverzibilisen károsító, tájrontó műveltségéből lett, terjeszkedő civilizációt alkotó kultúrák adják, melyeknek mai gazdasági ereje a természeti környezet gátlástalan kirablásából és más kultúrák károsításából ered. A korunkat meghatározó bioszférakrízis, természeti környezetünk fizikai válsága és a humán társadalom morális válsága azonban korántsem csak ennek a tényszerű (fizikai és szellemi) rablógazdálkodásnak az eredménye. Univerzálisan metelyezőnek a haszonelvűség gátlástalan exportja bizonyult. A haszonelvűségnek köszönhetően következik be a természet kizsigerelése és a társadalmi tér (és társadalmi evolúció) alárendelése a logisztikai szempontoknak (hatékony használat=haszon=hatalom). A haszonelvűség talajában gyökeredző ipari tömegtársadalmaknak, a természeti környezet felélése és a társadalmi tér arénává változtatása nem járulékos vonása, hanem esszenciája, lényege – figyelmeztet Lányi András.

A Horváth Benő által hübrisznek (gőg) ítélt, környezettől való függetlenedési folyamat a magyar kultúra sajátos útvesztését eredményezi, miközben a fent említett dialógus által kitermelt szellemi és fizikai javak kultúránk mélyrétegeibe kényszerülnek. Ennek az életképesen bebábozódó társadalmi és környezeti, tapasztalati tudásnak ezentúl hagyomány a neve. Edward Shils szerint *„a hagyomány legegyszerűbb és legelemibb jelentése a traditum – vagyis valami, amit a múltnak a jelen átad. A hagyomány... magában foglalhat tárgyakat, különböző eszméket, emberekről és eseményekről alkotott képeket, gyakorlatot és intézményeket. Felöllelhet épületeket, emlékműveket és tájakat, szobrokat, festményeket, könyveket, szerszámokat és gépeket... A hagyomány felöllelhet isteni kinyilatkoztatásokat és ezek értelmezéseit is (...) a szent szövegek központi alakjai (Jézus, Mózes, Mohamed és Buddha) köré fonódott mesék szintén traditumok.”* A hagyomány tehát, a fentiek tükrében, meghatározóan befolyásolja létünket: úgymint az ember helyét a világmindenségben, és determinál(hat)ja az embernek természeti környezetéhez való viszonyát. Létrejöhet – állítja megalapozottan Csörgő Zoltán – egy a környezettudatos életforma mintájára (mivel attól lényegileg elválaszthatatlan) hagyománytudatos életforma, melyben a hagyománynak tudatosan kiemelt jelentőséget tulajdonítunk. A hagyomány kiemelt szerepre tesz szert a fent említett életforma keretein belül az identitás (például nemzeti identitás) őrzésében, illetve annak megújításában.

A „harmadik utas” nemzetközi eszmerendszernek és társadalomépítő stratégiának *több mint jelentős* magyar képviselője van. Magyar gondolkodóként elsősorban Németh Lászlót és Bibó Istvánt említhetnők. Mindketten arra hívják fel a figyelmet, hogy a huszadik század valójában tévutakra vitte a történelmi fejlődést, amikor egyfelől az egyéni érdekek (valójában az erők érdekei) érvényesülését mindenek fölé helyező (profitorientált) „szabadverseny” liberális demokráciában, másfelől a mindent központilag irányító és egyenlősítő (személyes szabadságot felszámoló) különféle (a szélsőbal- és szélsőjobboldali) szocializmusokban jelölte meg a fejlődés útját.

Egy kiállítás ürügyén

Kelemen Károly azok közé az alkotók közé tartozik, akik nem a saját szubjektumukon préselik át műveiket, hanem objektíve közelítenek a tudatosan választott vagy épp szembejövő témához.

Kelemen nem szereti az alanyi festészetet, mikor az ego átjárja a művet. Az végleges – mondja –, ez meg végtelen. Ugyanakkor olyan elemi erővel jeleníti meg monumentális képeit, olyan sok szinten lép életbe a nézőre gyakorolt hatás, hogy senkit nem hagy érintetlenül. Asszociációk sorozatát indítja be, némelyekre sajátos humora hat, másokat a nyers színvilág harsánysága fog vallatóra, az egyéni ötlet vagy a briliáns technikai tudás és kísérletező kedv nyugtáz le.

A művész nem keresi görcsösen a „nagy témát”, helyette szívesen folytat párbeszédet a 20. század eleji izmusok képviselőivel, megidézi őket, mint egy virtuális találkozáson, ha kell, vitába száll velük, persze csak a festészet eszközeivel. Reflektál a stílusukra, hol igenlően, hol megcáfolva, könyörtelenül vagy játékosan, de átformálja őket, kisajátítja vagy kölcsönveszi, hogy a maga hasonlatosságára teremtsen, hiszen az igazi művész mindvégig megmarad szenvedélyesen játszó, kísérletező kamasznak. Homo Ludens – játszó ember.

1976–77 között lázasan folyt hazánkban az avantgárd kísérletezés, a hagyományos festészet megvetendő műfaj volt, elavult módszernek számított a fiatal művészek körében. Dúlt az anti-esztéticizmus, ami szép, az nem művészet. Az akciózás az évek során egyre jobban eltávolodott a produktív alkotástól, csak a folyamat volt lényeges, ami sokszor az üres poénon túl nem jelentett többet.

Kelemen 1976-ban, két évvel a főiskolai diploma után végleg megcsömrölt az avantgárd művészettől, úgy döntött, hogy befejezi a „tárgy nélküli művészetszínalást”. A Ganz Mávag Művelődési Központban, majd a Rózsa presszóban akciókat, performanszokat rendezett (*Mesterséges légzés, Víz és kommunikáció, Magyar karácsony*, akció Drozdik Orsolya megnyitóján, kiállítás és bál a Ganz Mávagban stb.).

'78-ban izgalmas fotósorozatot készített, amely akkoriban meghökkentően újszerű megoldással készült. Ehhez a sorozathoz tartozik Josef Beuys, Che Guevara, Tetsumi Kudo, Yves Klein fotóinak átdolgozása, amikor élő modell ráfényképezésével új képet hozott létre. Két valóságból létrejön egy harmadik, többsíkú jelentéssel. Átsejlenek egymáson a rétegek, mint a középkori kódexek lekaptart betűi az újraírt szöveg alatt, így a két réteg egymásra hatása folytán új tartalom jön létre.

Pillangó című képén Yves Klein francia performer *Ugrás a semmibe* című akciófotójára egy balett-táncos pillangót kergető alakját fotózta rá, a domináns árnyék hangsúlyozza a mozdulatot, a testre ingként vetül rá Yves Klein ugró fotója, mintegy magára véve a történetet és vele a hajdani nizzai performansz vállalt tematikáját. Így az elengedés, a pillangó-effektus és az önkéntes ugrás a semmibe gondolati azonosulása a testen mint az emberi szellem fizikai hordozóján összegződik.

Tükör című fotómunkáján a test térré válik (középen út, a szív felé), benne zajlanak az események, az arca elé tartott kéz a tükör, amelyben meglátja rejtett önmagát.

Radírképeivel először '79-ben jelentkezett, ezeken közismert avantgárd művészszemélyiségeket mutatott be. Hatalmas vászonra rajzolta a fotóról felnagyított grafikát, mégpedig teljesen rendhagyó módon: ceruzával csak árnyalatokat vitt fel satírozva, és éles radírral dörzsölte bele a grafitot a vászon rostjaiba úgy, hogy közben kialakította a vonalat, tónusokat, formát, majd pengeéles radírral jellegzetes, a témát értelmező nyomhagyással beletörölt, amivel hol börtönrács-hatást ért el, mellyel elválasztotta a történelmi figurát a jelen valóságától, hol mozgást, pl. *Duchamp szemtől szemben* c. képén két emberi arc egymáshoz, vagy más közelítésben egy személyiség önmagához való viszonyulását fejezte ki, máshol csak elmosódott, felejtésre ítélt alakot, akinek átvitt értelemben is egyre homályosabbak a körvonalai.

Jackson Pollock akció közben című radírképe is a '78-as sorozat folyamán készült. A kitörlés, kiradírozás (ausradieren) pejoratív értelmén, keserű történelmi asszociációján túl a téma önmagától való eltávolodását, leválását fejezi ki. Beengedi a nézőt az eredeti fotó és a radírháló közé, hogy ebben a szellemi vákuumban feltorlódott kérdésekre a néző maga találja meg saját választát.

Napi 10-12 órát dolgozott a képeken, olyan precizitással, mint egy rézmetszetenél. Egyetlen félrehúzás, és oda a ritmus, a rendszer. 1500 fényképet gyűjtött össze, ezekből válogatta ki az orosz heroizmus legjellegzetesebb, a munkásosztályt isteníő fotóit. A radírozás több szinten hat a nézőre: a kitörlés valami ösztönösen negatív dolog, de tekintve a megrendelt tematikát, csak burkoltan fejezhette ki ellenérzését, és mi magyarok már megszoktuk, hogy virágnyelven fejezzük ki magunkat, hiszen mindig valamilyen külső hatalmi erő satujába vagyunk szorítva.

'82-ben megalapította az első magángalériát, Rabinec Stúdió néven. Itt állította ki első – az avantgárd dekadenciájának lefojtottsága után elemi erővel kirobbanó – monumentális festményeit. Sose hagyta formára szabtatni magát, ő az a művész, aki állandóan képes megújulni, még a radírfestményeiért kapott komoly európai rangú díj, a Musée Château (Cagnes-sur-Mer) nemzetközi fesztiváljának „Premiere PALETTE D'OR” díja, a 2009-ben kapott Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje és a 63 éves korában (néhány évtizedes késéssel) megkapott Munkácsy-díj se tette elbizakodottá, nem állította meg művészi megújulásában.

'84-től etruszk és hellenisztikus szobrok meghökkentő átfestésével hívta fel magára a figyelmet. Aktualizálja az ókori műtárgyakat, semmi sem tabu, mindenhez hozzányúl, bevonja a jelen vérkeringésébe a múltat. *Kentaur* című munkáján zselatinos ezüst fotópapíron a görög Niké Apterosz-szobor fényképére mackófejet festett.

Heroin és Heroína egy etruszk urnafedélen mint szocialista eszmény, Heroína sarló-glóriát tart Heroin fölé. Nevükben rejlik a politikai irány végkifejlete...

'85-ben jelent meg festészetének emblematisztikus figurája, a teddy bear. A kedves, bumfordi játékmackó, gyermekkorunk kedvenc szereplője lett a 20. század izmusait átdolgozó óriásfestmények mellék- vagy főfigurája, szemtanúja, Picasso Vasaló nője, Aiszkülosz *Prométheusz*a, vagy szobor formában a *Pillangókisasszony* Pinkertonja. Az ironia áthatja Kelemen egész művészetét.

A mackó – mint posztthumán létünk ikonja – végigkíséri az izmusok korának festészetét átgyúró-dagasztó alkotásokat, ahol a színek úgy vágják mellbe a nézőt, hogy a koszos, szürke várost is szikrázó komplementerek színorgiájának éli meg.

A *Vasaló medve* Picasso *Vasaló* nőjének előrehajló mozdulatával kivasalja a szögletes formákat, re-geometrizál, vagy éppen élt vasal rájuk, mint apáink pantallójára? Mindenesetre háziasítja a kubizmust, ami – mint láthatjuk – egy kis otthoni vasalgatással megoldható.

Kelemen életerős színhangzatai, a kárminvörösek ütköztetése krómoxid-zölddel, a cölinkék kadmium-narancssal a komplementerek kiemelését hozzák, így szinte elénk sietnek a színek a vászonról. A hideg-meleg szíkontrasztjával izgalmas feszültséget teremt, hol a fauvizmus szenvedélyes gesztusfestészetére utal, hol az analitikus kubizmus legszínesebb alakját, Delaunay-t idézi, vagy a német expresszionisták Blaue Reiter csoportjából Franc Marc játékos állatait, életigenlő színvilágát. Előveszi Matisse és Cezanne, Gauguin figuráit, és Picasso első igazán kubista képét is, az *Avignoni kisasszonyokat*, amelynek maszk-szerű arcai sok festményén szerepelnek.

Tündérmese c. képén egy szemétdomb (a Cezanne-től kölcsönzött Mont-Sainte Victoire hegy motívuma) tetején találjuk a mackót, amint kockázik, vagyis eljátszogat a kubizmussal. *Szerelem a 8-as számon* a végtelen szerelemről szól. Ez egy sorozat része, teddy bear számokkal, tájba helyezve. A művész így nyilatkozik erről: „A számok életünk meghatározó jelei, mint ahogy a táj is. A teddy pedig posztthumán létünk ikonja.”

Kassák-sorozata valójában ürügy a színekkel való kísérletekre.

Vörös sivatag című monumentális festményén a lent egymásnak dőlő falusi viskók fölött férfiarc lebeg, láthatatlan teste mégis bármikor összekapcsolhatja azzal a társadalmi közzel, amelyből dezertált önként választott magányába.

„*Minden forradalom asztali emlékműve*” címmel 56 db preparátor-szemekkel ellátott kockakő emlékeztet az 56-os forradalom ötvenéves évfordulójára. Kis méretük miatt bonsai-emlékműnek nevezi őket. A kövek a rájuk ragasztott preparátor-szemektől személyiséggé válnak. A rögzítésük is változó, mintha különböző fejtartással néznének ránk, mindegyik önálló személyiséggé válik, sorsa van.

'95-ben háromdimenziós alkotásokkal kísérletezik, ilyen az *Élethajó*, ahol teddy bear hajózás közben egy ég felé mutató létrába kapaszkodik, a horizontális létből vertikális irányban keresve kiutat.

Kelemen a főiskola után, '74-től szinte évente mutatkozik be egyéni vagy csoportos kiállításon, itthon és külföldön egyaránt. Idén tavasszal, 2012 május-júniusában az Ernst Múzeum adott otthont több mint 110 képének, szobrának, grafikájának *Átfestett ikonok* címmel, ahol különböző programok, előadások, tárlatvezetések egész sora kísérte a kiállítást.

Külföldi megítélése is jelentős, a fiatalon kapott francia aranyérem után a grazi Ludwig Múzeum megvette *Prométheus-teddy* című munkáját.

Művészetét eklektikus jelzővel szokták illetni, a szó pozitív értelmében, mert felvállaltan hidat ver (Kelemen-Kettenbrücke) a múlt és a jelen művészete között, nem rabja a saját megkövesedett stílusának, mint annyian, akik némi siker után nem mernek új útra lépni, így idővel a saját maguk epigonjaivá válnak, ezzel devalválják a már elért eredményeiket is. Már most is hatalmas életműve, célkitűzései kezdettől fogva megmozgatják, izgalomban tartják a művészvilágot, a nagyszabású Ernst múzeumbeli kiállítás, ha nem is lehetett teljes, mégis átfogó képet nyújtott, összefoglalta eddigi működését. Alighogy vége lett, máris izgatottan várjuk a folytatást.

B. Tóth Klára

ÉLETHAJÓ

PREPARÁLT UTCAKŐ 2.

HEROIN ÉS HERDINA EGY ETRUSZK URNAFEDÉLEN

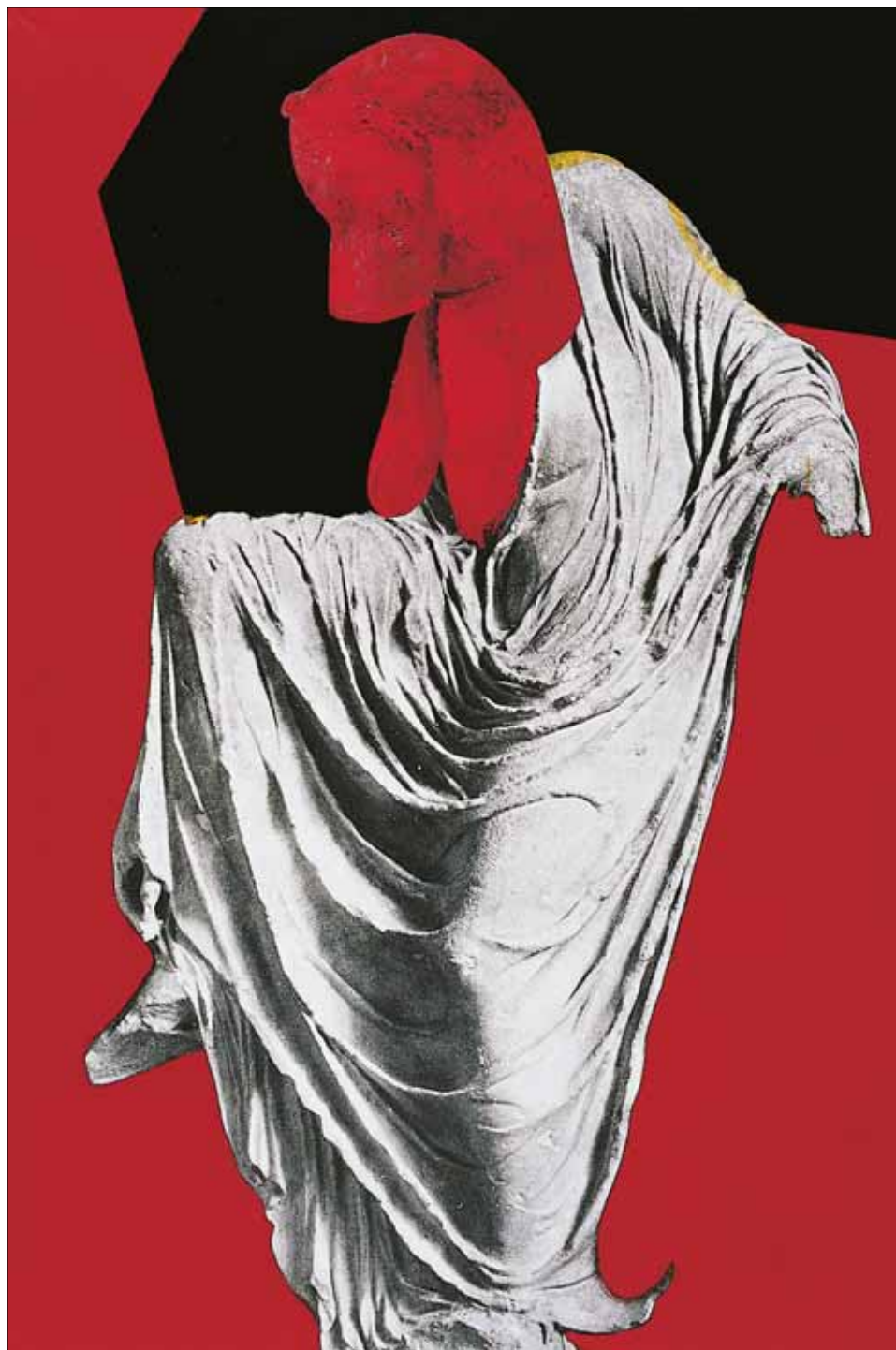

VASALÓ MEDVE, AVAGY NEHÉZ AZ ÉLET

KENTAUR

Báthori Csaba

Orfeusz másvilága

(Rilke Orfeusz-szonettjeiről)

Let me give light, but let me not be light

(W. Shakespeare: *A velencei kalmár*, V. f., 1. jel.)

Rainer Maria Rilke költészete három nagy csúcspont köré épül: a *Neue Gedichte* (1907–1908) klasszikus, csillogóan tökéletes darabjait megelőzi a *Stundenbuch* mélyről fakadó, áhítatos muzsikája, majd szinte homályba borítja a *Düinói Elégiák* és a *Szonettek Orfeuszhoz* megrázó, egész létezésünk értelmét kutató kettős magaslata.

A két utóbbi vers-együttes 1922 februárjában keletkezett Muzotban, a svájci Wallis kanton egyik késő középkori vártornyában, ahol a költő *elviselhetetlenségig fokozott magányban* írta meg életének leghíresebb darabjait. Az 1922 telén érkező, a költő minden idegszálát megfeszítő alkotói vihart évtizedes hallgatás előzi meg. Rilke a *Neue Gedichte* után ugyan ír, jelentős verseket is ír (az életműkiadások tetemes részét ölelik fel ezek a mély lírai becsvágy fűtötte, ámde végleges formákkal mégsem mérhető alkotások), de igényeinek megfelelő, korábbi alakzataival egyenrangú, zárt szerkezetben felmutatható lírai műveket nem tud létrehozni. Mondhatnánk úgy is: alkotásai egész életében erős megrázkódtatások *később* termést hozó, távlatos eredményeként jönnek létre. Rilke élményköre – tudjuk – meglehetősen egynemű, lassan egymásra rakódó; szóhasználata állandóságra hajló; kifejezésmódja keresi az időtlen fordulatokat és egyéni képzeteket. *Düinói Elégiák*, *Szonettek Orfeuszhoz*: ez a két műcsoport is váratlan kitörés formájában, de mégis Rilke eszméjébe messzire visszanyúló tapasztalati anyagokból ered.

Az irodalomból ismerjük 1920–1922 lényeges eseménysorát: a költő 1919-ben érkezik Svájcba, 1921-től a muzoti vártorony lakója, s úgy érzi, olyan *gyógyító* környezetbe került, hegyek közé, ahol *még nem fejeződött be a teremelés*, és remény van a Mű folytatására (a tízes éveket ugyanis a költőnek az a nyomasztó szorongása kíséri, hogy *a világ az emberek kezébe került*, és írni lehetetlen). A kísérteties, remetelakra emlékeztető ingatlan, a muzoti lakótorony felfedezése Baladine Klossowska („Merline”) érdeme. Ez a berlini asszony, a később híressé vált festő, Balthus Klossowski anyja csalogatja el a költőt a wallisi szőlőskertek sárgálló, vékony vizeket csörgető, vesszős-venyigés lankáira: ezek Rilke utolsó nagy korszakának természeti díszletei. Úgy tűnik, a nagy zarándok itt végre meglegelte azt a nyugalmat, amely a kötelező számadások, szembesülések és eszmélkedések feltétele. A tél, a tavaszelő hidege a költő számára – többször említi ezt leveleiben – amúgy is mindig a termékenység ígérete volt (ahogy ő maga mondja: *orfikus időszak*). *Merline – je suis sauvée! Merline – meg vagyok mentve!* – írja a költő Merline-nek 1922. február 9-én.

Ugyancsak Baladine Klossowskához kötődik két másik fontos, a *Szonettek* létrejöttét megvilágító tény is. Az egyik: 1921. november 8-án ő ajándékozta meg a költőt Cima de Conegliano (1460 körül–1517) tollrajz-másolatával: Orpheus itt még nem lantot tart kezében, hanem egy *viola da bracciót*; állatok sereglenek köréje, és ámulva hallgatják. Merline a rajzot fölszegezte a költő asztalával szemközt falra, s az attól kezdve amolyan meditációs tárgyként szolgált: hónapokon át észrevétlenül, rejtelmes mértékben gerjesztette a szonett-ciklus szárba szökkenését.

A másik, máig nem eléggé hangsúlyozott körülmény: Baladine nemcsak a Conegliano-rajzzal ajándékozta meg költőnket, hanem – 1920 karácsonyán – Ovidius *Átváltozások* című könyvének kétnyelvű kiadásával is. Ki hinné, hogy a konkrétumokat előszeretettel ecsetelő, erotikus részletekben bővelkedő, világos vonalvezetésű latin költő milyen döntően befolyásolta a természetfeletti tényállásokat kutató, *Dottor Seraficónak* nevezett germán szellemi alkat döntéseit, témaválasztásait (Thurn und Taxis hercegné kifejezése). Rilke egyenesen megmámorosodott Ovidius művétől. 1920. december 25-én így lelkesedik Merline-nek: „*inépuisable! /.../ Cette histoire de Myrrha /.../ et la fuite de Daphné*” („*kimeríthetetlen!... ez a Mürrha-történet... és Daphné menekülése*”).

A *Szonettek* a három Orfeusz-motívumból a legismertebbet (Orfeusz leszáll az alvilágba, hogy visszahozza halottaiból Eurüdikét) alig-alig érinti – bár némely ponton közvetve utal rá, pl. a II/13-ban: *Sei immer tot in Eurydike*; vagy a holtakkal fenntartott bizalmas viszony említésekor, pl. az I/6–7–9. verseiben. A két másik motívum azonban (Orfeusz énekével magához szólítja az állatokat; az őrült menádok széttépik a dalnok testét, és csak feje s lantja marad ép) átítatja az egész ciklust, és az eredeti mitológiai tartalmat lényeges, egyedi elemekkel dúsítja. Mindhárom motívumot tárgyalja Ovidius is. Rilkénél azonban a részletek is visszatérnek: a dühöngő menádok (Ovidius 11. könyv, Rilke I/26), az előmerészkedő fák (Ovidius 10. könyv, Rilke II/28: *leicht befremdet, wenn ein Baum sich lang besann, /.../ zu gehn*), a kisírt forrás nimfája, Büblisz (Ovidius 9. könyv, Rilke I/8), a szélbe történő kilehelés (Ovidius 11. könyv, Rilke I/3), sisak- és szarv-motívum (Ovidius 1. könyv, Rilke: I/17).

A *Szonettek* keletkezését, s általában Rilke költői újrászólalását ösztönözte az a tény is, hogy a húszas évek elején megismerkedett Paul Valéry művészetével, és lefordította a *Charmes* (*Varázslatok*) verseinek zömét. Ha áttekintjük a tizenhat bámulatos, a franciával egyenrangú német változatot, felismerjük: Valéry lírai eszméletének alapszókincse is visszatér az orfikus szonettekben, Rilke régi témáival keresztezve, áthangszerelve, átlényegítve. Karin Wais irodalomtörténetész ugyan 1967-es elemzésében (*Studien zu Rilkes Valéry-Übertragungen*) kimutatta, hogy Rilke csak a *Tengerparti temetőt* fordította le a *Szonettek* előtt (valószínűleg 1921 márciusában), de kétségtelen, hogy a francia költő szövegeinek pusztá megismerése is döntően befolyásolta Rilke szövegformálását.

Ha a 16 Valéry-fordítás közül csupán a *Tengerparti temetőt* vesszük szemügyre, látjuk a Rilke-szonettekben is használt képzetek sokaságát. Rögtön a második sorban a *fa* és a *sír* kapcsolatával: *...scheint Grab und Pinie schwingend zu verbinden...* Vagy a negyedik sorban: *Das Meer, das Meer, ein immer neues Schenken!* (Rilke I/12: *Die Erde schenkt*). Vagy olvassuk az ötödik szakaszt: *So wie die Frucht sich auflöst im Genusse, / Abwesenheit Entzücken*

wird zum Schlusse, in einem Mund, drin die Form verschwand... (Rilke I/13, I/15). A Valéry-vers tizenkettedik szakaszában említett alakzat (*Der Rausch des Nicht-Seins sprengt des Lebens Grenzen*) tökéletesen illeszkedik Rilke képzetvilágába, és elővételezi a II/13 sorát: *Sei – und wisse zugleich des Nicht-Seins Bedingung*. Az idő tagadása – Zénon nyíl-parabolájának említése – ugyancsak Rilke egyik szonettje, az egész orfikus ciklus szemlélete felé mutat; a II/27-ben ez áll: *Giebt es wirklich die Zeit?...* Vagy a II/22-ben ez: *den Schritt der Zeit, nehmt ihn als Kleinigkeit...*

Paul Valéry azonban nemcsak verseivel, hanem művészi etikájával, életének hallatlanul összefogott, csak a lényegre szorítkozó szemléletével is megdelejezte a régóta hallgatásra kényszerült, elapadt kútként sötétlő prágai lírikust. Rilke költői lét és nemlét közt imbolyogva (*tudva a nemlét feltételét...*) várt, figyelt, remélt – de művek, önmagával azonos művek hosszú éveken át alig-alig jelentkeztek. S akkor, 1921-ben, francia íróknak is meglepően (lásd André Gide 1922-es megjegyzését: a háború végén senki nem említette volna Valéry nevét a költők között...), felbukkan egy rokon erkölcsű idegen költő, aki – kis túlzással azt is mondhatnánk – visszaadja anyanyelvét egy német alkotónak. Rilke soha nem tagadta ezt a váratlan, de annál elemibb erejű indítást. Egyszer, Bernben, azt mondta: *egyedül voltam, várakoztam, egész életművem várakozott. Aztán egy szép nap elolvastam Valéryt; és tudtam, várakozásom véget ért*. A Rilke-Valéry-párhuzam igazolja, hogy nemcsak írói művek hathatnak egymásra, hanem írói magatartásformák is. Van eset, hogy egy író életgyakorlata (sőt hagyatéka) nagyobb erővel hat, mint esztétikai minősége; sőt előfordul, hogy etikai értéke túléli művészi élettartamát. Még az a veszély is fennállhat, hogy olykor a gesztusértékű eszmei elem miatt túlértékeljük a művészi értéket. Itt is megbizonyosodik: az igazságnak sok halála van, mégis örök életű.

A Szonettek keletkezéstörténetének fontos előzménye egy tragikus esemény: Rilke 1922 első napjaiban értesül a fiatal táncosnő, Wera Ouckama Knoop haláláról. Tudjuk, a szonett-ciklust Wera *síremlékének* szánta – a sorozatban háromszor idézi fel a lány alakját (I/25, II/18, 28), kétszer a ciklus-záratok utolsó előtti darabjaiban, mintegy Orfeusz magasába emelve a *figurát*.

Wera alakja – balsorsa – a költőben ismét felidézte poétikai tudatának egyik meghatározó elemét, a kóré-alakok iránti csillapíthatatlan lelkesedést. Az Eurüdiké-típus az ő számára azt jelentette: a leányságában elmúlt *figura*, akit a halál elszakított önmagára összpontosuló lététől, a nemlétben visszanyeri ezt a tiszta léteztést, és a holtak orfikus szférájában – a versekben is pótlólagos örökkévalóságot szerezve, mintegy Orfeusz párjaként – fényes helyet foglal el a gyászoló közösség tudatában. A költőnek ifjúkora óta erősödő rögeszméje volt, hogy az emberi kapcsolatok értelme nem egymás birtokbavétele, hanem legfeljebb a gyengéd hozzáférhetőség formáiban megvalósuló, kölcsönös érintés. Még a házassági kötelék célját is így fogalmazta meg: *két fél örökdedése egymás magánya felett*.

Rilke ezt az egyetemes szuverenitás-igényt, amely olykor egyenesen az érinthetetlenség képzeit súrolja, sokrétű makacssággal hozza szóba élete során. Amikor első ízben látja meg Nápolyban az Orfeusz-domborművet, rögtön mámoros tartózkodással írja le az együvé tartozásnak ezt a szemérmes, de örökkévaló változatát. 1912. január 10-én így ír Lou Andreas-Saloménak: *Azt hiszem, egyszer Nápolyban, bizonyos antik sírkövek látványa közben nyilallt*

belém a parancs, hogy embereket soha ne érintsek meg tolakodóbb kézmozdulattal, mint azokon a sírkő-ábrázolásokon látható. És valóban azt hiszem, néha képes vagyok szívemnek minden elemi igényét veszteség és végzetes kíméletlenség nélkül kifejezni, miközben puhán ejtem rá kezem egy másik ember vállára (RMR: *Levelek II.*, 1995, 178–179. oldal). Első nagy, 1904-ben keletkezett Eurüdiké-versében (*Orpheus. Eurüdike. Hermes*) épp ezt a könnyed érintést isteníti: ez is szimbóluma annak a tapintatnak, amely megőrzi a másik lény szabadságát, ösztönzi önmagára hajló, szinte részvétlen létezését.

Wera Ouckama Knoop a költő szemében a sötét, különösen összefogott báj földi jelensége volt. Halálhírének hallatán – jellegzetes Rilke-reakció ez – *hallatlan kötelességnek, parancsnak* tekintette, hogy Wera alakját megidézzék... De mondhatnánk több más szóval is: elhelyezze az élet és halál bejárható határán; bemutassa, hogy a művészet erejével képes elképzelni őt az örökkévalóságban; hozzákötve elmondja az egész létezésre vonatkozó, régi belátásait, és beemelje azoknak az orfikus természetű jelenségeknek csarnokába, amelyeket évtizedek óta kialakított magának. Wera fiatal volt, hajadonként hunyt el, táncosnőnek ismerte meg a világ, és most a holtakhoz szállott le (mint Eurüdiké), a vigasztaló többséghez, azokhoz, akik ugyancsak az orfeuszi lét-megőrzés leghűségesebb bizonyosságai.

Rilke tudatában a négy állapot együttes felbukkanása (fiatal, hajadon, táncosnő, halott) megújította azt a több évtizedes szemléletet, amely őt egész költészetében az e világi létezés „hiteles helyeinek” számbavételére indította. S ha hozzáfűzzük, hogy ő a testi szenvedést a *természet félreértésének* tekintette, és azt mondta, egyfajta kiváltság rejlik abban, hogy az embert nem kímélik meg a legnagyobb kínok sem, akkor felfogjuk: Wera halála újra termékenyítő lazította a költő eszméletét, s újra lehetővé tette számára a földi lét egyetemes igénylését. Többben megállapították, hogy a *Szonettek* – a többnyire panaszos, komor *Elégiákkal* ellentétben – halálvers-jellegük ellenére az életigenlés tónusára hajlanak, és minden *panaszt* (Klage) képesek a *magasztalás* (Rühmung) fénykörébe emelni (I/8: *Nur im Raum der Rühmung darf die Klage / gehn...*).

Egy szűz vagy ifjú hajadon a halálban visszaszerzi leányságát: a leányság és halál motívuma már korán testet ölt Rilke verseiben. Az *Orpheus. Eurüdike. Hermes*ben (1904) Eurüdiké új leányságában jelenik meg, a Paula Modersohn-Becker halálára írt *Requiem für eine Freundin*ban pedig a fiatalon elhunyt festőnő – a házasság okozta önelidegenedés után – a nemlétben visszatér önmagához, kilép a tükörből, újra azonosul az orfeuszi létformával. A téma 1922-ben kiegészül a táncmotívummal: Wera nem csupán mint a sötétség birodalmának lakója rokona Orfeusznak, hanem azzal is, hogy a tánc alakzataiban, lépéseiben (figuráiban) már életében is a nagy bátrak, a merészek (Wager, II/24) közé tartozik. A tánc téma négyszer is feltűnik a versekben (I/15, 25, II/18, 28), mindig úgy, mint a megtérés, létfordulat, önmagunkba mélyedés szellemi helye (mondhatnám: mindig szakrális, de soha nem tételesen vallási értelemben). Rilke *Wirbelnek* (forgónak) nevezi a táncmozdulatot (II/18), *unerhörte Mittének* (hallatlan középnek) (II/28), és többször azonosítja a lét-fordulat más szimbólumaival, a gyümölcscsel (I/15: *Tanzt die Orange*), a fával (II/28: *Baum aus Bewegung*), egy helyütt pedig a földi változások (I. Berzsenyi: *tündér változatok*) mágikus színtereit is az orfikus *Wandlung* helyszínéivé nyilvánítja (II/12: *jener*

entwerfende Geist, welcher das Irdische meistert, / liebt in dem Schwung der Figur nichts wie den wendenden Punkt). A táncosnő tehát művészetében, a táncfigurában képes megvalósítani az orfikus léttisztaság eszményét.

A cím szerint a *Szonettek* Orfeuszhoz szólnak. Olvasás közben mégis erősödik az az érzésünk: *hozzá* szólnak, de róla is, érte is, belőle is. Ő itt nem az ókori hérosz vagy lantos többé, hanem isten, az *entelecheia* istene, azoké a lényeké és dolgoké, akik s amelyek önmagukban hordozzák céljukat, örök jelen idejüket. Orfeusz széttépése metaforikusan azt jelenti: egy primitívebb, indulatos létezőmód megsemmisíti az intellektust; ha a test nem kíván részt venni az anyagi tülekedésben és üzekedésben, akkor pusztulnia kell. A mítosz szerint a létben elválík egymástól eredet és cél, a dolgok zöme nem képes többé visszatérni önmagába. De az isten, itt Orfeusz, nem hal meg teljesen (hiszen feje és lantja ép maradt halála után is), hanem csak *elveszett istenné* válik (I/26: *O du verlorener Gott! Du unendliche Spur!*). Mostanság *szét van osztva* (II/16: *er ist heiter und verteilt*), de mint *végtelen nyom* újra meg újra előtűnik *ebben és abban* (I/5: *Denn Orpheus ists. Seine Metamorphose / in dem und dem. /.../ Ein für alle Male / ists Orpheus, wenn es singt*), mégpedig akkor, amikor a világ önmagukért létező dolgaiban élénk vetül.

Rilke képzetvilága, szóhasználatja és üzeneteinek amplitudója – párját ritkító módon – állandó maradt az évtizedek folyamán. Helyhiány miatt itt csupán futólag említem, hogy a *széttépett szent* látomása (hasonlóan a későbbi Orfeusz istenhez) már 1903-ban, a *Stundenbuch* befejező soraiban, furcsa Szent Ferenc-mítoszként, megfogalmazódik: *Und als er starb, so leicht wie ohne Namen, / da war er ausgeteilt: sein Samen rann / in Bächen, in den Bäumen sang sein Samen / uns sah ihn ruhig in den Blumen an. / Er lag und sang. Und als die Schwestern kamen, / da weinten sie um ihren lieben Mann*. (Figyeljük meg, micsoda eszelős pontossággal vetődik előre ezekben a szavakban az 1922-es versciklus számos eleme. Azt ajánlhatnám: aki nem érti a kései Rilkét, az olvassa el a fiatal Rilkét. Az érthetetlen Rilke legkiadósabb kommentátora az ifjú, ifjabb, legifjabb Rilke.) A *Szerzetesi élet* könyvének istenét is *szétosztották, szétszórták* (*verstreut*) a költők; az 1908-as *Requiem für eine Freundin*-ban pedig az ifjú halott nőről mondja a vers, hogy *szét vagy szórva, első ízben szétszórva a világegyetemben* (*daß du zerstreut, zum erstenmal im All zerstreut...*).

Rilke egyik legszebb, már Muzotban kieresztett eszméje az volt: minden költő *egyetlen* költő eszméletét tükrözi, mindenki végső soron ugyanazt mondja – a létünk értelméről megfogalmazott poétikai változatok egyetlen költői Hangban forrnak össze. Nem tudjuk cáfolhatatlanul megmondani, miért épp a húszas évek elején, miért épp Wera halálakor, s miért épp az 55 szonett fogalmi tündérvjátékában jelenik meg ismét Orfeusz figurája. A *Rodin*-könyv második részében azonban rejtőzködik egy beszédes betét, amely a *Szonettek* istenét már fontos későbbi jegyeivel ábrázolja. Idézem a részletet, saját fordításomban: *És máris érzem, hogyan olvad szét számban a név (=Victor Hugo neve), mindez most végül hogyan mutatja magát a költőt, ugyanazt a költőt, akit Orfeusznak neveznek, miközben karja hallatlan kerülőúton, minden dolog fölött a húrok felé terjeszkedik, ugyanaz, aki görcsös fájdalommal ragadja meg a menekülő, vonakodó múzsa lábát; ugyanaz, aki végül meghal, miközben meredeken felmagasló arcát a világban folytatódó dallamainak árnyékába*

rejt, és úgy hal meg, hogy ugyanaz a kis csoport (= három lánykaszáj) néha a feltámadást is jelenti. (RMR: *Werke, Kommentierte Ausgabe in vier Bänden*, Insel Verlag, 1996, Band 4, Hg. von Horst Nalewski, 459–460. oldal). Látjuk: Orfeusz itt általában a költőt jelenti, aki az egész világ énekét kívánja elmondani, a lét legtisztább jegyeit megörökíteni, aki a menekülő múzsa nyomában lohol, s végül halállal fizet költői eltökéltségéért – és persze halála után betölti múlhatatlan feladatát, a világ poétikai „átvilágítását” vagy ébrentartását (itt még a keresztény feltámadás-eszme halvány nyomait is érzékelhetjük).

A *Szonettek* egyik alapgondolata az, hogy a költő a magasztalás terében köteles dalba fogni a létezés összes adatát, még a pusztulás és pusztítás tényeit is (a járatlan olvasót a *Szonettek* olvasása közben meg is hőkentheti Rilke látszólagos közönye az erőszakkal, sőt a *gyilkolással* szemben). A költő hangsúlyozza: *das Herz, das ins Ganze geborne* (a teljességre született szív, II/2) az univerzumot összes ellentmondásával, a jó és a rossz kategóriái fölé terjeszkedő állhatatossággal képes megmutatni. Már a *Rodin*-könyv részlete is sejteti azonban, hogy a költői vállalkozás csak a pusztulás tudatában, a megsemmisülés kockázatával hajtható végre: Orfeusz meghal, miközben megpróbálja meghaladni a világot (Rilke emblematikus szóhasználatával: *er gehorcht, indem er überschreitet*, I/5. Az *Überschreiten* mozzanata tehát nagyon is konkrét, végzetes jelentést kaphat, ha a mítosz szókinszére gondolunk...). Ez az isten tehát az életet és a halált is lakja (Rilke ezt *Doppelbereich*nek nevezi): *ismeri a létet és a nemlét feltételét*.

A ciklus sokrétű, a rilkei szótár alapszávaival jelölt feladatokat ró a költészet istenére: teremtsen rendet a csend erejével (II/26: *Ordne die Schreier, / singender Gott!*); énekével tegye hallóvá az embereket (azt mondja: az emberek csak ott hallanak teljesen, ahol Orfeusz dalol; II/28: *völlig hörend nur, da Orpheus sang*), sőt magát a fásultan rendet teremtő Természetet (II/28); a világ támadásait szelídítse meg (I/26: *Steine ... / wurden zu Sanftern*). A versekben modellált Orfeusz-mítosz olykor a keresztény Krisztus-mítosz egyes elemeit idézi fel, és azt mondhatnánk, hogy egy esztétikai evangélium alapító istenének krédóját vetíti felénk a versek mélyéről. Ennek egyik eleme lehet, hogy az isten hivatása csak sorsának beteljesülése után valósul meg, csak halál-áldozata árán képes hallóvá tenni az emberiséget (az I/26 zárata egyenesen egyfajta poétikai megváltás eszméjét lebbenti meg, a szakralitás kötelező tónusában: *Nur weil dich reißend zulezt die Feindschaft verteilte, / sind wir die Hörenden jetzt* – Csak mivel végül széttépve elosztott téged az ellenségesség, / ezért vagyunk mi most a meghallók). Orfeusz azonban nem egy szentély szakrális tárgyaiban, nem valamely szabályozott rítus alakzataiban él tovább, hanem a Természetben (madarakban, szikláknban, oroszlánokban, és főleg; az örök Dallamban, amely a világ bármely pontján bármikor felhangozhat). Átváltozása után örökségül hagyta ránk fejét és lantját, szellemét és dallamát, és ezután mindenütt megszólalhat az Ének hangjaival. Csak mellesleg jegyzem meg, hogy meghökentő rokonságot érzek a legegységesebb érvényű magyar költő, József Attila roppant megsejtéseivel; szellem és ének páratlan-végzetes vállalkozása ott is áldozatra hív föl: *Aki dudás akar lenni / pokolra kell annak menni*.

Rilke utolérhetetlenül tömény lírai dialektikája abban is megnyilvánul, hogy tapasztalatait szinte kizárólag az ellentmondások nyelvén fogalmazza meg,

és a költői hivatás végletes jegyei köré mindig felsorakoztatja az emberi lét általános belátásait is. A konkrét hivatás jellemzése az általános emberi léttel szemben rejtett parancsként hangzik fel, vagy legalábbis átfogó erkölcsi vonatkozást is hordoz. Csupán egy példa: az I/5 harmadik szakaszában ez áll: *O wie er schwinden muß, daß ihrs begriff!* (Ó, mennyire el kell tűnnie, hogy felfogjátok!). Az orfikus eltűnéssel jelölt *megjelenés* nemcsak az ellentétpáros beszéd egyik hatásos esete, hanem az emberi létezés általános jellemzése is. Az efféle lírai összefonódást úgy is érthetjük: a művészi beszéd, a művészetről folytatott tűnődés az embert magát világítja meg, az ember viszont csak a művészi beszédben képes megérinteni saját transzcendens tartalmait. A ciklus nagyszerű mesterségbeli fogása (és nehézségeinek fő-fő forrása is egyben) az, hogy Rilke a szövegek alanyát, vonatkozásait, elvontsági fokát (vagy életrajzi konkrétumait), leíró vagy felszólító jellegét, személyes-személytelen rétegeit nem teszi „nyilvánossá”, azaz vonatkozási pontjait sorra láthatatlannak mutatja (a *reiner Bezug*, a tiszta vonatkozás nemcsak Rilke költészetének alapkategóriája, hanem lírájának is egyik homály-gerjesztő vonása).

Mielőtt haladnánk, szeretnék közelebből szemügyre venni egy szonettet. Mégpedig szándékosan egy nehéz, kapásból, felkészületlenül aligha felfejthető szonettet, az orfikus körforgás, az önmagába vissza-visszatérő lét egyik nagy szimbolikus darabját, a – mondjuk így – „lélegzet-himnusz” (II/1). Noha Rilkét – olykor tagadhatatlanul modoros fordulatai miatt – a magyar érzéki-tárgyas szemlélethez szokott hagyomány gúnyolni szokta, a verset Fodor András naplója szerint még Fülep Lajos is megcsodálta. „Meghökkenő az elvontságnak, konkrétságnak ez a remek szövedéke, hogy szétválaszthatatlanul ilyen is, olyan is (Fodor András: *Ezer estém Fülep Lajossal*, I. 347. oldal). Íme a vers:

Lélegzet, láthatatlan költemény!
Szüntelenül tulajdon
létemért beváltott világűr. Kemény
ellensúly, melyben lüktetve folytatódom.

Egyetlen hullám: ennek vagyok
araszoló tengere én;
minden tenger közt te legfukarabb, –
térnyerés, térnyeremény.

Tereknek mennyi sarka volt már szorosan
bennem, belül. Nézek a szélre –
mint a fiam, olyan.

Felismersz, te Lég, ki egykori helyeimmel vagy tele?
Te, beszédem sima kérge,
szavaim hajlata, levele.

A vers tárgya: az orfikus körforgást megvalósító esemény, az emberi lélegzés. Rilke a folyamatot a világűr (németül húsosabb, pozitív töltetű szóval: *világtér*, Weltraum) felől írja le: ha lélegzünk, egy darab kozmoszt veszünk át, a mindenség egy árnyalatával gazdagodunk, s az eredeti adag levegőt egy

pillanat alatt visszaadjuk a világtérnek. A körforgás, amelyben a kinti valóság visszatér önmagához, eredetéhez, Orfeusz tartózkodási helye, létformája, a lét visszaháramlásának egyik alakzata, „helyszíne” (mint a fa, a gyümölcs, a /szőkő/kút, a tükör, a tánc, a labda, a költészet és mások). Mint látjuk, a költészet maga is orfikus létforma: miközben a költő a céllal felruházott (emberi módon elidegenített) dolgokat beemeli a költeménybe, mintegy megváltja őket céljaikhoz kötött rabságukból.

Rilke mindig azt hirdette, hogy a művészet csak önmagáért van, és a művészetbe iktatott dolgok a *Wandlung* következtében visszanyerik szakrális jegyeiket. A dolgok azt akarják, hogy a költő magasztalja őket (*Rühmen, das ists!* – így kezdődik az egyik nagy költészetfilozófiai szonett, az I/7), abban bíznak, hogy a költő képes megmenteni őket, *sie trauen dem ein Rettendes zu* (lásd főleg a 9. *Duinói Elégiát*). Az *Atem* (lélegzet) szó gyakran magát Orfeuszt jelöli, például az I/4-ben, a *Szeretők*hez címzett szonettben: *In den Atem* (von Orpheus) *treten* itt azt jelenti: lépjetelek közelebb Orfeuszhoz. A képzet a II/29-ben – ugyancsak Orfeuszra vonatkoztatva – visszatér. A lélegzet, levegő szavakkal rokon értelemben használja a költő olykor a *Wind* (szél) vagy a *Hauch* (lehelet) kifejezéseit. Például az I/3-ban: *In Wahrheit singen, ist ein anderer Hauch. / Ein Hauch um nichts. Ein Wehn im Gott. Ein Wind.*

Az első szakasz is jelzi: Rilke régóta használt és az évek alatt súlyos egzisztenciális tartalmakkal telített szavakat helyez egymás mellé – a feszültség abból is ered, hogy a lélegzési folyamat két örökké viaskodó, adok-kapok pólus lüktetését sugallja, amelyben az ember *Gegengewicht* (ellensúly). A világűr megtölti az egyedet számtalan külső helyével, az egyed pedig életének millió parányi szusszanásával mintegy otthonossá teszi, emlékeivel házasítja a világmindenséget. Ezért mondhatja a költő, hogy a világűrrel van tele, ő viszont utódokkal népesítette be az üres teret. (Csupán utalok rá, hogy a világűrnek ez a személyes átítatása József Attila költészetének is egyik kardinális alakzata.)

A vers első szakasza egyben a költészet ritmikus folytatódását, forma-követelő parancsát, egyetemes üzenethordozókra irányuló igényét is megsejteti. A költőt a versírás orfikus tevékenysége köti egyrészt az élethez magához („ritmikus folytatódóm”), másrészt a világegyetemhez. A második strófa hallatlan finomsággal érzékelteti a hatalmas úr és az egyetlen hullám (az ember) arányait, az állandó töltekezést. Egyetlen hullám vagyunk csak, és mégis: egész tenger. A szakasz a lélegzés cserefolyamatát szinte gyöngéd képzettel ábrázolja: a világűr szinte adagolja nekünk, személyesen, élet-adagjainkat. A sorok mögött érezzük: Orfeusz mindenütt jelen van, mindenkinek felkínálja a létfordulat lehetőségét (biblikus fordulattal: a Szentlélek ott fúj, ahol akar). A derűt sugárzó vers végén pedig azt látjuk: mi is adhatunk nyereséget a világűrnek. A *Raumgewinn* szó talányos kettősséggel sugallja a kölcsönös megelégedést: jelentheti a tér – tőlünk származó – nyereségét, de jelentheti a mi térnyerésünket is. A lélegzés csodája az embert a művészetrel, a hatalmas Természettel (tenger, hullám) köti össze, de egyúttal a szonettciklus egyik alapképzetével, a fával is (fa, kéreg, levél): a fa pedig részben magát Orfeuszt jelenti (I/1: *O hoher Baum im Ohr!*: a fa itt maga Orfeusz!), azaz metaforikus értelemben az orfikus történet áramlatait.

A hely fogy, a témák sokasodnak, a *Szonettek*et senki nem tudja magyarázatokkal kimeríteni. Tanulságos volna követni, hogyan ölti fel az állandó

Rilke-tárgyak némelyike (pl. a labda, a tükör, a gyümölcs) az orfikus szimbólum szerepét (és hogyan marad ki némelyik, pl. a mérleg, a hinta, a szökőkút). Gyümölcsöző volna megvilágítani az egyes orfikumok fejlődéstörténeti tulajdonságait, jelentéstartalmainak változását, Rilke egyre inkább állandósuló szimbólumhasználati gyakorlatát. Szólni kellene az időtlenség, a kettős terület (élet-halál) szerepéről, a lant orfikus jegyeiről, Rilke művészetfelfogásáról általában, a költő egyre szűkebb, de egyre pontosabb nyelvhasználatáról, válogatott szókincséről. Arról, hogy a szonettek nagyjából két típusra bomlanak: lineárisan felépített, egy-egy tárgyat modelláló „téma-szonettek” (Ernst Leisi kifejezése) és ugrásszerűen kibomló „átmeneti szonettek”. A szonettek formai különlegességeiről: zömük szabálytalanságra hajló, ereszkedő, nem szótagszámláló alakzat – mindenesetre eltér a költő korábbi szonettkezelési szokásaitól. Befejezésül már csak két dolgot említenék, dióhéjban: a ciklusban itt-ott felderengő némely (poétikailag alig-alig érzékelhető) ellentmondást és Rilke *reiner Bezug*-fogalmát.

A ciklust uraló belső derű egységesen itatja át és emeli magasba az ötvenöt karcsú szonettet (ahogy Rilke írja egyik levelében: „a szonettek kis rozsdaszínű vitorláját”, szemben az *Elégiák* „hatalmas fehér vitorlavásznával”). Néhol azonban a halál mégis komor, fenyegető oldalát, roppant árnyait mutatja, pl. a Wera szenvedését ábrázoló I/25-ben. A derű mániákusa, a *Klagét* (panaszt) is csak a *Rühmung* (magasztalás) szókincsével ábrázolni hajlandó alkotó olykor még egyszer megméri a földi szenvedés (*das Hiesige!*...) valódi nyomorúságát, és tesz egy-egy gyámoltalan lépést a magasztalástól a részvét tónusa felé. Rilke makacs-fennkölt vigaszait, magasságból lefele szűrődő beszédeit sokan „embertelen”-nek ítélik: elismerik a szempont távlatát, de hiányolják a részvét alakzatait. Talán ezért is rokonszenves vonás a kemény etikai szemléletet hangoztató szonettek egyik-másik szegletében felfedezni a végjáték fekete elemeit, a dantei „vigasztalanul nyitott kapu”-t (amely talán Rodin hatalmas „Pokolkapu”-jára vezethető vissza).

Feltűnő és alkotás-lélektanilag óvatosságra intő tény, hogy – noha az *Elégiák* és a *Szonettek* közvetlenül egymás melletti-alatti időben, rokon időben, 1922 februárjában keletkeztek, egy-egy képzetük némileg eltér egymástól. Az *Elégiák* hatalmas, istennel egy rangban álló angyalai a *Szonettek*ben alig fehérlenek fel, s ha igen, akkor is csak amolyan mellékes mozzanatokban, holmi tetszőleges látogatók jelentéktelen öltözetében. Példaként említem a II/17-et, amelyben „fákra szállott angyalokról” esik szó, s a daktilikus sodrás, még fel sem ütöttük fejünket, máris visz tovább. Ha csak a *Szonettek*et ismernénk, aligha sejtenénk meg, micsoda óriás lényekként rebbennek fel ezek az iker-művekben, ihlet-testvéreikben, a rilkei mitológia sötét elégia-tablóin. Szó se róla, az angyalok is az orfikus körforgás forgópontjai, s ahogy a 2. *Elégia* mondja, akár a tükrök: *kiáradt saját szépségüket vissza-visszamerik saját tekintetükbe*.

Közismert, hogy Rilke micsoda gyanakvással szemlélte a modern technikai civilizáció erősödő uralmát, a Gép térnyerését (ékes bizonyíték erre a *Szonettek* egész lélegzése). Az I/23 alapján azonban azt is hihetnénk, hogy a költő mégiscsak táplált némi rokonszenvet az emelkedés csodája iránt, és ámulattal vette tudomásul a repülőgép születését. A cél, a *reines Wohin* ebben a darabban – az orfikus elvel ellentétben – a szubjektumon kívül kerül, és mégis

igazolja a célra törekvés (amúgy tagadott) ethoszát. Mindenütt a céltalan lét eszményének magasztalása történik, Orfeusz csak a célmentes dolgokban lel hazát és nyugalmat – itt viszont azt halljuk: a repülés csak akkor nyer értelmet, ha „nem önmagáért” történik. Az ellentmondást a szakirodalom többnyire azzal igyekszik feloldani, hogy Rilke nem reális repülésre gondol, hanem a valódi Lét felé történő emelkedésre, amolyan felfele zuhanásra, amelyről már Hölderlin is beszélt. Ezt a feltételezést támasztja alá az a körülmény is, hogy az I/23-mal rokon I/11 is távolba irányuló „lovaglást” (Ritt) emleget, a két vers számos hasonló fogalmat használ, és mindkettőben az a remény csillan fel, hogy az égen elérhető, befogható valami a repüléssel vagy a lovaglással.

Csak melleleg hozom szóba, hogy véleményem szerint a II/11 nehezen helyezhető el a *Szonettek* szelídség-kánonjában. Valamint azt, hogy a II/13 – önmagában lenyűgöző – imperatívusza ellentmond a 4. és 8. *Elégiában* is és másutt is ünnepelt *Das Offene*-fogalomnak, azaz ott az *Abschied* negatív alakja jelenik meg (*so leben wir und nehmen immer Abschied*, 8. *Elégia*), rokon értelemben a *Feindschaft* (ellenségesség) szóval, a nem orfikus tudattal, amely nemcsak a jelent, hanem más időfaktort is magába kíván olvasztani.

Utolsó ellentmondás-változat: az orfikus önmagáért-lét eszménye és a *reiner Bezug* alapképzete közt, úgy rémlik, egy árnyalatnyi disszonancia lappang. Jean Paul mondására gondolok: Minden dolognak kell valahol lennie; a nehézség abban áll, hogy megtaláljuk azt a helyet, ahol létezik.

Reiner Bezug (tisztá vonatkozás): ugyancsak ismert kifejezés, régi készletekből. A *Szonettek* szellemi stádiuma is jelzi, hogy a költő mind gyakrabban nyúl előszeretettel széles jelentésmezéjű, elvont és funkcionális szavakhoz, és nyílt matematikai öntudattal bízza lírai közlendőit formális fogalmakra. Az Orfeusz-sorozat ismételten alkalmazza a Rilke-terminusokat: *Figur*, *Überschreiten*, *Übersteigen*, *Bezug*, *Schwinden*, *Rühmen*, *Zahl*, *Bedingung* stb. Ezek szerepét bajos egysíkú kommentárral megvilágítani. Alakzataik már korai felbukkanásuk idején sem csupán a konkrét látványt rögzítik – mindig lappang bennük a sulykolás, a hangsúlyos alkalmazás többletigénye. Később más-más összefüggésben villannak elő, lassítják az értelmezést, viszont a költőnek bizonyos kifejezési kényelmet nyújtanak: emelik az általánosság szintjét, erősítik a fogalmazás maximákra hajló jegyeit, és kézzelfoghatóság nélkül is megbízhatóságot sugallnak. A *Bezug* kifejezés általában azt jelzi, hogy egy dolog tágasabb összefüggésbe ágyazódik, magasabb értelmet nyer, jelentősége hirtelen megváltozik: a szó ebben a költészetben gyakran a kozmikus fordulatok alapköve. Egy 1913-as versben (*Emmaus*): Krisztus cselekedete a tanítványokat *durchstürzte mit unendlichem Bezug* (végtelen viszonylatba rándította). Az I/6-ban ez áll: *der Zauber von Erdrauch und Raute / sei ihm so wahr wie der klarste Bezug* (a füstike és a ruta varázsa olyan igaz számára, mint a legtisztább viszonylat). I/12: *Ohne unseren wahren Platz zu kennen, / handeln wir aus wirklichem Bezug* (Anélkül, hogy igazi helyünket ismernénk, / valódi viszonylat alapján cselekszünk). Amit itt a magában álló jelzős szerkezetek csak sejtetnek, az a *Gedichte an die Nacht*ban – ellentétbe állítva – fontos tartalmi többletet nyer: *Überall Lust zu Bezug und nirgends Begehren* (Mindenütt viszonylat iránti öröm és sehol vágyakozás). A vágy állapotában az ember saját előnyét keresi (ezért Rilke Erőszét kizárja az orfikus rendből), viszonyulás közben azonban a

nagy törvényeket betölti (*wir leben wahrhaft in Figuren* – valójában figurákban élünk, I/12). Egyik 1923-as levelében ezt írja: *Statt des Besitzes erlernt man den Bezug* (a birtoklás helyett az ember megtanulja a viszonyulást). Az a szonett pedig, amelyet maga Rilke a legtöbbször értékelt, ezt mondja: *singender steige, / preisender steige zurück in den reinen Bezug* (II/13).

A példákat szaporíthatnám, és mind azt igazolná: a legfontosabb etikai parancs, hogy az ember a nagy világtörvényekhez igazodva, a csillagképek mértékeivel teljesítse be hivatását, így adjon a létnek értelmet. Mint láttuk azonban, az orfikus létforma az önmagában való létezés apoteózisa, az önmaga törvényeire összpontosuló, szinte embertelen figyelem állapota (József Attila talán ezt nevezi a *Téli éjszakában szép embertelenségnek*). A szökökutat, a labdák és fanedvek körkörös, önmagukba visszatérő testmozgása, külső körülményekre fittyet hányó biológiája az eszmény, kétségtelen. És mégis: Rilke ezt az ideált kiegészíti a mennybölt, a nagy csillagképek fölöttes rendjével, a kozmosz hatalmas ernyőjével. Ami első látásra ellentmondásnak, lírai szórakozottságnak tűnhet, valójában csupán a szűkebb értelemben vett orfikus példatár dinamizálása, felmagasítása.

A költészet ugyanis soha nem cáfolhatatlan elvont fogalmak szerkezetbe szorított érveivel igyekszik meggyőzni, megrendíteni, hanem e fogalmak állandó mozgásban tartásával. Rilke állandósuló szótárányaga azért nem válik „unalmassá”, mert minden egyes kifejezésben lehetőséget nyit valamely magasabb értelmezés számára – talán ez hatásának egyik titka is: hogy nem engedi meg az alantas értelmezést (bármit jelentsen ez). A *Szonettek Orfeuszhoz* verseinek nagysága és maradandó varázsa talán abban áll, hogy mély belátásokkal kísérenk bennünket az itteni ismeretlen világba és a másik ismeretlen világba vezető úton. Kétségtelen, hogy olvasásuk közben sokat hozzá kell tennünk saját tapasztalatainkból a szövegekhez, és ez roppant erőfeszítést követel. A mű azonban viszonzásul kínálja azt a megelégedést, amelyet a széles tengerek, hosszú erdők és nagy magasságok bejárása nyújt mindannyiunknak: már attól is más emberekké válunk, hogy megismertük őket.

A Cédus Művészeti Alapítvány jelével eddigi idei számainkban is lehetett egy-egy műnél találkozni. Mostani összeállításunk javánál telehinthetnénk az oldalakat – voltaképp huszonkétszer – logóinkkal, hisz olyan alkotásokat közlünk (a következő oldaltól végig), amelyeket a tavalyi soros egész esztendő „parttalan” pályázatunk sok száz anyagából emeltünk ki.

Ez a kilencedik éve meghirdetett írásra serkentés számtalan felfedezéssel szolgált – ez is az alapcélunk. A szárnyra bocsátás elsősorban a megjelenéshez juttatás. Ezért kapta jelen válogatásunk a *Pályát* címet. (Következő folyóirat-számainkban is találkozhatnak majd olvasóink pályázati publikálásokkal...)

Örömmel számolhatunk be arról is, hogy a könyvnyi terjedelmű 2011-es pályamunkák közül a Napkút Kiadó gondozásában öt megjelent vagy hamarosan megjelenik. (Így volt ez az előző években szintén: örömeinkre s örömeinkre tucatnyi szerző kapott ekként könyvlehetőséget.)

Köszöni a szerkesztőség az eddigi bizalmat. Küldésre fel hát továbbra is!

Sabahattin Ali

Üvegpavilon

Élt egyszer három barát, akik jobban kedvelték a céltalan kóborlást a munkánál. Máról holnapra éltek, de már megelégtették, hogy kihasználják mások jóindulatát, amíg tovább nem űzik őket. Képtelenek voltak homlokuk verejtékével megkeresni a betevőt, alkalmatlanok voltak a kétkezi munkára. Egy nap hosszú vándorlás után leültek egy magasabb dombra és kíváncsian nézték lent a síkságon elterülő nagyvárost. Közben keserűen arra gondoltak: „vajon ezen az ismeretlen helyen milyen fogadtatásban lesz részünk?” Hirtelen egyiküknek fantasztikus ötlete támadt, felugrott ültéből:

– Gyertek velem! Építtessünk egy üvegpavilont ebben a városban; életünk végéig bőségben, kényelemben élhetünk.

Mire a többiek:

– Mi az az üvegpavilon?

Erre ő:

– Ne ácsorogjatok itt, ne vesztegessük az időt, majd útközben elmagyarázom.

Azzal a többiek csatlakoztak hozzá, szinte repültek lefelé a lejtőn, mint a madár. A vezér pár szóval elmagyarázta barátainak, hogyan viselkedjenek, amikor a városba érnek.

A város, ahová igyekeztek, az ország fővárosa volt. Ebben az országban az egész nép dolgozott, megtett minden tőle telhetőt; szabadok voltak, úgy éltek, mint az urak. Dolgoztak a földeken és az üzletekben szorgosan, mint a hangyák; akiknek nem volt keresetük, azokat támogatták; cserekereskedelmet folytattak; vita és ve-

szekedés, szolgák és urak nélkül éltek életüket. A napi feladatok ellátására, a nézeteltérések elsimítására maguk közül választottak embereket, akik csak társaik érdekeit nézték, eszükbe sem jutott hatalomra törni.

Vásári nap volt, mikor a három barát megérkezett a városba. Az utcákon halomban állt a gabona, gyümölcs, szőttes, vászon, vasáru és szén; a bevők és az eladók közreműködő nélkül tették a dolgukat.

A három barát, ahogy korábban egymás között megbeszélte, céltalanul kóborolt az utcákon; nézelődtek, csóválták a fejüket, egyre csak hajtogatták, úgy, hogy akik mellettük elhaladnak, meghallják:

– Istenem, istenem... Milyen furcsa ország ez!...

Az egyik utca után következett a másik, majd elindultak a következőn, és közben csodálkozva hajtogatták ugyanazt. Egy idő után egy csapat kíváncsiskodó csapódott hozzájuk: „vajon mi olyan furcsa az országunkban ezeknek az idegeneknek?” Végül egyikük nem állta meg, rákérdezett:

– Az isten szerelmére, min csodálkoztok ennyire?

Erre a barátok közül a vezető megkérdezte:

– És hol van a ti országotok üvegpavilonja?

– Milyen üvegpavilon?

– Hogyhogy? Nektek nincs üvegpavilonotok?

– Mi az?

A vezető barátaihoz fordult:

– Jóságos ég, még csak nem is tudják, mi az az üvegpavilon! Ilyen

országban nem maradhatunk tovább, gyorsan induljunk!

A város népe még kíváncsibb lett. Nem tágitottak a három barát mellől. Néhány lépés után eléjük álltak és megkérdezték:

– Mi az az üvegpavilon? Áruljátok már el, mert ha fontos dolog, akkor mi is megépítjük.

– Mi az, hogy fontos? Lehet olyan város, amelynek nincs üvegpavilonja, és ország, amelyiket nem üvegpavilonból irányítanak?... Barátaim, induljunk!

A nép ott helyben gyorsan megtanácskozta a dolgot, és az idegenek után eredtek:

– Nekünk miért ne legyen, ha más városokban van? Ha már ennyire szükséges, akkor rajta, építsünk együtt egy üvegpavilont!

Az idegenek vezetője húzódozott:

– Nem lehet... Lehetetlen... Nem olyan könnyű üvegpavilont építeni. Pénz, anyag és munkás kell hozzá. Hagyjatok bennünket, hadd menjünk egy olyan városba, ahol van üveg-pavilon.

A nép nem hagyta annyiban:

– Megadjuk, ami kell, nem adhatjuk egy országnál sem alább!

Leültek, osztottak-szoroztak, és munkához láttak. A három barát magára vállalta az üvegpavilon építését, munkásokat, szállítókat választottak, akik hordani és szállítani kezdték a homokot és a szenet a város legnagyobb terére. A nép másik része pedig az itt dolgozóknak ételt, italt hordott és a ruháiról gondoskodott. Végül megolvastották az üveget, az üveg-falakat felállították; amint kész lett az első szint, a három barát beköltözött, majd így szóltak a néphez:

– Íme az üvegpavilon. Még nincs kész, méretében még nem felel meg országotok hírnevének, de így is ma-

radhat. Most ezt jól meg kell erősíteni, és bővíteni is kell, válasszatok még embereket, több élelemre lesz szükség, osszátok fel a feladatokat, mi majd mindenre felügyelünk...

Megörült a nép, hogy van üveg-pavilonja, ezért a saját élelméből, ruhájából juttatott az üvegpavilonban élőknek és szolgálóknak. Kicsit később érkezett a parancs az üvegpavilonból:

– Kell még egy emelet. Ez már szűk nekünk és a bennünket szolgálóknak.

A kocsik ismét homokot hordtak; küldték a birkanyájukat, zsákszámba a gabonát és puttonyokkal a gyümölcsöt az üvegpavilon urainak, szolgálóinak és az építkezésen dolgozóknak. Amint elkészült a második emelet, a három barát ismét kiválasztotta az embereket, akik a nép ügyeit intézik, és őket is az épületbe költöztette. Ők is rákaptak a henyélő, könnyű élet ízére, hinni kezdtek benne, hogy az üvegpavilon szükséges dolog, és nem mulasztották el ezt a városlakókkal is elhithetni.

Így nőtt-növekedett az üvegpavilon emeletről emeletre. A belseje pedig egyre jobban megtelt, aki megtalálta a módját, hogy bejusson, az nem akart többé kikerülni onnan; sőt a kintiek is igyekeztek mindenáron bent egy helyet szerezni. Az üvegpavilonbeliek és szolgálók ellátása nagy terhet jelentett a népnek. Zúgolódní kezdtek. Egyszer csak rákérdeztek:

– Rendben, üvegpavilon kell, de minek az a rengeteg szoba és az a sok ingyenélő?

A három barát közül a vezér minden szoba funkcióját részletesen elmagyarázta:

– Szóval, ez az én szobám, én vagyok az üvegpavilon tetején. Hiszen nélkülem nem működne ez az egész. Ha én nem lennék, lenne-e üveg-

pavilonotok?... Ezek a fősegédeim szobái... Messzi országokból jöttünk ide, hozzásegítettünk benneteket egy üvegpavilonhoz, ha mi nem irányítanánk, sem a pavilon, sem ti nem tudátok fennmaradni.

– Rendben, de mi szükség a sok naplopóra? Például, aki ebben a szobában lakik, mit csinál?

– Hogy ő? Miről beszéltek? Ő ügyel az üvegpavilonba érkező árukra; ő a főárubeszedő. Ha ő nem lenne, nem tudátok, hová kerül az, amit idehoztok. Rendben van?

– Igeen. És ebben a szobában?

– Itt tartják számon azokat, akik késve vagy hiányosan küldik az árut, nem ismerik el az üvegpavilon fontosságát és ellene vannak... Az ilyen romlott embereket nem lehet ellenőrzés nélkül hagyni.

– Na jó. És ezek?

– Ők regisztrálják az üvegpavilonba be- és kilépőket.

– Rendben. Na és akik ebben a szobában vannak?

– Ők sepertetik az üvegpavilont...

Bármit is kérdezett a nép, mindenre volt válasz. Elhitették, hogy minden naplopóra nagy szükség van a szobákban; mivel ezek közül az egyik az üvegpavilon világításfelelőse, a másik a főkomornyik, a harmadik az ő segédje, a következő a segéd segédje. Ej, miután egy üvegpavilon felépül, először az ott dolgozók, majd az őket ellátók kerülnek be. Ahogy növekedett az üvegpavilonbeliek száma, úgy csökkent a nép ereje, hogy eltartsa őket. Akkor jöttek és erőszakkal elvették az élelmet és a ruhát. A lázadókat elfogták és a pavilon alagsorába zárták. A nép nem is próbált fellázadni, hogy megszabaduljon a bajból, amit magának okozott; mivel a pavilon emberei amerre csak jártak, mindenhol azt hangoztatták, olyan hatalmasak,

hogy nincs erő, amely megsemmisítheti őket. Az egyszerű emberekkel ezt elhitették, akik pedig nem hitték, azokat ezeregyféle módon, hol zsarnoksággal, hol hazugsággal elhallgattatták. Az üvegpavilon pedig telhetetlen volt, egyre többet és többet akart. Mivel a vezetők születésüktől kezdve lusták voltak, a környezetük is már rég elfelejtette a munkát, fel sem merült bennük, hogy tartoznak valamivel az őket táplálóknak, a néppel annyit sem törődtek, mint egy falusi a teheneivel vagy kutyáival. A nép tartott tőlük, ezért mindenét odaadta. Egy nap azonban nem maradt semmijük, amit adhattak volna, mivel parancs érkezett az üvegpavilonból, hogy mindenki adja oda az utolsó birkáját is. Hozták, átadták és szitkozódva távoztak. Észrevette a három barát vezetője a zúgolódást, és hogy semmijük sem maradt az embereknek, ezért félnivalójuk sincs; kiállt az üvegpavilon balkonjára, hangját meglágyította:

– Te nép, sok mindent adtál, sokat nélkülöztél, de lett egy üvegpavilonod, amelyet barátaid és ellenségeid egyaránt csodálnak. Ennek pompája és ragyogása mellett mi az a néhány zsák gabona és az a pár lábasjóság?... Mi a ti dicsőségetekért és jó híretekért dolgozunk, nem gondolunk másra, csak a ti jóléteketek tartjuk szem előtt. Nézzétek, még meg sem ettük az összes birkát, amit ma hoztatok, megvontuk saját magunktól, így egy részét visszaadjuk nektek. Osszunk szét a nép között minden főtt birkafejet!

Özönlött ki a sok szolga az üvegpavilonból, és az imént még élő, most már levágott és megnyúzott, kebabnak előkészített főtt birkafejeket elkezdtek szétosztani a nép között.

Egyikük csodálkozva felkiáltott a birkafejjel a kezében:

– Na jó, de ennek a birkának kivették az esztét!

A balkonról megszólalt a vezér:

– Persze... Mit is csinálnátok az eszével? Nem tudjátok, hogy kell elkészíteni, csak elpazarolnátok.

Egy másik ember:

– De ennek a fejnek nyelve sincs! – kiáltotta.

A vezér kihajolt az erkélyről:

– Ugyan már, a nyelvre sincs szükségetek! Meg sem tudnátok enni.

Egy harmadik:

– Hé, ennek a birkának a szemét is kivették!

A vezér neki is jól megfelelt:

– Azt sem tudjátok, mire való a szeme, ugyan már...

Erre a népből megszólalt egy fáradt ember, miközben kezükben a nyelv, ész és szem nélküli birkafejekkel szétszéledtek:

– Ilyen fej nekem nem kell! – és a szarvánál fogva elhajította a birkafejet. És akkor olyan dolog történt, ami mindenkit meglepett: a birkafej egy koppanással az üvegpavilonnak

csapódott és hatalmas rést ütött rajta. Amint a nép meglátta, hogy ez a sziklaszilárdnak és rendíthetetlennek hitt hatalmas üvegpavilon milyen ingatag, sorban hozzávágták a birkafejeket, így az épület egy pillanat alatt ripityára tört és összeomlott. A benne lévőket üvegtörmelékek alá temette, az ajtókhoz közel lévő néhány ember is csak nehezen menekült meg...

A nép gyorsan eltakarította a romokat; rájöttek, hogy lehet üvegpavilon nélkül is élni, és visszatértek régi életükhöz: ismét maguk közül választottak embereket ügyeik intézésére, az üvegpavilon rossz emlékét azonban sokáig nem tudták kitörölni emlékezetükből. Amikor az idősek meséltek róla a gyerekeknek, sosem felejtették el hozzátenni a jó tanácsot:

– Nehogy üvegpavilont emeljete! Ha mégis megtörténik, ne higgyétek, hogy egy üvegpavilon törhetetlen és elpusztíthatatlan. A legmonumentálisabb ledöntéséhez is elég néhány birkafej.

Biacsi Mónika fordítása

Sabahattin Ali (1907–1948) török író, költő, újságíró. Atatürk politikáját bíráló verse miatt letartóztatták, bebörtönözték, 1933-ban amnesztiával szabadult. Miután Atatürk iránti hűségét Benim Aşkim című versével bizonyította, a Nemzeti Oktatási Minisztériumban kapott munkát. Ismét börtönbe került, 1944-ben engedték ki. Szabadulása után anyagi gondokkal küzdött, útlevel iránti kérelmét elutasították. A bolgár határon ölték meg 1948-ban. Általános vélekedés szerint egy Ali Ertekin nevű csempész végzett vele, aki kapcsolatban állt a Nemzetbiztonsági Szolgálattal, és akít azért fizettek, hogy átjuttassa a határon. A másik hipotézis szerint Ertekin átadta a biztonsági szolgálatnak, és vallatás közben vesztette életét. Véltetően politikai nézetei miatt kellett meghalnia.

Alek Popov

Testgyomok

– Nyisd ki, az ördög vinne el! – kiáltotta Teo, és ököllel rávert az ajtóra. A hotel-folyosó üres volt, jellegtelen sárga burákkal megvilágítva. Egyszerre erőtlennek érezte magát. A tömör ajtóra tapasztotta fülét. Semmi.

– Oli! – szölongatta kitartóan a férfi. – Itt az idő! Hallasz? Mindenki lent van...

Nem jött válasz. A férfi rossz előérzettel telve, vállát behúzva indult a lift felé. Ez a lány arra született, hogy gondot okozzon. S nemcsak ő érzett így...

Bangkok, 1996. április 21.

Az LZ–1305-ös járat legénysége az előcsarnokba gyűlve várta, hogy a rep-terre szállítsák. A Fehér Rózsa modern hotel volt, a haladó ázsiai kapitalizmus stílusában épült. A terem közepén macskafigura, kékes színű kristályból faragva. Egy turistacsoport lelkesen fényképezkedett előtte. Ognyan Fotev parancsnok idegesen elszívott egy édeskés szivart. A második stewardessre vártak. A Balkán Légitársaság menetrend szerinti Bangkok–Szófia járatának indulásáig valamivel több mint három óra volt még hátra.

Teo tíz perc múlva csüggedten és egymaga tért vissza.

– Nincs a szobájában – jelentette.

– Micsoda? – riadt meg Ognyan Fotev. – Rendesen leellenőrizted?

– Idáig dörömböltem... – válaszolta Teo. Magas, sovány fiatalember volt apró fürtökkel és földközi-tengeri arcéllal. Jól állt rajta steward-egyenruhája.

A parancsnok az órájára nézett és csendesen szitkozódott. A recepció felé indult. Szétlökődött pár embert, és szemtől szemben találta magát az apró, takaros ügyintéző lánnyal.

– Ms. Oli Markovát keresem a 707-es szobából – mondta, és így folytatta: – Stewardess a legénységemből.

A lányka a vállá felett rápillantott a kulcstartó polcra, és válaszolt:

– A szobájában van.

– Kapcsolná, kérem, telefonon? – kérdezte rögtön a kapitány.

Míg a lány tárcsázott, a pilóta leolvasta nevét a blúzán lévő kártyáról: Ms. Dzin Bao. Biztosan kínai, gondolta. A tény, hogy ilyesmi apróságok keltik fel a figyelmét, aggodalommal töltötte el. „Na, majd megmutatom neked!” – fenyegette meg Olit.

– Nem veszi fel – csóválta meg a fejét Ms. Bao. – Miért nem kopogtat nála?

– Már megpróbáltuk – jelentette ki komoran Ognyan Fotev. – Már rég le kellett volna jönnie. Van tartalék kulcsuk?

A lány kényszeredett mosollyal válaszolt:

– Hívom az ügyeletes nyomozót.

Vu-Cseng egy boncra emlékeztetett. Telt alkat sima, aranysárga arccal és három kifejező redővel a nyakán. Könnyű, fekete öltönyt viselt, harmonikaszerűen meggyűrődve. Nehéz kulcscsomó csörrent a kezében. Teo és Ognyan Fotev tiszteletteljes távolságból követte.

– Nem lett volna szabad egyedül hagynunk – mormolta a légiutas-kísérő.
– Az utóbbi időben igen furcsa volt...

– Meglátjuk – válaszolt szárazon a parancsnok.

A detektív kipróbált pár kulcsot, mire megtalálta a szobáét. Az ajtó hangtalanul nyílt ki. Vu-Cseng diszkréten félreállt, és teret engedett a két férfinak a félhomályos folyosón.

– Oli! – kiáltotta a kapitány, és belökte az üvegezett középső ajtót.

A szoba üres volt. Az ágyon szétszórva ruhák heverték. A padlón nyitott táská feküdt. A stewardess egyenruhája hanyagul ráhajítva a karosszékre. Az ablak tárva. Ognyan Fotev gyorsan átvágott a szobán és lenézett. Az utca hangyaösvénynek tűnt. Autók és emberek monoton nyüzsgése mindkét irányban. Pániknak vagy kék fényeknek semmi jele.

– Nincs a fürdőszobában – szólt Teo a háta mögött.

– Meglehet, úgy ment el, hogy nem adta le a kulcsot – feltételezte Vu-Cseng. – Majd felhívom az éjszakai személyzetet.

– Talán még a hotelben van – szólt Teo.

– Mit akarsz ezzel mondani? – nézett rá mereven a parancsnok.

– Mit na, hát értik... – bökte ki ártatlanul a légiutas-kísérő. – Talán összeismerkedett valakivel.

Ognyan Fotev savanyú képet vágott. A detektív elgondolkodott.

– Elképzelhető az is – jegyezte meg. – Majd ellenőrzöm.

– És mi mit csináljunk? – fordult Teo a parancsnokhoz.

– Menj le! – utasította a parancsnok. – Induljatok a reptérre. Figyelmeztetések a Balkán bangkoki megbízottját, hogy lehetséges késés várható. Eltűnt a személyzet egy tagja. Ez komoly eset. Hívjon majd fel, vagy jöjjön ide a hotelbe. Itt leszek.

Megvárta, míg becsukódik az ajtó, és szembefordult a tükörrel. Ötven körüli, sápadt férfit látott, a polgári repülés pilótáinak egyenruhájában. A levegőben töltött számtalan óra láthatatlan jeleket vésett arcára – leheletnyi árkok. Belegondolt, hogy most milyen szobában van. A nő szobájában! A nőében, akit kedvel. Alig több mint egy napja lakta csak, de jelenlétét érezni lehet mindenütt. Szégyen öntötte el, az apja lehetne... Tekintete végigsiklott szerteszórt holmijain. Magassarkú cipők heverték a szék alatt. Lehajolt és felvette az egyiket. Kezében tartotta egy ideig. A lány sarka finom bemélyedést hagyott benne. Mutatja a lábát – nyúlánk, gördülékeny, hideg... Soha nem jutott ilyen közel hozzá! Bedugta ujját a cipőbe, be egész az orráig. Üres volt. A zár hirtelen kattant, és belépett valaki. Pánikszerűen eldobta a cipőt. A szíve kihagyott. A takarítónő. A nő bocsánatot kért és kiment.

Égett az arca. Leült az ágyra. Az az érzése támadt, hogy nem feküdtek benne... Harisnyák, bugyik, trikók heverték szerteszét, mint egy test darabjai. Közöttük tekergett egy széles, fényes öv. Látta már azelőtt is a derekán. A feszültségtől könnyek szöktek a szemébe. „Ne, Uram, ne. Nem szabad! Nincs rendjén, hogy ezt tegyem!” – könnyörgött hangtalanul. Hirtelen perzselő lehetet érzett a háta mögött. A szavak sörétekként vágódtak az agyába: „Találj meg! Találj meg!” S tisztán látott egy vörös mancsot, amint csuklón ragadja és elvezeti kezét a szövetek csalóka kelepcejébe. Görcsösen összerándult, mintha áramütés érné, de nem rántotta el a kezét. Valami keményhez ért a ruhák alatt.

Egy, a társaság kezdőbetűivel díszített, bőrborítású füzetet húzott elő. A lapok többsége egyenletes, olvasható női kézírással volt tele. Itt-ott elszórtan dátumok. Mintha napló lenne. Gyorsan átlapozta. A legutolsó dátum 1996 április 20-a volt. Vagyis tegnap! Homályos aggodalom tört rá. Az intim holmik ígézte váratlanul elhalványult. A kíváncsiság diadalmaskodott. Beleolvasott, de nem értett semmit. Egyszerűen eszelősen hangzott, valami fantázia... Átült az ablakhoz a karosszékbe, és kinyitotta a füzetet az elején.

1996. március 15.

Épp most értem haza a bangkoki retúrjáratról – teljesen kidöglöttem, de szükségét érzem, hogy leírjam, mi történt ott velem. És most azonnal, nehogy elfelejtsek valami fontos részletet. Erre gondoltam az egész repülőút alatt, s most előttem papír és toll, még nedvesen a tusolástól, ülök és tépelődöm, hogyan is kezdjem. Szemezek a tükörrel, és az örömtől nem tudom helyre tenni magam. Mintha más ember lennék – barnább, függetlenebb, igazibb. Megváltozott, talán ez a pontos szó. Védett márka. A testről beszélek, ámbár a változás a lelket is érinti. Ez nyilvánvaló. Mindig is szenvedtem az önbizalom hiányától. Egyszerű lány vagyok, túlságosan is – nincs bennem semmi megjegyzésre érdemes, hacsak annyi nem, hogy normálisak a méreteim. Arányos alkatú vagyok. De néha annyira szeretnék valami kis hibát magamon, amitől egyedí lennék. A férfiak az eredetiséget értékelik, ellenkező esetben úgy néznek rád, mint egy tornaszerre. Egy gumidarab, kellemes fogdosni. Nem értek ezzel egyet. Amíg lehet, próbálok hangsúlyozni az egyéniséget. Ezért fordultam e felé a kockázatos szakma felé, a szüleim ellenkezése dacára. Tulajdonképpen szeretek repülni. Sajnos igen merev sablonok szerint válogatják a szakma dolgozóit, és ez egyáltalán nem segít a személyiség megerősítésében. A „légiutas-kísérő” címke sokkal inkább vulgáris asszociációkat vált ki, semmint tiszteletet. A férfiak veled alszanak, utána meg dicsekednek: „lefektettem egy stewardess-t”, mintha csak egy egyenruháról lenne szó. De most minden meg fog változni. Egyszerivé és megismételhetetlenné válok!

Ahogy belegondolok, hogy két napja ebben az időben (este hét körül) innen ezer kilométerre voltam, forogni kezd velem a világ! Kiszöktem a hotelból és egy kis sétát tettem a bársonyos késő délutánban. Van az a veszélyes szokásom, hogy ismeretlen városokban csatangoljak; néhány alkalommal eltévedtem, ezért a kollégák résen vannak. Azonban engem nem érdekel, mert semmi sem mérhető ahhoz az élvezethez, hogy idegen nyelvű tömegben csavarogsz és új világokat fedezel fel. Talán könnyelmű vagyok?... Az utca tele volt együgyű szemecskékkal, mint egy doboz szardínia; ezer kis test dörgölőzött hozzám, átadva nekem verejtéküket és szagukat vékony lenruhámon keresztül. Könnyedén siklottam közöttük, erősen szorítva a kistáskámat. Sosem volt még kézzelfoghatóbb érzésem, hogy emberfolyamban úszok. Van benne valami izgatató. Fogadni mertem volna, hogy könnyen eltévedhetek, hogy megtámadhatnak, elhurcolhatnak, megerőszakolhatnak és eladhatnak a számtalan bűnbarlang egyikébe, de mintegy bódulatban folytattam utam, míg a lábam el nem gyengült. Nyolc múlt. A város ázsiai részén találtam magam, amely a folyó jobb partján terült el. Éhes voltam. A hotelban vacsora várt, de nem volt erőm visszamenni. Becsusszantam az első étterembe. Egy tágas sza-

lonban találtam magam, sok asztallal – mind üres volt. A sarokban magányos lámpa csillogott. Égett zsiradék szaglott. A padló csikorgott. A háttérben egy pár veszekedett. A megjelenésekre összereztek és értetlenül bámultak rám. Ha amerikai lennék, biztos hátat fordítottam volna és becsapom magam mögött az ajtót. De nem vagyok, és itt van a hiba bennem! A férfi közönyösen felvette a rendelésemet, és bekiáltott valamit a bár mögötti kisablakon. Majd visszatért és hozott nekem egy sört. Nyomasztó csend telepedett ránk. A sör igen meleg volt. Kicsit később a konyhából halk edénycsörgés hangja szállt ki. A férfi és a nő között kiújult a vita. Álmos, beteges típusú emberek voltak, pénzügyi gondoktól szenvedők. Elszopogattam a meleg sörömet, és néztem őket, ahogy perlekednek: egyhangúan és kitartóan, mintha csak valami sűrű szirupban úsznának. Fokozatosan türelmetlenné váltam. Az étel késett. A kódácsoló hangok felidegesítettek. Kelepcében éreztem magam. Az egyetlen vendég voltam, és semmi nem igazolt ilyen késlekedést, talán csak az ázsiai szadizmus álnok egy formája. Már készültem szedni a sátorfámat, amikor végre-valahára szervíroztak nekem. Csirke kis darab ananással és valami csípős szósszal. Ez utóbbitól hihetetlenül megszomjaztam, ittam még egy meleg sört és egy pohárka igencsak erősnek bizonyuló helyi pálinkát. Jólalakottan és kissé szédülve távoztam a létesítményből. A duzzogó ázsiai serényen bezárt mögöttem. Kint sötét volt, a tömeg eltűnt, és az utca teljesen megváltozott. A kétoldalt sorakozó boltocskák leengedték redőnyeiket. A házak között kifeszített kötelek voltak, rajtuk sárga és vörös lámpások ringtak magányosan. Az órák háromnegyed tizenegyet mutatott. Aligha a legmegfelelőbb idő a sétára a városnak ezen részén...

A legrosszabb az volt, hogy nem emlékeztem, merről jöttem. Óvatosan elindultam az utcán abban a reményben, hogy találkozok valakivel, aki útbaigazít a központ felé. Tehetetlennek éreztem magam és könnyen sebezhetőnek, csupáncsak egyszerű, mérsékelten hosszú ruhámban és szandálomban. A kistáskámban volt rúzs, ötven dollár és néhány helyi bankó... Taxi vagy riksa után néztem. Élő lélek nem mutatkozott, leszámítva a szemétkben turkáló vézna kutyák árnyékát. A sötét keresztutcákból rothadó hal és fekália bűze szállt. Közel volt a folyó, érzékeltem hullámai renyhe csapdosását. Nem emlékeztem, hogy hívják, de nyomasztó érzésem volt, hogy vize hullákkal terhes.

Váratlanul rendezetlen tömeg ölelt körül, mintha a föld alól került volna elő. A férfiak ordibáltak, békamód szökdécseltek és hosszú rudakra akasztott lámpásokat lóbáltak. Középen egy otromba, vörös maszkos alak forgolódott, csengőkkel tűzdelve. Orrlyukából tömjénillatú füst szivárgott. A tömeg magával vonszolt egy darabig, majd eltűnt. Egy düledező, kétszintes épületek határolta kis üres tér közepén tértem magamhoz. Az ablakok sötétek voltak, csak egy kis boltocskában égett még fény. A küszöbön vézna férfi állt és engem nézett. Megközelítettem. Farmert és pamuttrikót viselt. A homlokára vörös hieroglifát tetováltak – olybá tűnt, mintha a bőrébe lenne vésve. A boltból halk, vontatott zene szólt. Igen keskeny bolt volt, a bejárat rojtjain keresztül munkaasztal látszott, rajta halomban fiolák és befőttesüvegek, asztal és ágy. Az emberem elmosolyodott és könnyedén köszöntött. Megkérdeztem, tud-e angolul. Biccengett. Mondtam neki, alighanem eltévedtem, s megkértem, mutaná meg az utat a központba. Tovább bámult. Kényelmetlenül éreztem magam.

– Iszik egy csésze teát? – kérdezte váratlanul barátságosan, és hozzátette:
– Veszélyes ilyen későn egyedül mászkálnia...

Hátrahúzódott, félrehajtotta a rojtokat a bejáratból, és beinvitált a boltba. Vettem egy pillantást a néptelen térre és követtem. Bent nem volt sok hely. Adott egy széket és letelepedett a sarokba, egy kis petróleumfűző mellé. A levegő aromás gyanta illatát hordozta. A falak vörösesek voltak, velem szemben egy vörös sárkány képe lógott. Néztam a tégléket, ecseteket, tűket sebészi precizséggel felsorakoztatva a polcon, s találgattam, mivel is foglalkozik a kedves házigazdám.

A tea sűrű zöld volt: az alján fekete levelek úszkáltak. Óvatosan kóstoltam bele. Frissen kaszált fűíze volt...

– Finom, finom – biztatott, amint felemelte a csészéjét.

Nem volt rossz. Tovább kóstolgattam... Az alkohol hatása elmúlt. Behunytam a szemem, és elképzeltem, hogy élénkzöld mezőn járok. Nyugalom árasztott el.

– Szép bőre van – hallottam a férfit.

Gyorsan kinyitottam a szemem. A férfi odaült a pult szélére és engem figyelt szakmai érdeklődéssel.

– Tetoválómester vagyok – magyarázta villanásnyi mosollyal. – Ta-cunak hívnak. Önnek van tetoválása?

Megráztam a fejemet. Nincs. Nem ötlött még fel bennem.

– Mostanság sok leány tetováltat – indított cinkosan. – Meg kíván nézni néhány mintát?

Fürgén előhúzott három bőrmappát, és elém rakta őket. Nem akartam udvariatlannak látszani, noha sejtettem, mire megy ki a játék... Végül is, gondoltam, erővel nem kényszeríthet arra, hogy tetováltassam magam. Éreztem, ostobán vigyorgok. A „tetoválok” szó valahogy különös visszhangra kelt bennem. Újratöltötte a téam.

A katalógusokban tetoválások százai voltak: a legegyszerűbbektől a legfantasztikusabb, összetett mintákig. Szárnyas sárkányok, madarak, sellők, virágok, hieroglifák, rovarok... Némelyikük nem volt nagyobb egy pénzérménél, mások az egész oldalt kitöltötték. Vékony, sárgás bőrdarabokon voltak kidolgozva. Annak idején szegény sorú elhunytak rokonaitól vásárolták ezeket; a halottak hátáról nyúlták le, még mielőtt kihűltek volna. Manapság nehéz ilyen bőrt találni. A rendszer betiltotta kereskedelmüket, az emberek meg már nem olyan szegények. Ezért a hasonló katalógusok nagyon értékesek és eredetiek. Ta-cu az apjától örökölte, aki meg egy kiugrott szerzetestől vásárolta évekkorábban. Az apja szintén nagymester volt. Ma-cunak hívták. Ta-cu egész az álláig felhúzta atlétáját. A lapos, sovány mellkasát beborító tetoválás egy emberi arcot ábrázolt eszelős szemekkel, szakállal és bajusszal. A feje fölött kékes glória és két kusza hieroglifa volt.

– Ő az apám – mondta Ta-cu, nem minden büszkeség nélkül. – Önarckép. Tizenöt éves koromban készítette...

Hirtelen úgy tűnt, Ma-cu felhúzza a szemöldökét és megmozdítja az ajkát.

– Mi van? – riadt meg Ta-cu, és gyorsan elfedte a hátát.

– Mennem kéne... – mondtam bizonytalanul. Forgott velem a világ. A csészémért nyúltam, üres volt.

– Hogy, hát nem készített tetoválást? – lepődött meg.

Majdnem lefordultam a székről. A rajzolatok szinte éltek a szemem előtt, mint torz képregényfigurák, kísértetiesen és kihívón. Ta-cu fölém hajolt és csábítva suttozott:

– Egy egészen kis tetoválás egy titkos helyen...

Felálltam és nem kaptam levegőt. A szék támlája nyikorgott.

– Más leszel... – Olyan érzésem volt, mintha a saját hangomat hallgatnám.

– Ez lesz a te jeled. A te Én-ed!

Kifújtam a levegőt és vettem egy mély lélegzetet. Benn tartottam a tüdőmben. Nem tudtam gondolkodni. Csak a vér tombolt agyam hajszálereiben, mint az újbó, sugdosván: „Akarom! Akarom!”...

– Semmit nem fogsz érezni. Gondom lesz rá – folytatta. – Mit mondasz erre? Szerintem illik majd hozzád... – mutatoujja egy vörös skorpiót jelzett, amely sarló alakba hajlott. Az én csillagjegyem Skorpió. Érdekes egybeesés, de megráztam a fejem. Nem ugrottam be neki.

– Talán valami virág?... – mormolta, átlapozva a katalógust. Egy fekete rózsán állt meg az ujjá. Ismét a fejemet ráztam. Nem.

– És ez? – mutatott egy lótuszt. Újfent nem. Tovább keresgél. Hirtelen rám meredt, felcsapta az utolsó oldalt, és az alsó sarkára mutatott. Semmit nem mondtam. Egy kis pillangó volt lágy sárgáskék színben, smaragd sávokkal. Ta-cu szinte elkapta a változást a tekintetemben, és csendesen megkérdezte:

– Hova?

– Hátra – suttoztam alig hallhatóan.

Hasra feküdtem a bolt mélyén levő keskeny ágyon. Nem vagyok képes visszaidézni, hogyan kerültem oda... A derékalj göröngyös, áporodott verejtékszagú volt. Ta-cu puha, zöldes draszt nyomott a számba, és szólt, hogy rágham. Majd az asztal végén szöszmötölt. Az üvegcsék titokzatosan csörömpöltek... Belegondoltam, ha rosszat akar nekem, ez az alkalmas pillanat. Éjfélre járt. A rádióból vontatott keleti zene szólt. A draszt felolvadt a számban, nehéz, édeskés ízt hagyva maga után. Zsák módjára feküdtem elnyúlva, még a lábujjaimat se tudtam mozdítani. De a tudatom tiszta volt. Ha a kollégáim most így látnának! Szórakoztatónak tűnt minden. Már több mint hétezer kilométert végigrepültem, de még egy centiméterre se mozdultam el saját kis rendezett világomtól. Most csak léptem egyet oldalra, és fényévekre hullottam tőle. Régóta először éreztem igazi elégedettséget. És kész voltam megadni az árát...

Éreztem, hogy gyakorlott, takarékos mozdulatokkal felhúzza a ruhám és leveszi a bikinialsóm. Bizalmasan megpaskolta a fenekemet. Elkezdte könnyedén dörzsölni a megjelölt helyet valamilyen finom csiszolópapírral. Nem volt kellemetlen. Ujjai hűvösek és szárazak voltak, mintha csak egy darab fán dolgozna. Egy nedves pamutdarabbal megtisztította a felületet. Kámfor szagát éreztem... Nem tudtam, pontosan mi történik. Csak azt éreztem, hogy ott matat a hátsómon. Próbáltam összekötni a tollhegy rajzolta elképzelt ábrát a tetoválás képével, de nem sikerült. Majd egy sor gyengéd szúrás következett. Hirtelen az a különös gyanúm támadt, hogy valami más ábrát tetovál rám – nem azt, amelyiket akartam. Nem tudom, hogyan és miért támadt ez a gondolatom, de mélyen befészkelte magát agyamba. A szúrások gyorsabbakká és mélyebbé váltak, mintha varrógép alá rakott volna. Időről időre a festékes téglék felé mozdult a keze. Olyan érzetem volt, hogy ez nem az ő keze. Mintha bizony csontból len-

ne kifaragva, nehezebb, szinte szögletes volt, súlyos, sápadt csuklóval. Pánikba estem. Hátra akartam fordulni, de nem mozdultam. Nem voltam ura a testemnek. És aztán megpillantottam őt – a karórája üvegében... Győzedelmes és hatalmas, mint egy kínai mandarin. Hol is találkoztam ezzel a pasassal? Eszembe jutott, hogy ő az arc a tetoválásról Ta-cu mellkasán. Az apja. A nagy Ma-cu! Nem hallucinállok?... Próbáltam megszólalni, de nyelvem elnehezült, mintha ólomból lenne. A férfi elmélyülten dolgozott mögöttem. Szakálla majdnem a keresztcsontját verte és arcára méltóságot és zordságot varázsolt. Feje felett kékes dicsfény lengedezett... Folyamatosan ismételtettem: ez csak látszat, az ópium hatása. Hirtelen elsötétült minden; éreztem, tudatom mintha kútba hullt volna – elmerültem a mélység tintaszín mocsarában és eltűntem. Ammóniabűz térített magamhoz. Felfedeztem, hogy újfent az elhanyagolt derékaljon fekszek, és ez sehogy se tetszett nekem. Ta-cu az ágy végében mormogva piszmogott. Apránként megmozdultam; csuklóm és bokám megfájdult, mintha hosszú időn át béklyóban lett volna. Órák szerint kevéssel múlt reggel őt. Kicsit több mint hat óra múlva indul a gépem! Elképzeltem a kollégáim arckifejezését – úgy néztem ki, mint a kifacsart citrom... Megpróbáltam felülni, de égető érzés fogott el. Ta-cu lehajolt mellém és segített felkelnem. Elmutogatta, hogy nem szabad ülnöm. Elfelejtett tán angolul? Vagy csak hangsúlyozni akart?...

– Mi van?... – kérdeztem a lehető legkeményebben.

– Oké! Oké! – jelezte vehemensen.

De nem így éreztem... Kértem tőle egy tükröt. Érthetetlenül dadogott valamit a saját nyelvén. Körülnéztem – emlékeztem, hogy a pulton hevert egy darab, de mostanra eltűnt. Ez nem vics, dühös voltam. Felkaptam a táskám és kikerestem belőle a púdertartómat. Letekertem a tükrös fedelét, felhajtottam a szoknyámat, és minden teketória nélkül lehúztam a bugyimat. „Tükröm, tükröm, mondd meg nékem...” Állj! Ez nem volt tisztességes. Bal farpofámon egy titokzatos növény futott keresztül, sötét szárú és élénk zöldespiros levelekkel.

– Mi ez? – suttogtam riadtan.

– Szép... – motyogta.

– Nem akartam! – kiáltottam. – Miért? Miért csinálta?!

Bűntudatosan megvonta a vállát és sűrűn pislogott... Legszívesebben lekevertem volna neki két pofont, de meggondoltam, hiszen aligha származna hasznom belőle. Kijátszottak, megaláztak, megbélyegeztek. Éreztem, ha még egy percig abban az átkozott boltban maradok, megfulladok a tehetetlen haragtól. A fogaim közt szűrve elmondtam rá a leghosszabb káromkodást, amire emlékeztem, és kifutottam a boltból. A tér üres volt. A reggeli hidegtől megborzongtam. Eszembe jutott, hogy otthagytam a bugyimat, de a világ minden kincséért se mentem volna vissza érte. Az ég lassan világosodni kezdett kelet felől. Futva elindultam a legszélesebb utcán. Helyenként, a boltocskák előtt korán kelő inasok szorgoskodtak: felhúzták a redőnyöket, söpörtek, mostak... Éreztem helytelenítő tekintetüket. A friss tetoválás enyhén szúrt, emlékeztetve saját gyalázatomra... Végül belebotlottam egy keresztteződésben bóbiskoló taxiba. Bevágódtam a hátsó ülésre és felébresztettem a sofőrt. Bemondtam a hotel nevét...

Lábujjhegyen óvakodtam be a szobánkba. A másik lány még aludt. A vastag szőnyeg és a leeresztett redőnyök megnyugtattak. Levettem a ruhámat és bementem a fürdőszobába. Hosszan álltam a tükör előtt, vizsgálgatva új szer-

zeményemet. A bőr a tetoválás körül bepirosodott... Volt valami titokzatos és vonzó a látszólag egyszerű ábrában. A levelecskék mesterien megmunkáltak, a szár mintha az ánuszból nőne ki, mint egy szőlőhajtás. Egyszerre volt taszító és izgató. Elképzeltem a férfiak arckifejezését és feltámadt bennem egyfajta huncutság. Finoman megérintettem az ujjammal – meleg volt. Beálltam a zuhany alá, és egy órán át hagytam, hogy szurkáljanak a vízcseppek. Az akaratomon tett erőszakra gondoltam, mert lehet ugyan, hogy megfertőződtem HIV-vel vagy egyéb mocsoksággal, de a tudat, hogy egyéni lettem, mégis uralkodott minden felett. Igen, uraim, már nem tudtok senkivel összekeverni! Minden ezért történt: hogy emlékezzenek rád. Egész nap úgy éreztem, a kollégáim valahogy különösen néznek rám, de csak nem merik megkérdezni, mi is történt velem az éjjel. Talán túlzok, de úgy érzem, az utasok is ugyanígy viselkedtek velem – mintha látták volna a tetoválásomat az egyenruhámon át. Ez természetesen lehetetlen, de az érzés megvolt... És tessék, megint a tükör előtt vagyok: farkasszemet nézek magammal, majd a fenekem bámulom, és keresem a láthatatlan szálát, ami összeköti őket... A tetoválás körüli terület továbbra is enyhén viszket, de a pirosság már szinte eltűnt, a bőr lassanként megnyugodott. Úgy érzem, a tetoválás megváltoztatta a színét: a szár violaszín árnyalatot kapott, a levelecskék még zölddebbé váltak. Teljesen élőnek tűnnek! Nem tudom, ez a díszítés talán kezd tetszeni. Azanyád, Ta-cu! Csak ezt tudom most mondani.

1996. március 20.

Nem állt szándékomban naplót vezetni, de a körülmények arra kényszerítettek, hogy folytassam a feljegyzéseimet. Még kiderülhet, hogy egészen fontos. Ezúttal próbálok egész rövid lenni. Úgy érzem – nem, majdnem biztos vagyok abban, hogy a tetoválás a fenekemen nagyobb lett! Megvizsgáltam ma reggel – az utóbbi időben egyre többet piszmogok a tükör előtt... Loni, a fiúm csalódottnak tűnik. Állítja, ez az egész hatással van az egyéniségemre. Naná – hát ezért tetováltat az ember. Valami más jobban aggaszt! Olybá tűnik, több lett a levélke. Öt volt, most hét van. Vagy tévedek? Bárcsak... Álmodom, de nem tudok visszaemlékezni rá. Vagy nem akarok? Talán összefügg a problémával.

1996. március 23.

Nem tévedek! Növekszik! Már kilenc van! A napokban sokat repültem, és nem fordíthattam elég figyelmet a testemre. Épp ma este számoltam meg újra a levelecskéket. Kilenc! Két napja hét volt belőlük – feljegyeztem. A szár a bal fenekemen át kúszik a csípőm felé. Van egy kis leágazása is a combom irányába... Látszólag semmi különös, de belül összezavarodtam. Nem tudom, mit tegyek. Az új levelecskék picik, harsány zöldek, mint a tavaszi új hajtások. Loni még semmit nem vett észre. Úgy tűnik, megbékélt a helyzettel, és azon van, hogy a legjobbat hozza ki belőle, már ha a sokatmondó tény alapján ítélek, ahogyan csipkedi és cirógatja a fenekemet. Egyéb körülmények között ez talán hízelegne nekem, de momentán az idegeimen játszik vele. Már nem kételkedem benne, hogy az az elbaszott Ta-cu nagyon kiszúrt velem. De miért? Miért?... Nyugalom, semmi pánik! Nem kell kétségbeesnem. Ez csak egy tetoválás, nem igaz? A legfurcsább, hogy nem érzek semmit – se fájdalom, se

viszketés – semmi. És mégis nő! Nem lehet, hogy lelki alapon? Tán orvoshoz kéne mennem, ha... Ne gondolj erre! Legjobb, ha megpróbálom megtudni, mi is ez a növény. Semmi ismerthez nem hasonlít. Növényhatározóban kell megkeresnem, vagy megkérdezni egy szakembert. Ostobán hangzik. És ez az álom is nyugtalanít – egyáltalán nem tudok rá visszaemlékezni, és ez szokatlan a számomra. Egy amolyan titkos szobácskához hasonlít, melybe hasztalan igyekszem bekukkantani...

1996. március 24.

Reggel óta a tükör előtt tespedek, vizsgálgatva a hátulsó részeimet... Kellemtelen, hogy egyfolytában hátrafelé kell tekingetnem. Fájt a nyakam, úgy érzem, a fejem már örökké a hátam felé fog nézni. Már tizenegy levelecském van – a tizenkettedik épp útban... Félek. Megfeszülök, hogy felismerjek valamit, de nem megy. Miért növekszik? Hogyan növekszik? Csak nem valami lassan kibomló hallucináció?... Hál' Istennek, egyedül élek. Kicsit későbbre tervezem, hogy felhívom a szüleimet. Majd azt mondom nekik, jól vagyok. Nem látom értelmét, hogy összezavarjam az életüket, meg az enyémet se... Ma nem megyek sehova. Estére jön Loni, és bizonyosan szexelni akar. Nem gondolkodtam ezen a kérdésen... Holnap délben Párizsba repülök.

1996. március 27.

Párizs borzasztó szép, de nem vagyok formában. Másra sem tudok gondolni, csak a bokorra a fenekemen. Újra magam vagyok, a többiek elsiettek az üzletekbe. Az egész délután a rendelkezésemre áll. Kedvem lenne bevágódni az első kocsmába és leinni magam. De este repülünk vissza. Céltalanul kószálok az utcákon, itt irgalmatlan távolságok vannak. Felszállok a metróra és elmegyek vele valameddig; a lenti levegő koromtól és emberi testektől bűzlik. Meghitt. Nem tudom, honnan jött a sugallat, hogy amikor a tetoválásomon ülök, az nem növekszik. Biztosan képzelődöm... Beléptem egy WC-be és hosszasan nézegettem, de semmilyen következtetésre nem jutottam.

Bellevile.

Jó ideig haladtam a Rue de Belleville-en, majd hirtelen befordultam egy kis mellékutcába azzal a biztos tudattal, hogy nem bölcös dolog. Az egy rossz hírű terület. Rothadt zöldség szaga csapott meg. Három arab dobozokat rakodott le egy teherautóról. Fütttyögtek utánam. Roppantmód koncentrálni haladtam, mintha tudnám, hova megyek. Az utca nyugodt volt a nap e szakában: két félig üres bisztró, vegyesbolt, szexbolt, dohányboltocska... Jellegtelen homlokzatok, falak – graffitivel bemocskolva. Az út hirtelen két hatalmas, a kortól hasas épület közt ért véget. A résben egy férfi alakja villant, vizezés hangját hallottam. Értelmetlennek tűnt folytatnom az utam. Szemben halvány rózsaszín pillangó ragyogott, finom neonbetűs felirattal: Tatouage.

Nem mertem belépni. A széles kirakatüvegre tapasztottam az arcom és próbáltam átlátni a redőnyön. Egy lány fehér hátát láttam. Fényes villanykörte világította meg. Szőrös férfikéz tartott egy eszközt, amely kecses fúróra emlékeztetett. A bőrön vöröses körvonalak... A kéz hirtelen megrezzent, és rájöttem, hogy észrevettek. Egy nagy alakot láttam kigombolt farmermellényben, tetovált mellkassal. A redőny fémesen megzörrent. Gyorsan elhátráltam.

Az arabok már végeztek a munkával, a falat támasztották és cigarettáztak. Egyikük jelekkel elmutogatta, mit akar csinálni velem... Felkacagtam. Úgy gondolom, ma valami hihetetlenül fontosat értettem meg... Tudom, miről álmodtam!

1996. március 28.

Az Isten verjen meg titeket – Ta-cu, Ma-cu és az egész rokonságotok! Az előbb összevesztem azzal a tök Lonival. A dolog nagyon elmérgesedett. A tetoválás tovább nő és ágadzik... Loni erősködik, hogy titkon tetováltatok. Perverz ribancnak nevezett. Nem tudom, hogy voltam képes az időmet ilyen figurára vesztegetni. Olyan buta és közönséges! Jól is van, hogy elment. Remélem, sose tér vissza.

1996. március 29.

Sietek leírni az álmomat, amíg még élénk...

Ta-cu boltocskájában találom magam, hason fekszem a kemény derékaljon. Mintha el se mozdultam volna azóta onnan! Meztelen vagyok és mozdulni képtelen. Szemem előtt vörös fal. Halk dallam szól. Nehéz illattal terhes a levegő. Finom szurkálást érzek; mintha kis tűk záporoznának a hátamra... A fejemben abszurd gondolat érlelődik: „Elmehetsz, de a tested itt marad.” És ezután eltávolodva látom: magam elnyúlva a mocskos derékaljon, tarkára festve, mint egy indián, és Ma-cu hajol fölém, hatalmas és ünnepélyes, folytatja a bőröm kidolgozását takarékos, tanult mozdulatokkal, mintha egy vég nélküli rituálét hajtana végre. Próbálok megálljt kiáltani neki, de egyáltalán nem vesz észre. Tehetetlen vagyok. Ez feldühít. Meglódulok és visszatérek. A bűn miatti égő érzéssel ébredek, hogy otthagytam a testemet.

Talán mégis orvoshoz kellene mennem. A kérdés csak az, bőrgyógyászhoz vagy pszichiáterhez?

1996. március 30.

Még nem döntöttem... Ismét ugyanaz az álom! Összehasonlítom azzal, amit előző nap írtam. Semmi lényegeset nem tudok hozzáírni. Mintha lebénultam volna.

1996. április 1.

És ma sem mentem orvoshoz! Sehova se. A tükör előtt állok... A telefon néhányszor csöngött. Nem vettem föl – csessze meg! A tetoválás a hátamon kúszik... Körülfolyta a derekamat és csápokat küldött a köldökömbe. A csípőm és a fenekem már teljesen beborította. Meg fogok örülni! Nem tudom, hogyan magyarázhatnám ezt az orvosnak. Nem mehetek ismerőshöz, mert rögvést továbbadná a szüleimnek. Tartok tőle, ugyanúgy reagálnának, mint Loni... Kétlem, hogy bárki is másképp reagálna. Ez a bökkenő.

1996. április 2.

Dr. V. K. a bőrbetegségek híres szakorvosa, és az előzetes vizsgálat nála ötszáz levába kerül. Magas, üres szoba, sárgás falak, heverő, asztal, paraván. A paraván mögött valaki mosakszik. Az asztalon nyitott füzet. A nővér golyós-

tollat forgat idegesen... Hirtelen eszmélek, hogy a nevemet kérdi. Talán harmadszorra.

...Nem tudom, miért hazudtam. Vagy mégis? Furcsán messze éreztem magamat önmagamtól. Ez megnyugtató. Megjelent az orvos, nedves kezét rázogatva. Sportos alkatú és lóarcú volt, rövid frizurával és telt, kékes ajkakkal.

– Hadd lássuk! Mi a probléma? – indított serényen.

Ez a határozott belépő kissé megriasztott.

– Mi a bajod, te lány? – ismételte meg.

– Hát, egy tetoválás... – hebegtem.

– Állj! – szakított félbe unottan és undorral. – Allergia, igaz? Elmentél valami sарlatánhoz, hogy kiluggasson... Tudod-e, minden héten jár itt néhány hozzá hasonló szépség. Ó, hát mutasd, hadd lássam!

Ebben a pillanatban titkon kárörömöt éreztem. Rövid flanelruhát viseltem térd fölé érő, vastag, barna harisnyával. Egy mozdulattal lehúztam a ruhát a fejemen át, és ott álltam bugyiban. Azt is levettem... A hátam mögül elfojtott hördülést hallottam.

– Mit tett?!... – hallottam az orvos suttogását. Úgy éreztem, összement vagy félfejnyit.

– Édes Istenem! – kiáltott fel a nővér.

Rögvest elfelejtettem, miért is jöttem. Az ablakkal szemben hunyorogtam, ám a fakó nap nyalogatta melleim, mint fagyaltgombócokat. Az orvos kesztyűt húzott... A hátamon kezdett matatni. A gumiujj a gerincemen kúszott végig és megállapodott a csípőmnél.

– Mit érzel? – kérdezte.

– Nem kellemetlen – válaszoltam.

– Nem úgy értem – szakított félbe ideges hangon. – Fáj?

Megráztam a fejem. Nem.

– Mestermunka – jegyezte meg az orvos. – Láttam már elég tetoválást, de ez felülmúlja mindet... Ki készítette?

Azt mondtam neki: egy sárga... És váratlanul hozzátettem:

– Növekszik.

– Micsoda? – ámult el.

Igyekeztem rövid és világos lenni. Elmeséltem neki, hogyan kezdődött az egész, mi történt azután, és... hogy folytatódik. Csak néhány apró, személyazonosságomra utaló adatot hagytam ki. Ahogy vártam, igen tartózkodón fogadta. Mondta, feküdjek hasra a heverőn. Köpenye zsebéből előhúzott egy nagy kerek nagyítót és nekikezdett közelebről vizsgálni. Lopva ránéztem – szeme a vastag üvegen át csudára felnagyítódott...

– Semmit sem értek – mormogta magában. – A bőr nyugodt. A pigmentáció egyenletes és szilárd. Nem tudom. Részletesebben is meg kell önt vizsgálnom – sóhajtott végül.

Észrevétlen váltott magázásra, hangjában zavarodottságot éreztem, és még bizonyos tiszteletet. Kényelmesen felöltöztem. A nővér leplezetlen rémülettel nézett. Kedvem kerekedett valami örülséget tenni, amivel végképp elképesztetem őket, de letettem róla.

– Jegyezze elő szövettani vizsgálatra – fordult V. K. a nővérhez. Aztán írt valamit a füzetébe, és azt mondta, jöjjenek vissza négy nap múlva. Meg akar bi-

zonyosodni a saját szemével arról, hogy ez a valami valóban növekszik. – Ugye, megértett? – kérdezte felindultan. – Az ön esete teljességgel egyedi...

Megértettem. Otthagytam a pénzt az asztalon és elvettem a beutalót. Hallottam, hogy leveszi a gumikesztyűt. Tudtam, amint kilépek, a paraván mögé megy és újból kezét mos.

1996. április 3.

Talán el kellett volna mesélnem az álmodat az orvosnak... Bizonyosan örülnek tartana. Nagy dolog! Enélkül is nyakig merültem a bajba. Csak hát nem látom, mi is származik majd mindebből: az orvosok a tényeknek hisznek, nem az álmoknak! Biopsziát végeztek rajtam. Ez azt jelenti, hogy mintát vesznek a bőrből. Egy ártalmatlan kinézetű eszközt használnak, a punch-ot. Fúróhoz hasonlít, de a végén kis gödröcske van éles peremmel, ami kis köröcskét metsz ki a bőrből... Nem egészen fájdalommentes. Ma Athénbe repülök. Charterjárat. Holnap délután érkezek vissza. Gondolom, ez a kis kirándulás majd eltereli a figyelmemet...

1996 április 5.

Éjjel értem haza... Hullaként! Most ébredtem, és ágyban szándékszm meginni a kávémat, mialatt írok. Néha azt gondolom, bámulatos önuralmat mutatok minden velem történő dologgal szemben. Növekszem – szó szerint és átvitt értelemben is...

A repülőn megismerkedtem egy emberrel, Temisztoklész Androidisszal. Utasaink nagy részét a görög nemzeti röplabda-válogatott adta. Nagyon vicces! Temisztoklész göndör, napbarnított fiatal, igen kitartó az udvarlásban. Nem értem, miért pont rám tapadt... Nem sokkal később eljött értem a hotelbe. Meleg volt, a nyitott dzsipjével utaztunk. Pireuszban él. Egy kocsmában vacsoráztunk, közel a kikötőhöz; különféle dolgokat ettem, amik igencsak emlékeztettek a belsősegeimre. Sok fehérbort ittam. Később elvitt hozzájuk. Lakása a legfelső emeleten van. Nagy terasszal, amely háromfelől határolta. Tetszett a kilátás. Martinivel folytattuk. Az öbölből enyhén fekália szaga érződött. Az alkonyatban fehérlettek a jachtok, lustán ringtak a rakparton. Messzebb a tengeren egy sziget kísérteties árnya úszott... Temisztoklész mögöttem állt és valamiről beszélt. Éreztem kezét a derekamon... Bámultam csak, hogyan fog reagálni, ha üt az igazság órája. Kíváncsian vártam a pillanatot, mintha csak tudományos kísérletről lenne szó. Még kissé türelmetlen is voltam. Vette, hogy nem figyelek, bement és zenét tett fel. Két füves cigivel tért vissza. Majd táncoltunk, és a többi... Emlékszem, megszabadultam ruháimtól, csak a vastag parafa talpú cipőm maradt rajtam. Folytattam a ringatózást pohárral a kezemben. Szemmel tartottam. Arca hirtelen elváltozott. Hátrébb lépett. Mondtam magamban: most vagy lelohadsz, vagy begerjedsz. A második bizonyul tán igaznak... Szeme lázasan tapadt a testemre. Földönkívülinek éreztem magam. A tetoválás új területeket hódított meg: egyik mellemet, a másik egy részét, a teljes hasamat, vállamat... Élőlánc ölelte át testemet levelekből és ág-bogakból, mint a csipke. Temisztoklész kinyújtott, bátortalan kézzel érintett meg. Látván, hogy nem ütök rá, felbátorodott... „Kalo! Kalo!” – ismételte mámorosan. Mohó volt, önző és gyors. A teraszon csináltuk. A romantikus körítés ellenére szinte semmit nem

éreztem, mintha a testem nem tartozna hozzám. Ez elszomorított. Temisztoklész felvetette, maradjak Görögországban; majd elrendezi, hogy táncosnő legyek valami bárban. „A műsor csúcspontja leszel – bizonygatta feltűzelve –, eszméletlen pénzt keresel majd!” Csábítónak tűnt az ötlet. Mondtam neki, majd átgondolom. Ismét szeretkezni akart. Nem volt hozzá hangulatom. Ráhagytam, csináljon, amit akar. Gondolatban újra ott voltam a boltocskában, rajta a kemény derékaljon. Háton feküdtem, és Ma-cu fáradhatatlanul ügyködött fölöttem. Tisztábban láttam az arcát, mint bármikor: szigorúan és viaszsárga maszkba dermedten, lecsüngő fekete bajusszal és hosszú, egyenes szakállal, melynek vége a hasamat csiklandozta. Szemei tintapacák. A keze nem remegett. Élénken éreztem, amint egyik mellbimbómon új levélke jön létre... „Kibaszott faszszipó!” – mormogom tehetetlenül. Később Ma-cu eltűnt, a helyén megjelent Temisztoklész Androidisz. Ő is serényen tevékenykedett, bár nem oly tiszteletre méltó módon. Egy igásbarom buta kifejezésével az arcán. Hirtelen megmagyarázhatatlan szánszál fogott el az egész emberiség iránt. Az ég Pireusz fölött lassan kivilágosodott.

– Egy sereg pénzt kereshetsz ezzel a tetoválással, hogy tudd! – ismételte, mielőtt elváltunk.

– Majd átgondolom – ismételtem, és bevágtam a dzsip ajtaját.

Tartok tőle, hogy elhagytam a címét...

1996. április 7.

Arra készítem a helyzetemben valami, hogy legyek résen. V. K.-n és a nővéren kívül a rendelőben még két ismeretlen tartózkodott. Egyikük sovány és lapos volt, mint egy papírlap, gyógynövénysszagú. A másik fehér köpenyt viselt, és szemmel láthatóan ugyanitt dolgozott. Alacsony, mákos hajú, széles téglalap-szemüveggel. V. K. gondterhelten tűnt.

– Összehívtam egy kis konzíliumot – magyarázta. – Az ön esete igazán tankönyvi... Kérem, vetközzék le!

Az eddig leírtakból az következik, hogy elég könnyen vetközőm... De én nem vagyok ilyen exhibicionista. Nem mindig! A férfiak beteges várákózással bámultak; ez ösztönös ellenkezést váltott ki belőlem.

– Ne szégyenlősködjön! – szólított fel. Rámutatott a szakállasra: – Doktor Binev biokémiai laboratóriumot vezet... – A másik felé fordult, és szüksézszerűen bemutatta: – Professzor Szmuhovszki.

– Mi a bajom? – kérdeztem gyanakodva.

– Pontosan ezt próbáljuk kideríteni, kedves gyermek – szólt közbe a professzor.

Nem tudom, miért, ahányszor ezt mondják nekem, mindig valami undor fog el... Szurkálódás vagy dörgölözés – valami ilyesmi.

– Gyerünk, ne vesztegessük az időt! – erősködött V. K.

Bementem a paraván mögé és elkezdtem vetközni. Hallottam, amint a férfiak sugdolóznak... Mindent levetettem. Különös illatot éreztem. Nem fújtam magamra parfümöt. Az illat egész gyenge és igen kellemes volt, mintha csak virágok között aludtam volna. Úgy döntöttem, figyelmen kívül hagyom.

Anyaszült meztelenül megálltam a szoba közepén. Hirtelen nagy csönd támadt.

– Elképesztő! – kiáltott fel Szmuhovszki.

A másik idegesen túrt bele ujjjaival a szakállába.

– Növekszik – konstataulta fűrgén V. K., és a professzorhoz fordult: – Ön szerint mi ez a növény?

A sápadt férfi nagyítót vett elő és vizsgálódni kezdett. Hallgatóg és titokzatos, élő bálványként tornyosultam... A tudós köröttem körözött, a többiek a háta mögé tömörülve követték. Istenségük körül táncoló bennszülöttekre emlékeztettek. Ez eleinte szórakoztatott, később már haragudtam érte.

– Hmm, hihetetlen... – mormolta végre-valahára –, nem vagyok biztos benne... Talán a Lonicera japonica egy változata? Ellenőriznem kell a növényhatározóban. Készíthetnék pár fényképet?...

– Ön csak nem agronómus? – vettem fel maró gúnnyal.

– Szmuhovszki professzor híres botanikus – mondta szigorúan dr. V. K.

Ez teljes ostobaságnak tűnt. Egyáltalán nem vagyok növény. Nem akartam, hogy fényképezzenek.

– Hát nem érti, azért vizsgálódunk, hogy segíthessünk?! – idegeskedett az orvos.

Szmuhovszki elővett a zsebéből egy automata fényképezőgépet. Hát ezek mindenre gondoltak! Ösztönösen eltakartam az arcomat. Testemre vakító fény fröccsent. Kétszer, háromszor, négyszer... Felöltött bennem, sok pénzt kereshetnek, ha eladják a képeket valami erotikus magazinnak. Kijátszottnak és kiszolgáltatottnak éreztem magam. Mégis mit gondoltak? Miért nem mondtak nekem semmi konkrétat?... Követeltem, hadd tudjam meg a vizsgálatom eredményét.

– Jók... – sietett megnyugtani V. K.

Ám nem hittem neki. Ezt a pasast egyre kevésbé kedveltem... Rossz előérzetem volt.

– Úgy gondolom, el kell neki mondanunk – vette át a szót a szakállas. V. K. sötét pillantást vetett rá, de amaz felindultan folytatta: – Személyesen ellenőriztem a kivizsgálását, kisasszony. Minden rendben levőnek tűnik, kivéve... Klorofillt találtunk a bőrében. Tudja, mi az, ugye? Igen kis mennyiségben, de azért...

– Elhatároztuk, hogy részletesebb vizsgálatot végzünk – vágott közbe dr. V. K. – Az ön érdekében. Néhány napig itt kellene maradnia. És enélkül nem járkalhat így...

– További próbákat kell vennünk a bőrből – pontosított dr. Binev. V. K. egy pillantással elhallgattatta, de már későn...

Elgyengültem és hátrébb léptem.

– Mi ez az illat? – szólalt meg váratlanul a professzor.

Senki nem fgyelt rá.

– A világon semmiért! – suttoztam. – El akarok menni.

– Hadd értsük meg egymást jól – fogott bele dr. V. K. – Orvosi kezelésre szorulsz. – Elszántan elem lépett és a köpenye zsebébe nyúlt. – Tessék, engedélyem van a Nemzeti Epidemiológiai Központtól, hogy elkülönítsünk... – Az arcom előtt lengetett egy pecséttel ellátott feljegyzést.

Olyan önhitnek tűnt. Újra tegezett. Láttam az arcát: egy mély, függőleges ránc szántotta végig, amelyből sötétség áradt...

– Na de hogy semmit nem éreztek! – szólalt meg ismét dr. Binev.

Szmuhovszki beleszagolt a levegőbe és felhúzta a szemöldökét.

– Mintha virágitillat lenne... – konstataálta bágyadtan.

V. K. a nővérhez fordult, és szárazon utasította, hogy nyisson ablakot. De ő nem mozdult. Nyugodt, fókuszálatlan tekintettel ült, mintha be lenne drogozva. Szája bárgyún eltátva.

– Mi történik itt? – kérdezte élesen.

Az illat felerősödött. Érzékelttem, amint olajként folyik elő testem pórusaiból. Üdén és mélyen, egzotikus gyógynövények utóízével... Enyhe melegség pulzált a bőröm alatt. Észrevettem, hogy a levélkéek élénkebbé váltak.

Szmuhovszki leült a kanapéra és a fejét ingatta:

– Csodálatos... Semmit sem értek...

Dr. Binev az ablaknak támaszkodott és üdvözült tekintettel kezdte szemlélni a plafont.

– Te! Te! – sziszegte V. K. előtttem. Hangja erőtlen dühvel volt tele. A szemöldöke közti ránc eltűnt. Az íróasztalhoz támoogyott és rátámaszkodott. Pupillája kitágult. Próbált megragadni, de karja gumiként hajlott meg. Feje elnehezült és lekókadott.

A paraván mögé rohantam és felöltöztem. Kicsit szédültem, de sikerült... A gazfickók a szoba különböző sarkaiban dermedtek meg, mint egy panoptikum alakjai. Megközelítettem a professzort és kivettem zsebéből a fényképezőgépet. Nem hagyni semmi nyomot, na ugye! Kiléptem a folyosóra és elindultam a kijárat felé. Igyekeztem nyugodtnak tűnni annak ellenére, hogy tudtam, ontom az illatfelhőt, mint egy egyházi tömjénfüstölő. Néhányan ellágyult tekintettel néztek utánam. Adjanak utat, kérem, Miss Altatónak!

Gyalog vánszorogtam hazáig. Nem mertem leinteni egy taxit, vagy buszra szállni. A tiszta levegő kiszellőztette a fejemet. Lezuhanyoztam és leültem írni. Úgy írok le mindent, ahogy történt; átfutom, hogy lássam, nem keverek össze semmit. A toll gödröcskét vajt az ujjamba. Elég ennyi! Az emberek szörnyetegek. Szörnyeteg vagyok. Alvásra gondolk.

1996. április 8.

Hajnali fél négy... Kint éjszaka van, de nem bírok tovább aludni. Már megint arról az átkozott boltocskáról álmodom. Ma-cu kérlelhetetlenül halad, centiről centire. Most a kezem van soron. Már tudom, hogy nem áll le, amíg be nem terít egészen... Miért pont én? És mi történik utána? Nyilván senki nem fogja megmondani nekem. Meztelenül fekszem, a lámpa ég; a fehér lepedő hátterén testem még groteszkebbnek tűnik. A fényképezőgép a székre vetve lóg. Na, az talán valódi lopás volt... Próbálom felesleges érzelmek nélkül végiggondolni a tegnapi eseményeket. Átnézem a feljegyzéseimet. Végre tudom a növény fajtáját, hacsak a professzor nem tévedett. Megdöbbsentett az állítás, hogy a bőröm klorofillt tartalmaz. A klorofill kémiai anyag, a fotoszintézisben van szerepe – tanultam annak idején. Az illat nyilvánvalóan a szervezet védekező reakciójának tűnik... De mi történik velem? Már inkább hasonlítok egy növényre!

1996. április 10.

Két napja az orromat se dugtam ki. Úgy érzem, díjat tűztek ki a bőrömrre. Telefonon szabadságoltattam magam a hét végéig. Holnap Dubaiba kellett vol-

na repülnöm. Beszéltem Fotével, a rangidős pilótával. Jó ember, és atyaian törődik velem. Kérdezte, hozzon-e nekem valamit. Semmire nincs szükségem. Ez az igazság. Később beszéltem anyámmal. Két hete nem találkoztunk. Mondtam neki, jól vagyok, és néhány napra egy villába megyek... Egyedül akarok lenni. Hihetetlenül lustává váltam. Meztelenül piszmogok, heverészek, tévézek. Kitáláltam, hogyan szabadulhatnék meg Ma-cutól. Altatót szedek és nem álmodok semmit. Teljesen mindegy, majd gödörbe tesznek és betemetnek... Semmi étvágyam sincs, de sok vizet iszom.

1996. április 11.

Ma tettem egy sétát; napos idő volt, és erős szükségét éreztem, hogy odakint legyek. Kesztyű mellett döntöttem – a tetoválás szinte már a körmöm alá is bekúszott. A parkba mentem. Kora délután volt, nem voltak sokan. Hirtelen felfedeztem, hogy tavasz van. Minden zöldellt, a fű illatozott. A bokrok kivirágoztak. Leültem egy padra, hunyt szemmel a nap felé, mint egy anyóka. A lágy időtől felélénkült legyek körülzsongtak. A fák mögött az utcai forgalom tompa moraja szólt. Ültem és sütkéreztem; a fény erős zuhanyként fröcskölt arcomba. Egész testem be akarta fogadni, de ruháim megállították. Éreztem, átölel a ragadós, nyirkos sötétség... Fulladoztam! Lopva körülnéztem, lehúztam a kesztyűm és széttártam tenyerem. A nap felé fordítottam. Jó volt. Olyan jó, hogy kedvem támadt mindent levenni... Elnyúlni a frissen nőtt fűvön és elfeledkezni a világról. Ekkor megéreztem, hogy nem ülök egyedül a padon. Egy ismeretlen ült mellettem és merőn bámulta a kezemet. Tipikus tolakodó alak. Elnyűtt öltözkék, táskás szemek és usanka. Épp készült mondani valamit... Észleltem, hogy méregbe jövök. Bőröm pórusai szélesre tárultak és nehéz aromafelhőt okádtak. Olyan volt, mint egy elektromos kisülés. Kellemes lankadtság fogott el. Felkeltem, felhúztam a kesztyűt és eltávolodtam. A férfi vágyódó tekintettel és lógó állal a padon maradt. Egyik nadrágszára elázott, cipőjébe vékony sugár folyt...

Hazatértem és minden ablakot kinyitottam. Levegőre volt szükségem! Meztelenre vetkőztem és a padlón kirajzolódó fényháromszögbe feküdtem. Így maradtam, míg be nem sötétedett, és a hideg bekúszott a combomig.

1996. április 12.

A kanapén fekszem, az ablakkal szemben. Napos az idő. Nem vagyok képes ruhát viselni. Fejemnél kétliteres vizesflakon van. Már félig kiürítettem. Tegnap óta nem ettem, de nem érzek éhséget, nem is gyengültem le. Mintha csak fénynyel táplálkoznék. Ez... jóval olcsóbb. Csak az az egy érzés gyötör, hogy a négy fal közé vagyok bezárva. A fűre gondolok a parkban, és a többi növényre. Úgy tűnik, mintha gyengén észlelném a levelek susogását. Mintha belülről szólna, valami félig nyílt ajtón keresztül, önmagamból... Hosszan így tudok maradni.

1996. április 13.

Régóta nem néztem meg magam a tükörben. Ma megállapítottam, hogy a tetoválás felkúszott az arcomra.... Tudtam, hogy elérkezik majd ez a pillanat, előbb vagy utóbb. Egyáltalán nem olyan furcsa... Néhány levelecske az orcámon és egy zöld bajusz. A szár körülfolyja a nyakam és vállaim tövéénél tűnik el. Gondolom, eleinte némi bőrszínű alapozó és púder segíteni fog. Élvezetet okoz

hozzáérnem. Bőröm fénylik és bámulatosan sima. Kérdem magam, hogyan is van ez a klorofillal? Biztos felszaporodott. Na és akkor mi van? Még élek. Hallgatom a levél susogást... Elképzelem magam, amint gigantikus páfrányok és bokrok közé furakszom be. A nap messze fent, a magas fák lombkoronáján át világít. Bőröm nedvesen ragyog, és egyesül a liánok és kúszónövények hálójával. Ajkamnál bogár mászkál. Megragadom a nyelvemmel és lassan elrágcsálom. Hallgatózom. Érzékelem egy vadmacska kisugárzását, elkezdek felé mérgező aromát kibocsátani magamból... Nem vagyok ember.

1996. április 14.

Felhagytam az altató szedésével. OTT akarok lenni, amikor minden véget ér. De Ma-cu nem siet. Semmi nem sugallja a ténykedésében, hogy a végéhez közeledne. Nem gyorsít fel, nem lassít le. Karja fáradhatatlanul és következetesen mozog, mintha örökkön-örökké így dolgozna. A türelmemen kívül semmi más nem maradt.

1996. április 15.

...orr, halánték. A levelek susognak. Olyan érzés, mintha több dimenzióban léteznék egy időben. Grimaszolni próbáltam. Működik, bár ha figyelmesen néznek, észrevehetik a szárazakat és a levélkéket. Több púdert! És íme – egykori arcom. Unalmasnak és idegennek tűnik. És mégis sajnálom!

1996. április 17.

Semmit nem látok... Csak azt tudom, hogy a kisboltban fekszem a hátamon. Nem tudom kinyitni a szememet; mintha leragasztották volna a szempillám. Talán valamilyen csipesszel rögzítették... Szurkálást érzek a szemhéjamon. A fájdalom sárga pontocskák sorát nyomja rá belülről. Fel akarok ébredni, de valami minduntalan visszanyom a kemény derékaljra. A kínszenvedés folytatódik. Olybá tűnik, órák teltek el... Hirtelen fejeződik be minden: egy utolsó szúrás, és a mester leteszi a tűket. A csipeszek elengednek, a szemhéjam kiszabadul. Sokáig tehetetlenül szorítom össze a szemem. Úgy érzem, ez csapda, és a tűk kioltják a szemem világát, amint először felnyitom... Majd csodálkozva állapítom meg a fizikai állapotomban beállott változást. Óvatosan megmoccantom a lábujjaim. Megemelem a kezem. Kinyitom a szemem. Felülök. A boltocskában nincs senki. Az illatos füstölők végigégtek. Kint nappal van. Az utcáról halk zajongás hallatszik. Hitetlenkedve felállok és előrelépek. Könnyen megy, ízületeim jól olajozott alkatrészek. Nem látom a ruháimat. Ez nem hat rám különösebben. Még egy lépést teszek és félrehúszom a rojtokat.

A tér tele emberekkel. A tömegből templomi zászlók magasodnak ki, sokszínű szalagok lengedeznek... Amint meglátnak, az emberek elhallgatnak és térdre hullnak. A bejárat előtt megáll egy zárt hordszék, tizenkét izmos, derékig vetkezett férfi hordozza. Segítenek beszállni. Egy ember elém fekszik, hogy a hátáról lépjek fel rá... Sárga függönykéek hullnak le: magam maradok egy halom selyempárna közt. Emlékszem, ezeket a hordszékeket gyaloghintónak nevezik. Ésszel fel nem fogom, miért vagyok itt?... A selyem érintése kellemes. A szövetre sárkányokat és virágokat hímeztek. A levegőnek lágy, aranyos árnyalata van. A hordszék ringatózni kezd, és megértem: elindultunk valamerre.

A gyaloghintóra kívül csengettyűket aggattak, amelyek lágyan szólnak a léptek ritmusára. Csing-csing. Hová viszték, a fenébe is? Elhúzom a kis függönyöket és kikandikálok... A nap beragyogja a hordozók izmos hátát. A járókelők utat engednek. Egyetlen autót se látok – ez arra enged következtetni, hogy talán a múltba csöppentem. Gyorsan haladunk és hamarosan elhagyjuk a várost. Csing-csing – énekelnek a csengettyűk. A széles út mindkét oldalán zöld rizsmezők terülnek el. Széles szalmakalapú földművesek tűnnek fel. A gyaloghintó könnyedén ring, akár egy csónak; érzem a mezítlábas léptek lágy rezgését... Egy faluhoz közeledünk. Rendezetlen tömeggel találkozunk: körülfolyják a hordszéket; munkától kerges kezek százai nyúlnak ki, hogy megérinthessék. Ez rémülettel tölt el. A hordozók durván ellökdösik őket. Csak egy öreg marad ott, ösztövére és egyenes, mintha fából hasították volna. Kinyújtja kezét és felkínál egy faedényt vízzel. Szomjas vagyok. Félig elhúzom a függönyt és elveszem. A folyadék meleg. Nyakamra folytatom, és leöntöm a mellemet is. Hallom, amint az öreg mond valamit a saját nyelvén. Nem tudom, mit válaszoljak neki. Odaadom az üres edényt. A hordozók megmarkolják a fogantyúkat, és újfent elindulunk. Csing, csing... Rizsföldek, csatornák, bambuszligetek sorra tűnnek fel előtttem... Sűrűn megállunk a különféle falvakban, ahol a helyi lakosok különleges tiszteletadással fogadnak. Meglep a közömbösségem, amivel mindezt fogadom, mintha teljességgel természetes lenne. Ki vagyok?... A hordozók monoton topogása céltalan szemlélődésbe kényszerít. Mondom magamnak – ideje felébredni. Kihasznlom, hogy az álom szorítása meglazult, és visszafelé támolgyok, az ágyamhoz. Félálomban felborítom az üveget, amely már régóta ott áll a fejem mellett. Hallom, amint a víz ritmusos loccsanásokkal szétfolyik a padlón, de nincs erőm felállítani az üveget. A szoba levegője bódítón illatozik – nem a félelem dermesztő szagával, hanem lágy, édes aromával, ellazít és megbékéltet. A levelek susognak... Fejem elnehezül, és tessék, már megint – a gyaloghintóban dülöngélek és ismeretlen helyre utazom. Elhúzom a függönyöcskét, és felfedezem, hogy sűrű, trópusi erdőben haladunk. Tömör, nyirkos levegő csap arcomba. A zöldes alkonyatban láthatatlan madarak rikoltoznak. Nem voltam már itt? Kiérünk egy kis tisztásra. A hordozók a földre teszik a gyaloghintót. A hely páfránnyal és kúszónövénnel benőtt. Középen széles törzsű, vén fa emelkedik. Lábánál csermely buggyan; bütykös gyökerénél apró forrás fakad... Tükörképem megcsúszik a víz sima felszínén. Ebben a pillanatban a napfény felragyog mögöttem, és látom, hogy sugarai szabadon áthatolnak rajtam – a fény csak a levelecskék hálózatát rajzolja meg feketén, ami teljesen körbefonja testemet. A nap úgy ragyog rajta keresztül, mint egy óriás aranypók. Megrémülve rogyok térdre, és belecsapnék, hogy tükörképem összezavarjam. Ám elrántom a kezem, mintha leforrázták volna. Érzem a térdem kihűlni. Egy láthatatlan kígyó rácsavarodik belül a gerincemre, mintha épp felébredne és kúszna felfelé... Nem tudom a szemem elszakítani a remegő vízi tükörtől. A patak csobogása tompán visszhangzik öntudatom kútjában – érzem, ahogy elfolyik, és vele hagynak el emlékeim, emlékezetem, fájdalmam, reményem... Testem suttogása elkeveredik más levelek susogásával. Az az érzésem, ugyanazt a titkos szótágot suttogják.

És akkor távoli dallam terjed szét. Felemelem a fejem, körülnézek. A hordozók letelepedtek a földre és fáradtan masszírozzák izmaikat. Viszlátot intek

nekik, és elindulok a hang remegő nyomán. Egybeolvadok a dzsungellel. A fák között könnyű köd száll. Magas fű tekeredik combjaim köré. Liánok alagútjában haladok. A dallam kristálytisztán szól; érzem, hogyan vonz minden hajlítással, mintha selyemhurokkal húzna. Mindig közelebb. Az erdő hirtelen kitarul. Egy óriási szentély ragyogó kupoláit pillantom meg. A lépcsőkön meztelen férfi áll és fuvolán játszik. A Lonicera japonika törékeny csipkéje öleli teljesen körbe termetét. Haja kontyba fogva. Egyik lába könnyedén behajlítva. Hímtagja vastag és hosszú, iránytűként a föld felé mutat. Megigézve közeledem felé. Szemét rám szegezi – galambszürke, hatalmas és mély. Tovább fuvolázik, és bezárja csapdáját. Áldozati bárányként hullok a lába elé. Önkéntelenül bekapom hímtagját, és áhítatos transzban elkezdem szopni. Érzem, amint megnyúlik a számban – hajlékony és síkos, mint a kígyó; behatol a nyelőcsővembe, és azon át eléri a gyomromat. Érzem, amint a beleimben kúszik, az ereimben, az agyamban, megtölti szervezetem minden sejtjét, minden atomját... Ez a legfőbb boldogság! Feltekintek rá, és látom, lényegében milyen hatalmas Ő; válla violaszín felhőkkel övezett. És látom számtalan arcát! Kedvesek és borzasztók, derűsek és rémisztők, végtelen spirálban kavarnak fölöttem, és eltűnnek pillanatokra az égi kupola határán. Forog velem a világ. Egyszerre tudatosul bennem, hogy a saját agyamban vagyok – háton fekszem, szélesre tárt szemmel meredek a plafonra. Még sokáig keringenek fejem felett a spirál lila foszlányai, majd kifakulnak...

Az ágynemű nyirkos és kellemes szagú, mintha testemtől vette volna át a jó illatot. Észreveszem, hogy a levelecskék között megjelent néhány különös virág – halványsárgák, csónakszerűn íveltek. Virágzom!

1996. április 18.

Borús nap. Talán esni készül. Szomorú vagyok, fádom. Több fényre van szükségem... Hiába hunyom le szemem, hogy visszatérjek HOZZÁ. Nem tudom a nevét, de az az érzésem, akárkinek is hívom, nem fogom eltéveszteni... Már nem álmodom. Teljes ürességet érzek, csak arra vágyom, hogy újra a nyirkos, meleg erdőben bolyonghassak... Hogy számtalan arcát szemlélhessem. Hogy vesszót fonjunk. Hogy a nap hevében piruljunk. Hogy virágozzunk. Néha úgy érzem, észlelem fuvolája hangját a levelek távoli susogásában, ami mindig eltölt, amikor aludni próbálok. Boldogtalan vagyok...

Este öt. Fotev parancsnok felhívott. Kérdezte, hogy vagyok, készen állok-e holnap Bangkokba repülni? Igen! Igen! Istenem, nem tudom, hogyan fogom megcsinálni, de tudom, hogy kell. Délután kettőkor repülünk.

1996. április 19.

Gondolom, sikerült... Az arc a legfontosabb! Egy egész tégely púdert és alapozót vittem fel. Vigyáznom kell, nehogy elkenjem. Kissé vészjóslón nézek ki, de túlélem... A harisnya szintén fontos. A légiutas-kísérő lába kiemelt figyelem tárgya. Két vastag, téli harisnyanadrág megteszi. Jó, hogy vékony vagyok. Csak ne felejtsem el a kesztyűt. Nem húzhatom majd le! Ezt kicsit furcsállják majd a kollégák, legfeljebb szórakozottságot mímelek. Néhány napja egyáltalán nem viselek ruhát, így borzalmasan érzem magam. A bőröm viszket, izzadok. Igazi kinszenvedés lesz, tudom. „Ez az egyetlen mód” – ismételvegetem. Levelet írtam

a szüleimnek. Majd feladom a reptéren. Lehet, kissé szenvtelen lett... Olyan messze érzem magam tőlük, mintha újraszülettem volna más apától s anyától. Nem érzem bűnnek – csak kissé bánt, hogy miattam szenvednek majd. A holmim rendetlenül szétszórva. Nem bánok semmit.

1996. április 20.

Bangkok, végre-valahára! Rémálomszerű utat éltem túl. Ötpercenként rohantam a mosdóba, hogy helyrehozzam a sminkem. Egy urat forró vízzel öntöttem le. Az önkívület határán álltam; úgy éreztem, ruhám alatt őrzöngő skorpiók matatnak. A repülőgép kód miatt másfél órán át körözött a reptér fölött. A végén már le akartam vetkezni és a sorok között járkálni. Íme, nézzétek, ki vagyok! Ne, nem lehet... Ez nem társadalmi probléma, hanem magánügy. Személyiségen túli, fűzném hozzá. Újraolvastam a naplómát. Talán meg kéne semmisítenem? Nem tudlak magammal vinni, naplócska! Még magamat se, ha érted... Ám lehet, hogy itt kéne hagyjalak? Búcsúlevél helyett. Semmi más megfelelő nem jut eszembe. Biztos nem hisznek majd neked, azt mondják, megbolondultam, de én nem leszek itt, hogy megerősítsem vagy kétségbe vonjam. Tulajdonképpen igen kevésbé érdekel. Ne feledjék: minderre lehet úgy tekinteni, mint szép képzelgésre. Talán prosti lettem a rakparton... Vizsgálják csak meg ezt a lehetőséget is! Most éjfél van. Egyedül ülök a hotelszobában, az ablak nyitva, érzékelem, hogy halad el előttem a beözönlő levegő és elhordja a múlt utolsó porszemét is az elemi sötétség óceánjába. A levelek összeesküvőn susognak. Tisztán érzékelem a fuvola hangját. Ő majd vezet engem, és tudom, nem fogok elveszni. Rövidesen elhagyom ezt a szobát. A ruhámon kívül semmit nem viszek. Elmegyek a város végéig. Ott levetkőzöm, hallgatózom, és elindulok a hang nyomán. Levegő, világosság és víz – ez minden, amire szükségem van. Egyesülök az erdővel. Jövök.

.....

Aleksz Borov ideges volt és bőségesen verítékezett. Inge rátapadt, nyakkenője állandóan fojtogatta, pedig csak egy perce lazította meg. Aleksz Borov a társaság bangkoki megbízottja volt néhány hónapja; előtte dolgozott Prágában, Bécsben, Belgrádban... Élete térbeli szabályrendszerének eddigi legkeletibb pontja Isztambul volt. De szabályokat azért alkotnak, hogy megszegjék őket. És tessék, a sors és főnökei akarata szerint hétezer kilométerre találta magát keletre Konstantinápolytól. Még az első héten ételmérgezést, majd trippert kapott, a hőség pedig kényelmetlenül kiszívta az erejét. Kelet posványinak bizonyult... Minden reggel, amikor belegázolt a gyűlöletes tömeg ragadós mocsarába, nyomasztó érzés fogta el, hogy nem lesz képes megmenekülni. Elmerül, belefutad és nyomtalanul eltűnik az emberi hangyabolyban. És most az előérzete beteljesült. Eltűnt valaki. Meg kellett szüntetnie a zűrzavart. Ha egyáltalán lehetséges megszüntetni...

– Mr. Borov! – riasztotta meg a természetes detektív hangja.

Néhány lépéssel túlhaladt a helyszínen. 707-es szoba. Kopogtatás nélkül belépett.

Ognyan Fotev a karosszékben ült az ablaknál, és távoli tekintettel cigarettazott.

– Fotev! – nyögte a megbízott. – Mi történik itt?! Még nem került elő?...
– kérdezte halvány reménnyel.

A parancsnok nem válaszolt.

– Jól vagy? – aggodalmaskodott Aleksz Borov. – Tudsz repülni?

A pilóta gondolataiba merülten szippantott egyet a füstölgő fekete rudacs-kából.

– Igen – felelte szenvtelenül.

– Akkor hát induljunk, mert a teljes menetrend felborul – siettetten a megbízott. – Majd megteszek minden szükségeset. Biztosan megtaláljuk. Cc, buta lány!

A parancsnok ráérősen felkelt és gondosan megigazította egyensapkját a tükör előtt.

– Feltártak valamit, nyomozó? – fordult angolul az ajtónál álló Vo-Csenghez.

– Ms. Oli Markova éjjel fél kettő körül elhagyta a hotelt – válaszolta a nyomozó. – Egyedül volt.

– Induljunk, induljunk! – kiáltott fel Aleksz Borov. – Majd én elintézem.

– Nézzék át a rakparti bordélyokat... – vetette fel a pilóta, amint elment Vo-Cseng mellett.

– Egy pillanat! – állította meg a nyomozó. – Honnan vette ezt az ötletet?... Csak nem hagyott hátra valami írást?

Ognyan Fotev a fejét rázta.

– Csak felötlött bennem.

Már útban a reptér felé, kivette zsebéből a társaság emblémájával ellátott füzetet és a szolgálati bőrpöndjébe tette. Felhők szálltak az út felett, kifehéredve a ragyogó naptól. Hamarosan feléjük emelkedik.

Harman Miklós fordítása

Alek Popov (1966, Szófia) bolgár író. Tíz prózakötete közül kettő regény, a *Londoni küldetés* magyarul is megjelent, elbeszélései is olvashatóak nyelvünkön. Több bolgár és nemzetközi díj és elismerés birtokosa; műveit tucatnyi nyelvre lefordították már.

Henry David Thoreau (1817–1862) amerikai író, filozófus. Azt vallotta, hogy a civilizáció rombolja a természetet, és az embert megfosztja attól, hogy figyelmét teljes egészében a lét fontos kérdéseinek szentelhesse; az emberi kultúrának a természethez kell igazodnia. Szerinte egy magasabb rendű törvény alapján minden embernek kötelessége megtagadni az együttműködést és elviselni az ezzel járó büntetést, ha az állam igazságtalan politikát folytat.

Henry David Thoreau

Oly mezőkön, melyek felett a kaszás keze átsuhan

Oly mezőkön, melyek felett a kaszás keze átsuhan
Megtisztulnak a holdtöltében, s az őszi napban
Gondolataim, mint szélben a lebegő tarló fölött
Táncoló selymesen lágy, októberi levegő.
Ott, az aratás után összegyűlhetne életem
Bőséges termése – szedegetném kényelmesen,
Nagyszerű képzeletem fonalából szőtt
Kényes hálóba –, mint a finom nyári párafelhő.

A vers volt az életem

A vers volt az életem, meg kellett volna írjam,
De megélni és leírni is egyszerre, nem bírtam.

Azok, akik elkészítik az esti étелеm ott lent

Azok készítik esti étелеm a völgyben, akik
Óvatosan kocogtatják kannáik, ahogy viszik
Fogókkal vagy lapátnyelre húzva,
És a csörömpölés zaja körbe-körbe száll,
A viskómon túlra,
Ez a hang egy keleti templomot idéz tán.

Először azt hinném, egy tehénkolomp hallik jobbra,
A szélesre tárt vidéken nyírerdők suhognak,
Ahol virágokat szedtem
Sok évvel ezelőtt,
A nyár közepén hány órát töltöttem,
S ez oly örömet szerzett, hogy alig érzékeltem az elfolyó időt.

Nagy István Paphnutius fordításai

Ádám Orsolya Mária

Hallgat

(Szabó T. Anna után szabadon)

Hallgat.

Elárul és hallgat.

Megszül, bömbölsz és hallgat.

Bimbós fogakkal melleit téped – nem szól, hallgat.

Rácságyba rak, kezedbe csörgőt,

majd elmegy és hallgat.

Ízét érzed a szélben, a Napban,

borzongó szemekkel szívod magadban.

Hallgat.

Ámít, mosolyog, súgja: bók királynő.

Forgolódom, félek, nem szól – hallgat.

Púdert, spirált, festéket töröl, fekszel az ágyban.

Vársz, visszajön, hallgat.

Álomba ölelnéd, „kényelmetlen”, elfordul, hallgat.

Könnyeiket nyelek, kezét fognám,

kérlelhetek, követelhetek,

némaság csak a csend, hallgat.

Ajtót nyit, rám sose néz,

nem vagyok senki, ha hallgat.

Várom, ahogy éhező a bármit,

randevú – ballag, ráborulok, ölelem – hiányoztál, mondom,

nem szól, néz rám, hallgat.

Ő kell, mert nélküle élni halál,

felemelem, melegítem, hallgat.

Ketrec a karom, idegen az ölem,

őt vágnám vissza, de hallgat.

Egy csak a lecke: ő az övé, én az övé,

idegen, idegen, hallgat.

Ott a világ, lesz, aki csak áll.

Lesz majd benne, kinél csak hallgass.

Csukd be az ajtót, vissza se nézz,

menni a könnyebb, várni a nehéz.

Lesz, aki elárul, lesz, aki elárul,

mindig lesz, ki vár, ki fél,

mindig lesz, aki vissza sose tér,

megszül és meghal, és hallgat.

B. B. Nala

Tűzsugárrá váló szenvedélyek

Álomnak tűnsz, ám vulkánként szítod mégis vérem
 Napként bűvölsz, dallam csendül a varázsigében
 Imádlak, örökké tart az én vándorlásom
 Égek a tűzben, te vagy az én perzselő vulkánom
 Szerelmes dallam, vágyálomként csendül fel szívemben
 Neked adtam én Sorsomat az örök ígéretben
 Neked adom életemet, a napokat, a perceket, órákat
 Dal hatja át szívemet, titka vagy a perzselő vulkánnak
 Vándorlásom örökké tart, hogy mondjam el, hogy teértem élek
 Szívemben fellobbannak a tűzsugárrá váló szenvedélyek

Holdfény és Niagara

Az én vágyam örök dal, holdfény a Niagarán
 Álmod lennék én a gyönyör hajnalán
 Hisz a szerelem dallá vált lelkemen
 El-elfojtott vágy éget elevenen
 Tűzzé válik bennem a szerelem dala
 Egyesül a csendben holdfény és Niagara
 Felszökő vize nem oltja a szenvedély tüzét
 Az én imádatom egyedül a tiéd
 Elfojtott a tűz, ám bennem ég szabadon
 Vízesésen át a gyönyör kelti dalom
 Minden egyes cseppjét álomként hatja át
 Rabul ejt az éj, mint holdfény a Niagarát

Baczó Zsolt

Szeretem

Szeretem a fákat.
Szeretek árnyékba bújni közepén a nyárnak
és élvezni a lágy
szellő selyemtapintását
ahogy arcomhoz ér,
tudva, hogy messze még a tél.
Szeretem a tél csendjét.
A csendet, mely mindent megért
ha hozzá nem szólok,
de elszalad, ha szavakhoz nyúlok.
Szeretem a madarat,
ki szabadon száll
a magasban
és szeretem a kutyát,
ki láncra verve szolgál egy gazdát
élete végéig.
Szeretem az almát, ha megéri
és szeretem zölden is.
Szeretem a lenyugvó napot.
Szeretem a teliholdat,
mert énekelni hívja a farkasokat.
Szeretem az életet,
mindaddig szeretni fogom, míg élhetek
és ha eljön majd az idő, megszeretem a halált.
Szeretem a magányt.
Szeretem a csúnyát, a szépet,
a fényt, a sötétet,
az álmokat, az emléket,
szeretem...

Szeretem az esőt
és szeretem eső után a fű illatát,
szeretem a tarka virágot.
Szeretem e furcsa világot.
Én, ki a Sátán szemébe láttam,
szeretem, mert megsajnálta...

Csontvázak ellen

Két madárka repked az égen
Katonaruhában.
Egyiknek oldalán kard,
Megtörik rajta a nap fénye...
Másiknak oldalán fadarab,
Csontvázak ellen az is veszélyes.

Kutyafuttában

szaladnak az évszakok, kergetik egymást,
mint kutya is kergeti farkát,
de nem érik utol egymást sohasem,
ahogy nem érheti utol önmagát a kutya sem,
akkor mégis miért csinálják?
talán csak, hogy – mint a kutyák –
megnevetessék az öreg gazdát...

Bíbor István

Partról

A partot felsebzi az alkonyat,
széltől retten, borzad a tó tükre,
bármit ígér, csak hiányt tartogat,
s éget – billogot – az életünkre.

Bort kínálnak a hegyek odaát,
öntözni magányból sarjadt derút,
amíg földhöz nem vágja poharát,
akit a múlt tart fogva mindenütt.

Ahogy minden álmomban megfogant
reményt a soros reggel lerombol,
s végül lompos, süppedt arcú rab lesz
a sorssal dacolni kész fogolyból...

Nézem a sirályok pimasz röptét,
a cikázó fölényt a tó felett.
Dermedten vagy bénán? Nem tudom még,
és addig jó, amíg nem kérdezed.

Berecz Teofil

Füstös képek

Nehéz fogak esti koccanása,
elfelejtett emlékek keresztje,
volt idők sanzoni üteme,
szív kacagó lobbanása,
én csak füstbe révedek.

Fájó, rezgő, botor szavak,
torkom sivatagi kietlenség,
ékezzel társba málló falak,
elmém magzati üresség,
én csak füstbe révedek.

Ékes létem lépes étke,
bársonybőröd póré öre,
száraz golyóm vaksága,
felejtés mérgezett forrása,
én csak füstbe révedek.

Ezek megmередtek!

Lelkem remegve lebegtetem,
bennem kellene rendet tennem,
ellen nem tett szerelmet,
vettem temetetlen leheletet,
dermedt perc felett remekelek.

Testem verem, beleestem,
nem leplezem Kedvesem,
esztelen keresem e levetettet,
ernyed, meztelen érzetet,
dermedt perc felett remekelek.

Bozóky Balázs

Egyedül

Hazudtunk magunknak és féltünk,
Hogy nem magunk vagyunk,
Nagy hajóval jöttek értünk,
S mégis egyedül maradtunk
A némaság szigetén,
Mosta a tenger a partot,
A szádba rózsza nőtt,
Az enyémbe kaktusz,
Sajnálom, hogy bántlak,
Mert te is azt teszed,
Mert így olvastad
Az életed könyvében,
Harcolunk, mint két beteg,
Öreg, vén szerencsétlen,
Fiatal vagy még nekem,
Fiatal, nem öreg,
Nézem a tükörben magam,
Megtört a kép valahol,
Pedig megtaláltalak,
Pedig szeretted, ahogyan volt,
Most biztos egyedül ácsorogsz,
S várod, hogy jöjjön a nyár,
Várod az újat, a mámort,
De kijózanít a rideg valóság.

Aláírás

Borús hangulatban ébredek,
Országokat bejárva fejemben,
Zárt kockák sorakoznak,
Ó, sors, zárj jól a kebledbe,
Későre jár már az idő,
Ipszilonokat rajzolok a falra,
Balgán nyújtom karomat feléd,
A bálon, ahol a többiek táncolnak,
Láttam vérző szívedet kipakolva,
Ánizsos pálinkád ittam Dániában,
Zizegő nádasban elveszíthetnének,
S csókolóznánk nézve a naplementét.

Ebergényi Németh Magda

Trianon

A szív itt maradt,
hallja a jajokat.
Látja a mezítelen
lábak nyomát,
mint keresnek
új nevű hazát.
Kockát vetettek
létükre haramia
vezérek!
Ukko arcát kötényébe
temette!
Gyilkosok és
tolvajok nemzetsége
a sátoros semmit
is felélte!
Pokolra száll a lélek!
Születhet száz
igazság, temetni
nem tudja a lélek
bánatát, érezni nem
tudja a kínt, mint a
szív, mely vért veszít!
Mennyi nyomorult halál
védte a rablók nyugalmát!
Kódunk az Égi Áldozat,
jelenünk a földi kárhozat!
Most a Pokol Kapujánál
tétován várunk a kijáratnál.
A vétékesek némák!
Kimossák szennyüket
nyomorúságunk könnyében...

Rabság

Hangokból fontam hálót,
 évekből kötelet vertem,
 emlékekből megbéklyóztam
 lelked.
 Suttogásom abroncsba vontam
 szíved,
 óhajommal belélegeztem
 lényed.
 Testem melegével erődet
 vettem el.
 Hát menj, ha ily üresen,
 az álmaidat kergeted!
 Balgán visszatérsz, mert
 csak bennem leheted!

Dobosi Valéria

Weöres Sándor padján

ha csak egy angyal is lenne,
 s tenne jót
 vagy hatalma lenne
 konok szavak
 és hideg szívek fölött,
 ha megtalálhatnám
 azt az angyalt,
 akinek sóhajtása
 istentelen tervek veszejtésére ösztönöz,
 akinek hajába
 galambok rakhatnak fészket
 és markában
 megédesedne a víz,
 szemében gyulladna
 a Szent Iván-éjszakai tűz,
 ha ez az angyal
 testével óvná
 a meztelenre vetkőzött,
 meghajlott füzeket,
 és tekintetével melengetne
 betonba öntött lelkeket...

Ferencz Mónika
Éjféli bűntény

Csókot lopni osonok az éjbe,
lopódzva a hűvös messzeségbe.

Tántorogva, mint a részeg;
gondolatod megrészesgett.

Csókot lopni osonok,
lassan futok.

Csendesen rohanok
zihálva feléd
szerelmedért.

A téren várod érkezésem,
felettünk fekete vászonplakát az ég.

Rajta izzik, mozog a fehér
apró csillagok hada.

Értünk sóhajt, nekünk játszik
az időtlen éjszaka.

Hanyatt fekszünk a földön,
alattunk hideg beton-pázsit.

Karodat derekamra öltöm
s visszafelé számolok el százig.

Olvad a hó alattunk,
s szétfolyik, mi belőle megmarad,

úsztatjuk rajta a szívünket,
mint kisgyermek a kádban
a papírhajót. Levetve ruhánkat.

Meztelen.

Csókot lopni osonok az éjbe,
elmerülni mély barna szemében,

párnái lenni egymásnak,
takarónk a hold tündöklő fénye.

Kinyújtózni forró szerelmében...
Csókot lopni osonok az éjbe.

felejtő.

osonva halkan, hogy ne botoljak bele,
 hogy ne verjek zajt, csak csendesen
 be az ágyba, aztán lehajtani fejem,
 felkelni holnap-holnapután,
 mi az nekem?
 csak osonva halkan, hogy ne botoljak bele.

először talpam lép rá,
 aztán a tenyerem
 megszúr, felvág,
 szívembe hasít emlékezete.
 ezernyi spam, e-mail és levél
 rajzok és képek egymás hegyén
 és hátán – apró lapocka-szárny
 a legszebb része mindig,
 főleg egy késő éjszakán –
 megőrözm, el nem engedem,
 mintha várnám, hogy lesz még folytatás.
 mindegyik tárgy mást mond, mást sugall
 letépett szirmonként utal,
 hogy szeret vagy éppen nem szeret,
 minden emlék másképp ejti ki a nevemet.

a polcokon elszórtan
 csokoládédarabok régi arcképbe csomagolva,
 piros nyalókakakas, kagylótörmelék.
 rajta homokszemcsék,
 mint egy-egy apró tévedés
 – a bűntudat,
 ami meglep. megerőszakol.
 majd örökre magamra hagy. a jelenben felejt.
 – összezárva a meggyilkolt múlttal,
 rothadó tetemekkel, s mint a tolvaj
 kioson a ház ablakán.

én pedig kocsiba szállok és elköszönök,
 hisz várnak rám még nyugodtabb körök,
 amiket leróhatok egymagam
 – vár a pszichiátriai kezelés.
 hiába is becéz és ígéri, jobb lesz
 „Szépszeműm”, „Nyunyókám”, „Emesém”
 mindfelé más-másfajta érzelmekkel...
 én nem tudok mit kezdeni az emlékekkel.

Zajok

A rózsafüzér, ahogy az imádkozó
kezében csusszan.

A fényképezőgép kattánása,
mikor a lencsén egy ajak moccan
mosolyra nesztelen.

A szem, ahogy lecsukódik,
mint az ablaktörlő
tisztítja a lélek üvegét.

A toll, ahogy a lapon siklik,
s szavakat folyat tintájával.

A hang, ami néha elcsuklik,
ha azt suttogja, szeret.

A csók, amit édesanyám
homlokomra ad. Ahogy cuppan,
majd elhallgat.

A könny, ami végigfolyik az arcon,
s a szőnyegre hull.

A lélegzet hol heves,
hol elhalkul és örökre úgy marad.

Koporsóba zár.

Az ima, az érzelem
a lélek maga
marad csak zajtalan.

Gábor Tamás

Dúdoló

Szirmát rázza az akác,
szent fátyla már feslett,
hószínű ostyák halvány
lázálma heves lett.

Körötte a hús éji
rét illata repdes,
halk suttogás kíséri
s az éjszaka csendes.

Ha a szél tovalebben
a puszta fasorban
és titkot visz a csendben
az éjbe sodorva...

Tágas távlataiban
részegítő, nehéz,
kormos felleget itat
a nagy fekete vész.

a szépséges, a szűzi
szépen tovább szárnyal,
az árnyakat elúzi
s játszik a halvánnyal.

Szerelemmel imádom,
ha ő nem is szeret,
csodás, árva virágom,
ami furcsa s beteg.

Látomás

A jó, a tiszta szenved,
űzi a bút, az aljast.
Futottunk már eleget,
de a bánat hatalmas.

Itt bent, a magányos erdőn
áll s könnyezik egy szarvas,
rohant a világtól kesergőn,
szarván csillan a harmat.

E szirtet tisztára mossa,
körötte hullám repdes...
nem, nem szárad már fel soha,
nedves marad és kedves;

A ködökből előtűnő-
elillanó szarvasünő.

Barabás Marianna

Múlt idő

Én tudok örülni sok minden jónak,
Tudok örülni a hajnalban ébredő madarak hangjának,
A levágott fű friss illatának,
A meggyújtott gyufa sercegő hangjának,
A nyári zápor aszfalton párolgó illatának,
De ez már múlt idő.

Tudok örülni a száradó széna s a frissen hullt hó illatának,
A most fürdetett kisbaba szappanillatának.
Mezítláb sétálni a hűvös fűben,
Érezni a levegőt a simogató szélben.
De mindez már múlt idő.

Tudok örülni a könyvlap illatának,
Ahogy képzeletem eljut a múlt birodalmába.
Tudok örülni a csóknak-ölelésnek
Szép szavaknak, szárnyaló léleknek.
De ez mára múlt idő.

Imádom májusban az akác, az olajfa s a bodza illatát,
A gomolygó felhőt, a mennydörgést, a vihart,
A természet hallható szavát,
Este a vízparton hallgatni a tücskök dalát,
De ez már a múlt idő.

Én tudok örülni ezernyi dolognak, nemcsak egy pohár jó-igazi bornak,
De tudok örülni egy szép versnek, zenének,
A gyermekem örömének.
Én tudok örülni rég elfelejtett szónak,
De ez már a múlt idő.

Ez mind elmúlt, csak lelkem mélyéből tör néha elő,
Megszűnt a jelen, a jövő, nincs már más... csak a múlt idő.

Hova tűnt

Hova tűnt előlem az út?
 Hova tűntek, amik talán sosem voltak?
 Az élet elment, ami nem is volt talán?
 Valami nagyon régről dereng még
 Az idők hajnalán...
 De most ébredve úgy tűnik, álom volt csupán.
 Most itt állok, s csak most látom,
 Hogy elvesztem az élet sűrű erdejében,
 Ahol nincs már tarka virág, csak sötétség meg lián.
 Volt itt út egyáltalán?

Elromlott világ

Valami elromlott! – Mit Isten teremtet.
 Hol vagy, Istenem? Nem látod, mi történt!
 A világod mivé lett?
 Vagy kéne egy másik Isten,
 Ki rendet rak itt lenn a fejekben...
 Itt már mit sem ér a mondás, hogy „Segíts magadon...”
 Sürgősen kéne tenned valamit,
 Addig, amíg van föld és van ember, aki EMBER!
 Talán újra kéne teremtened az emberiséget?!

Mag

Egy kis mag, mely egyszer csak nyári zápor után
 Csírázni kezd, kihajt, megjelenik rajta egy-két levél, virág,
 De vajon mit terem – találgatom magamban –, mit rejt e mag?
 Amint burjánzik egyre, s a naptól erőre kap.

Kúszik egyre feljebb, a földön, fákra, falakra fel,
 Ahol kinyílik a virág, a boldogságot hinti el.
 Aki megcsodálja s érzi illatát, szíve megtelik örömmel,
 Vidámsággal, s ezt adja tovább.

Vajon honnan jött e kis mag, mi szél fújta ide?
 Egy távoli csillag porából talán?
 Valami nagyobb erő, égi varázslat, csillagközi mágus?
 Ki látta, hogy itt a földön az embereknek adni kell?

A természet világa

Éget a forró nap, a vízen
– mint sok száz kristály –
Ragyogva táncolnak aranyló sugarak.
A tikkasztó hőségben szomjukat oltani
Jönnek a vízimadarak.

A szemben lévő parton nagy csobbanással
Egy hal ugrott ki éppen.
Egy fácánmama csibéit terelgeti
A lombok alatt, a part közelében.
Nagy a csend, a szellő sem rebben,
Egy sas kering magasan az égen.

Ahogy itt ülök, arra gondolok,
Én itt már csak betolakodó vagyok!
Ki jegyet vett egy filmre,
S a moziból kijőve van az én világom.
Hangosan dübörög tovább vonatom,
Néha leszállok – egy filmre jegyet váltok –,
S világaink majd találkoznak a végállomáson.

Te nem tudod...

Te nem tudod, hogy rabként éled sorsodat.
Ahogy peregnek napok, hetek, évek,
Akkor észre sem veszed, a szürke ködfátyol alatt
Nem érzékeled, hogy hány tavasz után
Hányszor volt nyár, s már csak az ősz maradt.

Egyszer csak azt látod, hogy megnőttek a fák,
A színek kifakultak, s egyre több az emlék.
És csak későn jössz rá: miért is hagytad?
Csak sodródtál, vártál, reméltél,
S a falevelek körülöttek egyre hullnak.

Én már tudom, lehetett volna máshogy!
Lehetett volna csupa szín, fényes tarkaság,
De akkor nem vettem észre, nem volt, aki szóljon,
Ezért most én szólok neked, ha még nyár van, figyelj rám!
Én már látom, mi jöhet csak az ősz után.

Kővári Diana

Kéregető

...maholnap megfagyok,
 ha nem tekintesz rám.
 Nézd, felvettem legszebb ruhám:
 ezüstvirágot hullajtok a kőre,
 elmúlt életeim röppenek fel belőle.
 Markomban maradék hitem szenderül. Ne ébreszd fel!
 Velem együtt menekül.
 Szürke homlokom alatt
 réges-rég lenyugodott már a nap;
 csak szemem bogara keresi otthonát,
 mit elnyűttek a városi álmatlan éjszakák...

Ne, ne állj meg!
 Csak tekints egy pillanatra reám,
 szemed tükrében lássam, én voltam itt,
 én a hold-árus leány.

éj felem

Párhuzamosok könnyű szekerén
 időtlenségbe burkolt
 napjaim füstje a
 balatoni égbe szállt.
 Vályogfal szemére
 csuklott gyertya fénye
 koppant megfoghatatlanul,
 röptében a vércse is megállt.
 Bőröm mellett az éjfél
 elsuhant szótlanul,
 múlt időm csendje lobbant
 zsarátnok mosolyom mögül,
 sóhajom nyomában
 csak a réten tenyerembe szegült
 szénaszagú lónyál kísér
 új holdjaim kertjén

közvetlenül.

Egyedül?

A medren fenn-
akadt
sárgult levél
hátán
a fénylő vízcsepp
árván
azt hiszi, egyedül
maradt,
pedig a levél
körül
ott folyik a
patak.

Remény(telenség)

A dübörgő káoszban
szűk alkony zuhan
a fáradt napsütésre.
Arcul csap a fényes
esti sötétség,
fuldoklom a csillagok
rám köpött ragyogásától.
Sűrű magány-vízben
koptatnak vasfogak,
csontomat tördeli
a nagy némaság.
Belém harap az
éjfél, húsom
sikítva szakad
elmémből,
könnytelen szemem
elvész a semmiben.

Nyomorult hajnal
hasad.

S az éjfélete ragadozó
szavak tovább kiáltoznak
a napkelte fényében,
de pilláikon már
harmat-remények csillognak.

Teli Hold

Hold lépett a fák közt
rekedt tisztásra,
dér haja belekezdett
lassú szántásba.
Fagyott fű, fa, virág,
kicsiny mohácska,
elhallgatott minden,
csönd lett a világban.

Más Világ

Alma fényét
megeszem
ibolya színét
szagolom
madár tollát
hallgatom
fa zúgását
megfogom

Mindez ott van
ott bizony:
a túlvilági
dombokon

Évszakom

Bíbor árnyak,
sárga csíkok,
rozsdafarkú levelek
közt mereng lelkem,
két kezem közt
folyik az ősz,
és oly jó ölelnem!

Kiss Éva

Fájdalmas szerelem

Lángoló szerelem,
Fájdalmas gyötrelem,
Magamat megadva fekszem a
köveken.
Nézem a kék eget,
Várom a felleget,
Talán ha meghalok, elhagyom
testemet.
Szabadon szárnyalok,
Velem a csillagok,
Elvisznek Tehozzád, s csak
Neked ragyogok.

Örökké Veled

Lopott pillantások,
Ez jutott nekünk.
Fájó szívdobbanások,
Míg tart életünk.
Vágysz boldog napokra,
Forró éjszakára,
De fogolyként bújsz
Keserű magányba.
Itt vagytok! Kitárom
Szerető két karom,
Bőrödet bőrömmön
Érezni akarom.
Vad, heves hullámok
Árasztják testedet,
Miközben csókjaid alatt
Az én testem remeg.
A boldogságtól, Drága,
Mit Tőled kaphatok,
Szerelemben lángra
Csak Veled gyúlhatok.
Szívem, lelkem, testem
Odaadom Neked,
Mindig, mindig, mindig
Itt, örökké Veled.

Üzenet

Üzenek a széllel,
Hadd súgja meg Neked,
Mennyire fájdalmas
Nekem így nélkülöd.
Üzenek a széllel
Szerelmes éneket,
Dúdolja füledbe,
Hogy egy nő hogy szeret.
Üzenek a Holddal,
Vigye el szívemet,
Ha már a testem
Nem lehet ott Veled.
Üzenek a Holddal,
Éj sötétjében,
Vigye el az álmom
Álmodba, zsebébe.
Üzenek a Nappal,
Mi annyira éget,
Forró sugarával
Gyújtson lángra Téged.
Üzenek a Nappal,
Érezd Te is, Édes,
Amikor lángolok,
Tüze milyen fényes.
Üzenek a Földdel,
Ha rám nehezül,
Hiányod fájdalma
Fölöttem elterül.
Üzenek esővel,
Hóval, faggyal, jéggel,
Mely mind beborít,
S tépi testem széjjel.
Üzenek folyóval,
Árasszon el bennünk',
Erős sodrásával
Mossa össze szívünk.

Orosz Fanni

Mandarin, hétfőn

Mindennap felkelek és megint hétfő
és szól a rádió, benne a hangszálak
úszik a zacc a kávé, leszűzni nincs idő
mindennap egy bogár a hátán hempereg,
de a kapu legalább beragad, mint tegnap
és jobb oldalon találom a bal kezemet
mindennap írok, hogy itt legyél,
de nem vagy, ezért csak tanítani tudlak
téged, rólad

És megint túl hideg a buszon a cső
a nő még mindig a torkával játszik
azt hiszem, holnap hétfő
egy hátán fekvő bogár megint megdöglött
és ugyanúgy a hajamból lélegzel,
mint tegnap, meg holnap, meg azelőtt
vagy csak erről írtam, már nem tudom,
de a szó marad, ha tintásan folyik a vágy
rólam, rád

„A” menü. úszik a répa, a leves fő
kacsák a tóban, meg testek a tévén
azt hiszem ez megint a hétfő
mandarin az asztalon és ordít anyám,
ha a héja ott marad, ha én ott maradok
megeshet, hogy holnap kedd lesz talán
és szétfoszlanak a nedves papírok
aztán csak a a tanítás marad,
tőlem, rólad

Szenvedő szerkezet

3-2-1...

És előre, egyenesen az életbe!

Én haikut firkáltam anyám méhére

És ő (ki tudja, miért) vert érte

Halvány fényemen térdepeltetett.

Én apám fejére glóriát tettem

És ő elhajította mellettem

Harsogva karcolta fel önérzetemet.

Én nélkülözve tudtam többet adni

Csak szívás után kell otthagyni

Ruhát többé nem nélkülözünk.

Én bőr nélkül nem vagyok nő

És már nem érzem, hogy újból kinő

Kár a pofonokért.

Én mégis kecsesebben mozgatok

Bármilyen marionetthónapot

AZ lesz és MOST.

Én most így ragyogok, fény nélkül

És az én egem már nem kékül

Inkább lilul.

Én akciós precizitást nyújtok

És a nyakatokba teszem át a hurkot

Egészségeetekre.

Én lemerültem, fáradt elem vagyok

Elfújnak a csendek, ha kicsik, ha nagyok

Csak szelektíven gyűjtsetek.

Én kisebb vagyok, mint bárki más

Köztetek mégis könnyem az óriás

Gyengéim a gyengétek.

Rosmann László

Megbánás éneke

A szelet kértem én
 egy csendes susogó nyári estén
 lopjon lágy csókot homlokodra,
 hisz eltűntem előled feketén
 suhanón, a messzi édenből
 magányos fény tér a dombra

E semmitlen fény én vagyok,
 kezeim kékesen hűlő zsarátnokok.
 Csillagszemem immár nem ragyog,
 elmostak mindent a sötétlő habok

Az elmém kértem én
 vágyódón susogó nyári estén,
 gyöngyladikján úsztassa felém
 sziporkán, édes képzelt alakod
 ringatva, a messzi édenből
 a magányos fény megtér.

Esik

Csepeg, s a csepp pereg,
 vitorláz az ablakon,
 testében parány világ remeg,
 folyását hallgatom.

Alakot ír, sír az üvegen,
 könnyével majszol
 mintákat, fest könnyeden,
 szivárványt rajzol.

Aztán hipp-hopp nincs már,
 gyöngy kerestetik,
 de kifogyott a kincstár,
 eláll, nem esik.

Velem fut nevetésed

Belesve éber álmat bont a nap,
arcomon pír-pásztázó sugara
meleget bólint, legyezve cirógat
a június ébredő, veres hajnala,
kótyagos felkelésre nógat,
újabb dalra híva zajos rigókat.

A fényes kikelet párát üldöz,
langy lavór vízben tükröz
szemeddel álmodott ábrázatom,
csókot a kelő szél küldöz
felém lebbenő illatokkal
hintázva, tovaáll káprázatom.

Ma eljössz, egy éve várom már,
kűnn, erdőszélen les a határ,
ráncos derekú diófa alatt
kezünk, szánk egymásra talál,
fellázít képzetem valósága,
mert nekem csak ez maradt.

Bólogat, leng, dülöngél a kalász
veres kánikula pocsolját aláz
itt lenn, sok fehér bodzaernyő,
ott fenn kutyafejű méreg-felhő,
futok, velem fut nevetésed,
hull a porban megmártódzó eső.

És ott állsz a záporban, odaérek,
kérlek, maradj velem, madárlélek,
reppen, két levél eltakarja
sajgó húrjaimat, hallik az ének,
megszűnik, illan a nemlét,
s eggyé tesz szerelemkarja.

Szinay Balázs

Élőhang

Nem vagyok Bach, Buddha,
 Freud, Weber vagy Hegel,
 „Aham brahmásmi” Lélek vagyok,
 ahogy a Véda beszéli el.
 Nem ismer a tudomány,
 a vallás sem őrzi meg nevem,
 nem fél majd elveszíteni a világ,
 az idő tovább telik nélkülem.
 A Lét költője vagyok, világosság,
 polihisztor a transzcendensben,
 sosem született, el nem múló látogató, pillanat,
 ismeretlen okozat e rendhagyó eszméletben.
 Megéltem egy korszak realitását,
 s tapintottam benne az elme kettőssége mögötti csendet,
 míg a világ a szenvedélytől kínlódott,
 tanúként figyeltem, hogy az ember mivé nevelt embert.
 Születtek és elbuktak itt eszmék,
 -izmusoktól remélt az elérkezett,
 vallást alapított a misszionárius,
 mások a tudományban szültek végtelent.
 Velem közben az élet csak történt,
 s megszólalt bennem a mindenség költészete,
 míg a formák változtak, újrateremtődtek,
 ami belül volt, megmaradt, a középpont természet.
 A statikus „sem ez, sem az”, az érzékelésen
 kívül eső, dilemma feletti emelkedett,
 a végletek okozta krízisből kiemelkedő tudat feletti,
 az egyetlen valós tudás, a tapasztalat és ismeret.
 Csak ez a zeneiség, ami létező,
 míg hamis, és csak fényezi egóját a megszületett,
 káprázatába menekülve szenderül élete álmába,
 már világokon, életeken s testeken át szendergett.
 Láttam én, s tanúsítom most is
 – megerősítve szemléletem, kondicionálva emlékeimet –
 elmondom felszólalásom összefoglalóját,
 a XX. század magvát, egy XXI. századi történetet.

A lemondás filozófiája

Énünkbe borult
a világ,
milliárdnyi lakatlan
szigetre szakadt,
idegen tőlünk
a szellem üresség útja,
szimbolikánk ősi,
mindig a nem tudásból fakadt.

Egyetlen a lemondás,
de sokfélének ismerik
az általa
okozott halált,
egyre üzőttebben
hangsúlyozzuk az egót,
s ezzel csak
sürgetjük az önfeladást.

Az élet és
a halál megvezet,
életünk egy
pillanatnyi illúzió,
halálunk néhány
percnyi remegés,
ám a szubjektum nélkül
a lélek meztelen és ragyogó.

Elveszíthetjük
a nem létezőt,
hisz eredetünknek
nincs miről lemondania,
hittük egyszer, hogy forma,
amit most látunk,
de az csak csalódásunk alapjának
eleven tapasztalata.

Nem vagyunk
az univerzum elsöszülöttjei,
s kiemelt
kegyeltjei sem,
létformánk lehetősége
tévedésünk felismerése,
s a megszabadulás
utáni csend.

Vázolt valóság

Leképeződni vágyott az akarat,
a győzelem tükrét szorongatva
magára bámulni tudatával,
létrehozni a boldogság szimmetriáját,
felülmúlni a forrást
egy párhuzamos tengelytartománnyal.

Megérkeztünk, s kívárva a korokat
feléltük létezésünk.
Tüneteivé váltunk a túlvilág valóságának,
sejtbe kódoltuk az információt
s nem sikerült továbblépnünk,
elhittük, hogy már nem várnak.

Mindenből eredetire vágyunk, mégis
megcsalni reméltünk egy
funkcionális természetet.
Ragaszkodással szültük anyaggá
a természetfelettit, de megaláztuk a
testetlen változó művészetet.

Mint a szent, ki vállalta a világ szégyenét,
mint a szerelmes, ki megelégelte kedvesét,
mint az évszázad, mi letudta utolsó évtizedét,
mint a vallás, mi jól szolgálta Istenét,

a világ most visszahúzódik, megpihen,
hogy újra megbocsáthasson.

Tarsoly Beke Tamás

Fekete holló, siess!

Csapjon agyon egy villám
vagy szólítson az Isten,
mert e földi pokolban
maradásom nincsen.

Csontig mar a hiányod,
mint kénsav, ha bőrbe ég
oly' fekélyes a vágyam
szólíts magadhoz, Ég!

Fekete holló, siess,
viheted a lelkem...
kit a szívem választott
nem szabad szeretnem.

Kénköves pokolba
dobjátok a testem,
zárjátok kalitba
porosodó lelkem.

Törjetek kerékbe
vagy bánom is én mibe,
mert bele kell halni
az Ő szerelmibe...

Drgács Gabriella

Új élet

Egy kis faluban gyorsan terjednek a hírek. Így nem csoda, hogy mire a Pestről érkezett gyorsvonat továbbindult, a grófné és két leánya pogygyászát a gőzöshöz szállító fuvaros jóvoltából a településen már szájról szájra járt a nagy újság: Nyerges-Tóth Miklós visszajött! Vagy, ahogy Gergely atya megjegyezte, mikor fülébe jutott a hír: a tékozló fiú hazatért.

Ráadásul éppen az öccse, Kristóf úr esküvője napján...

Minden házban azt találgatták, hogy mi lesz ebből; és bár senki nem tudott semmi okosat kisütni, egyvalamiben egyetértettek: ilyen esküvő még nem volt, és nem is lesz... Már ha lesz egyáltalán, mert Miklós urat eléggé rabiátus embernek ismerték, és ha megtudja, hogy mi történt az apjával és a birtokkal!... Hát, abból biz' bármi lehet...

Az érintett egyelőre mit sem tudott arról, hogy érkezésének híre ennyire felkavarta a települést. Komótosan ballagott az országúton, a vasútállomástól jó két kilométerre sorjázó házak felé. Szép szál, jóvágású férfiember volt, lassacskán közelített a negyvenhez. Bozontos szemöldöke alól barna szempár vizslatta az út menti tájat, a hamarosan aratásra érő gabonát és a még ég felé néző napraforgókat. Kalapját kicsit feltolva barna haján, meg is állt pár pillanatra, hogy megszámlálja a távoli domboldal legelőjén mozgó apró tarka foltokat. Gazdag volt a vidék, ahogy mindig is, és ő azért jött, hogy még gazdagabbá tegye. Már ha engedik... ha visszafogadják...

Aztán bal kezével vállán átvetett kabátját fogva – hiába tartott még az elején a nap, már kezdett meleg lenni, hiszen benne jártak a júniusban – újra nekieredt. Jobbját alig-alig húzta le kissé kopottas utazótáskája. Most sem volt nála több, mint amennyi nyolc évvel ezelőtt, amikor elment.

Akkor lett neki furcsa az emberek hiánya, midőn a falu szélén túljutva az első módosabb házakhoz ért. Senkit sem látott, legalábbis embert nem, mintha kihalt volna mindenki. Az élet jelét csupán a kerítések mögül ugató, acsargó kutyák, az árokban kapirgáló csirkék, egy lustán hempergő macska, na meg az út menti, dús termést ígérő szilvafák jelentették. Utóbbiakat meg is csodálta, szakértő szemmel nézgette a gondos kezek nyomát.

Érezte, hogy lesik, figyelik minden mozdulatát. Kicsit megbántódott miatta, de azért meg is értette. Hiszen nyolc éve csúnya dolgokat mondott hirtelen haragjában nem csupán apjára, hanem az egész falura, és sokaknak megkeserítette az életét.

„Most biztosan arra várnak, hogy mit teszek” – töprengett magában, ahogy megállt a főtéren és körbetekintett.

Semmi sem változott. Balra a kis vegyesbolt, szemben a templom, jobbra a vendégfogadóként is szolgáló kocsmá. Tudta, sokat el fog árulni róla, sokat ronthat vagy javíthat a megítélésén, hogy hova megy először. Amikor itt hagyta szülőfaluját, a kocsmából távozott... és igencsak sietve...

Most a kis bolt felé vette az irányt.

Nem volt túl nagy üzlet, de lehetett kapni itt mindent. Élelmiszert, illatszert, mindennapos medicinákat, sőt még bélyeget és lapokat is; lévén hogy a boltocská postahivatalként is működött. Az eladó, és egyben tulajdonos, egy ötven év körüli, szikár férfi a raktárkészletet leltározta a pult mögött állva, mikor ráköszöntek. Megszokásból visszaköszönt, és csak utána fordult meg, hogy lássa, ki érkezett ezen a kora reggeli órán.

– Nahát... – csodálkozott el, ahogy felismerte –, a Miklós úr!... – és látszott az arcán, nem tudja, hogy örüljön-e vagy sem. Végül az első verzió mellett döntött, és elmosolyodott.

Nyerges-Tóth viszonzta a barátságos gesztust, majd rátért jövedele céljára:

– Tart még abból a jóféle ürmösből, Szerémi uram?

– Hogy...? Hát persze... – fordult a boltos a polcok felé, és leemelt a gyomorerősítők közül egy csinos porcelánpalackot. – Ez lenne az, ugye? – mutatta a vevőnek.

– Az bizony – bólintott amaz –, adjon kettővel... – tette le kabátját és táskáját a pultra.

– Nahát – tette szóvá Szerémi, mi-alatt szervírozta a másikat is –, maga is megszerette?

– Nem én – jött a válasz –, apámnak lesz, engesztelésül.

Szeréminek megállt a keze a csomagolásban, döbbenetn nézett fel a férfira:

– Hát nem tudja?...

– Micsodát? – kérdezett vissza Nyerges-Tóth. A pénztárcájában kotorászott, számolta ki a forintokat. – Még ugyanannyi az ára? – és csak most tekintett fel.

– Igen...

– Mit kéne tudnom? – érdeklődött újra. A boltos arca rossz hírt ígért, de

megpróbált könnyednek mutatkozni.

– No, csak nem történt valami?

– Az... az édesapja... két éve...

– mondta akadozva Szerémi. – Kristóf úr kerestette is magát... Tudja, az örökség miatt...

– Apám... meghalt?... – döbbsent meg őszintén Miklós. Kalapját felbökölte, és megdörzsölte a homlokát Erre nem számított. Úgy jött haza, hogy kibékül az öregúrral... hát... most már sosem fog. Aztán eszébe jutott más is. – Hogyan és mikor?...

– Karácsonykor, az éjféli mise után. Épp csak beültek a szánba, és rosszul lett. Öccse ura hozzám rohant be repülősoért, de már hiába – mondta a tulajdonos szomorúan. – Bevitték ugyan a paplakba, de már csak Gergely atyának volt vele dolga...

A hazatérő bánatosan bólogatott. Emlékezett rá, nagyapjuk is így halt meg, váratlanul, egy nyári este. Fel-sóhajtott.

– És akkor a birtok? Azzal mi van?

– Kristóf úr igazgatja – vont vállat a tulajdonos, mint akit nem nagyon érdekel. Az már annál inkább, hogy erre Nyerges-Tóth borongása megenyhült.

– Az öcsém? – hitetlenkedett. – Hát, igaz, hogy itt is kell vágni, metszeni, de... – ingatta a fejét. Egyszerűen nem tudta elképzelni Kristófot gazdálkodóként. Sokkal jobban illett hozzá a műtők fehér világa, mint egy búzatábla vagy krumpliföld. – El tudom képzelni, miket művelt...

– Váradí uram segít neki... – jegyezte meg Szerémi, és belefogott, hogy mindent részletesen elmeséljen.

Beletelt vagy egy félórába, mire Miklós szabadult. Addigra tisztában volt a falu életének elmúlt nyolc évbéli összes fontos mozzanatával. Kicsit szédült is a sok információtól, ahogy kilépett a térre. Tanácstalanul nézett

szét. Most merre? Mi legyen a legfontosabb? Látogassa meg egykori menyasszonyát, aki mostanra egy városból ideköltözött ügyvéd felesége, és nem melleleg Kristóf jövődöbelijének nevelőanyja? Vagy menjen rögvest az öccséhez?

Ahogy így töprengett a bolt előtt álldogálva, fiatal leányzó jött felé, kossárral a karján. Takaros, szemrevaló, kerek arcú teremtes volt, szöke haja hosszú copfba fonva. Egyenest a bolt-hoz tartott, hát a férfi elállt az útból és közben kalapot emelve ráköszönt.

A lány zavartan elmosolyodott, halkan viszonzta a „jó reggelt!”-et, és belépett az üzletbe. Mielőtt becsukta volna az ajtót, kihallatszott Szerémi hangja, amint „kezit csókolom, Valérkál!”-val üdvözlí. Nyerges-Tóth meglepődött. A faluban csak egyvalaki volt, akit így hívtak, a kocsmáros lánya, de az még bakfis se volt, mikor ő elment. „Most meg már eladósorban... – sóhajtott magában. – Repül az idő...”

Az időről eszébe jutott az, amit végleg elmulasztott: hogy beszéljen az apjával. Már csak egy dolgot cselekedhet; meglátogatja a temetőben.

Gondolataiba merülten baktatott, észre sem vette az apránként előszállingózó falusiakat. Aki odaköszönt neki, annak automatikusan visszaköszönt, de nem állt meg, hogy bárkit is alaposabban megnézzén magának, pláne hogy beszélgessen. Nem mint-ha szóba álltak volna vele, a köszönés az ugye kijár, még a haragosnak is, de bocsánatot annak kell kérni, aki megsértette a másikat! Miklós úr azonban csak ment végig a falun, semerre sem nézve. Össze is súgtak a háta mögött: az úrfi alaposan megváltozott!... Egész magának való lett!

Tulajdonképpen ő maga is ezen merengett. Az elmúlt nyolc évben

megkomolyodott. Rájött, hogy apjának volt igaza: az ő eleme valóban a föld. Ezt tanulta, ehhez értett, és végső soron szereti is. Már maga sem értette igazán, hogy miért is ment el. Ezt akarta az öregúrnak elmondani és bocsánatot kérni, amiért megbántotta, és most, tessék! Itt áll egy szépen rendben tartott sírbolt előtt...

Bár vallásos nevelést kapott, sosem hitt komolyan Istenben. Úgy tartotta, hogy mindenki maga irányítja a sorsát, nincs beleszólása mindenféle képzelt személynek. Abban a pillanatban mégis úgy érezte, valaki direkt rendezte így a dolgokat, csak hogy büntudata legyen. Ismét felsóhajtott, ezúttal egész mélyről jövőn.

– Jól kibabráltál velem, édesapám! Egyezkedhetek Kristóffal, pedig vele sosem volt bajom...

Felpillantott és elnézett a temetőn túlra, a völgybe. Tekintete befogta az egész birtokot, amely immár három generáció óta volt a Nyerges-Tóthok tulajdona. Azóta, mióta az öreg Miklós úr apja, mint a gróf úr ispánja szolgálatának fejében megkapta a gróftól. Szántó, legelő, kis patakkal és egy darabka erdő. Annyi volt csupán a kikötés, hogy mindig gondját viseljék a grófi birtok többi részének is, és ők becsülettel helytálltak. Eddig...

Miklós elképzelni sem tudta, hogyan boldogul Kristóf, hiszen nincsen ehhez szokva. „Engem tanítgatott apa a földművelésre, gazdálkodásra, és nem őt... Ez az én jussom!” De ha a tiéd – szólt benne a kisördög –, akkor miért mentél el? Persze tudta ő a választ, persze hogy tudta!... Nem bírta elfogadni, hogy kijelölték a helyét, hogy irányítani akarják az életét. Csoda, hogy fellázadt? Harmincéves, felnőtt férfi! Őt senki se akarja röghöz kötni, pláne ne családdal! Inkább elment, mit ment! Menekült! És mérgé-

ben ganajos porfészeknek titulálta a falut és ganajtúróknak a falusiakat... Na, azok után tényleg futnia kellett!

Persze, így utólag belegondolva, az apjának igaza volt ebben is. Nem volt az igazi élet, nem törődött, csak a lovakkal, nőkkel meg az ivászzal... Lóversenypálya! Na hiszen! Ma már csak nevetni tudott rajta, de akkor... Jó néhány falusit rávett, hogy adják el neki a földjüket, és mikor egy szép nagy terület összevásárolt, a birtok egy részét hozzácsapva jelzálogra kölcsönt vett fel rá. Amit aztán a városi spekulánsok kicsaltak tőle...

Az apja csak segíteni akart, amikor kiderült a baj, még menyasszonyt is kerített számára, a tanító úr csinoska özvegyét, hogy rendes emberként visszafizethesse a kölcsönt. Igen, igaza volt, de azért... egy kicsit még most is berzenkedett. Akkoriban pedig...

Most csak elmosolyodott, ahogy felidéződött benne az emlék. Egész Amerikáig futott, csak hogy rájöjjön, hol a helye, és mi az, ami igazán fontos. Megtanulta megfogni a pénzt. Keserves nyolc év volt... Az utolsó kettőben már az Európába szóló hajójegyre keresett... meg az álmaira. Haza akart jönni mielőbb, hogy kipróbálja mindazt, amit idegenben tanult. Új módszerek, új gépek, terméshozamot növelő szerek... Tele volt tervekkel, lelkesedéssel és munkakedvvel...

Onnan, ahol állt, a ház is látszott, a kétszintes, tágas, tornácos épület, ahol gyerek- és ifjúkorát töltötte. Kristófnak és jövődöbéli feleségének otthona. És az övé... „Az volt, és újra az lesz...” – fogadta meg magának, hiába tagadta ki az apja, mint ahogy azt Szerémitől megtudta. A jussát még a testvére sem veheti el tőle! Fogalma sem volt, mire számíthat az öccsétől, annyi pénze nincs, hogy akár csak egy részét megvegye a birtoknak.

„Talán – merült fel benne a gondolat –, talán Kristóf megengedi nekem, hogy intézőként gazdálkodjam, és akkor ő visszamehet Pestre, a kórházba dolgozni.”

Az ötlettől egészen felvidult. Hátára vetette a kabátot és felkapta a táskáját.

– Akárhogy is lesz, öcsém – mondta hangosan maga elé, miközben függő elindult lefelé a dombról, a ház irányába –, egy biztos: mindnyájunkra új élet vár...

A barátságos kis szobában kellemesen hűvös volt, köszönhetően a nyugati tájolásnak és a nyitott ablak melletti, behajtott zsalugátereknek. A két szárny között beragyogó reggeli nap aranyosan csillant a diófa szekrény politúráján, aztán továbbvándorolt a padlón, felkúszott az ágyra és melegengetni kezdte a könnyű takaró alól kilógó férfikezet. Tulajdonosa arrébb vitte anélkül, hogy felébredt volna, de a napsugár ment utána, egész az arcáig. Amikor már az orrát csiklandozta, muszáj volt tudomásul vennie, hogy reggel van.

Kócos barna fej emelkedett fel a párnáról, kék szempár hunyorgott a világba. A fiatalember nagyot ásított, és úgy fektében akkorát nyújtózott, hogy az öreg ágy belereccsent, ahogy talpa és tenyere a deszkáknak feszült. Kicsit kicsi volt már az ágy, hiszen még sihederkorában kapta. Most viszont már felnőtt férfi... „Aki ma nőszülni fog...” – jutott az eszébe, és ettől elmosolyodott. Már maga a tény Antóniára terelte gondolatait. „Ma este...”

– Ma este... ma éjszaka... végre együtt lehetünk...

Az elmúlt két év olyan volt, mint egy álom. Rémalomnak indult apja hirtelen halála miatt, kétségtelen, de végül ez tette lehetővé, hogy meg-

ismerje a lányt. Antónia édesapja, Kozák ügyvéd úr intézte ugyanis a hagyatéki ügyeket, így akkoriban sokat járt hozzájuk. Nemrég költöztek a faluba, szinte senkit sem ismertek a környéken. Teljesen természetesnek tűnt, hogy őt kérték fel, vezesse be az éppen nagykorúvá váló kisasszonyt az úri társaságba. Örömmel tett eleget a kérésnek, Antónia bájos ifjú hölgy volt vörösseszőke hajával, zöld szemével és sudár, karcsú természetével, ráadásul remek társaság is. Mindenféleképp tudtak beszélgetni, nagyokat sétáltak, időnként lóháton is kirándultak, hogy Antónia és a kishúga, Cecília megismerhesse a környéket. És persze közben – hiába volt velük gardedámként a tanító úr özvegye, a korához képest jó karban levő Júlia – tudtak összebújni, csókot váltani. Nem kellett sok idő és megkérte a lány kezét, aki boldogan mondott igent. Előbb azonban mégis egy másik esküvő lett.

Az ügyvéd úr már három éve társaltalan volt – a felesége betegségben hunyt el –, és itt a faluban újra rátalált a szerelem. Elvette Juliát.

„Juliát... aki valaha a bátyám menyasszonya volt...”

Töprengését vonatfűtty zavarta meg. A gőzös mindig jelzett, mikor elindult az állomásról. A fiatalember őszintén remélte, hogy a grófné valóban elutazott vele, ahogy mondta. Az elmúlt héten majd mindennap mentegette magát egy sort, hogy nem lehet ott az esküvőn: „De tudja, Kristóf úr, az orvosomnak megígértem, sajnos muszáj elmennem, pedig Abbázia ilyenkor még nem is az igazi...” – csengett a fülébe még most is a siránkozása, és látta maga előtt az idős hölgyet, amint összetett kézzel bólogat, miközben beszél.

Kopogtattak. Még szinte ki sem szólt, hogy „szabad”, máris nyílt az

ajtó, és belépett Váradi, egy idős, katonaviselt ember, a birtok tisztartója. Rosszalló pillantást vetett az ágyban felülő gazdájára. Kristóf nem törődött vele, már megszokta, hogy Ferencnek mindenki, aki nem az első kakasszóra kel, és nem svédturnával meg hideg vizes mosdással kezdi a napot, az menthetetlenül lusta.

Udvariasan köszöntötték egymást, aztán Kristóf kérdőn pillantott az őt figyelő Váradira. Csak kell hogy valami oka legyen, amiért bejött hozzá...

– Történt valami az éjjel?

– Az éjjel? – kérdezett vissza amaz, mialatt nézte a fiatalembert, ahogy nekiáll a porcelántálnál mosakodni. – Nem, az éjjel nem... de reggel... – szünetet tartott, aztán vett egy nagy levegőt és kibökte – a Miklós úr viszszaajött...

– A... bátyám? – csodálkozott el Kristóf. Még a keze is megállt a törülközésben. – De hát ő... őt... – „holtta nyilvánították”, akarta mondani, de benne rekedt. Lezökkent az ágyra. Nem tudta, mit gondoljon. – Ez biztos?

– Már amennyire... – felelt az idős férfi. – A fuvaros, aki a grófnő csomagjait vitte, mesélte a kocsmában, ott hallotta a tejes, én meg tőle... Azóta az egész falu erről beszél.

A fiatalember csendben meredt maga elé. Miklós megjelenése váratlanul érte. Bátyja valószínűleg az örökségét akarja, de hogyan fogadja majd, hogy semmije sincs, mert az apjuk kitagadta, miután elment?... Persze utána megbánta, mindig mondogatta: „Ha Miklós hazajön, visszacsinálok...” Szegény, nagyon hitt benne, hogy így lesz, hogy rá fog jönni, a föld az ő élete. „Ért hozzá, erre született” – erősködött egyre. Maga Kristóf is remélte, hogy bátyja egyszer tényleg visszajön, de aztán... csak a levél jött,

éppen karácsonykor... A templomban olvashatta el, biztos a Bibliába tette, mikor délután kézhez kapta. Gergely atya vette ki a kezéből, amikor... és neki kellett átvenni a birtokot, feladva orvosi hivatását.

„És ma, lehet, végleg itt ragadok...”

Nagyot sóhajtott, és reménykedve pillantott Váradira, hátha ő tud valami megoldást, de az csak állt, kezét összefogva a háta mögött, mintha tisztiszolga lenne. „Igaza van – sóhajtott újra –, ez az én dolgom... meg Miklóse...”

Felállt, és letolta az alsóját, hogy tisztát vegyen.

Ferenc szótlankul nyújtotta oda neki a székről. Ő sem örült túlságosan az idősebb testvér felbukkanásának. Nem mintha még haragudott volna rá, ezen már túljutott, annak ellenére, hogy nyolc éve az egyike volt annak a néhány gazdának, akiket az ifjabb Miklós úr hitegetett. Felvásárolta a földjüket, hogy majd lóversenypályát építtet, és hozzácsapva a birtok egy részét, jelzálogot vett fel rá. Amit aztán annak rendje-módja szerint elherdált. Legalábbis ezt mondták a faluban. Ő személy szerint inkább az ifiúknak hitt, hogy mindenféle spekulánsok aljas módon kicsalták tőle... De ez a lényegen nem változtatott, és igazat adott az öregúrnak, amikor választás elé állította a fiát: „Vagy megkomolyodsz és megnőösülsz végre, vagy mehetsz Isten hírével!...”

Következett az ing, a nadrág és a többi. Jött a csizma, ehhez már segítség kellett, de Váradinak volt benne gyakorlata, az idős gazdának is ugyanígy segített. Közben egyetlen szó sem hangzott el. Csak amikor Kristóf már a mellényét gombolta.

– Uram... Miklós úrral... mi legyen?

– Hát... – nézett a szekrény elejére csavarozott tükörbe az ifjú gazda –,

mivel a testvérem, eszerint fogadjuk – lehúzkodta a mellényt, amely cseppet szorította, majd fésűt vett –, de – állt meg a keze, ahogy eszébe jutott valami – nyergeltesse fel a lovamat – és rendbe szedte rakoncátlan fürtjeit. – Tudja, minden eshetőségre – fordult Váradi felé –, hátha el kell mennem valahova...

– Értem, uram – felelte amaz farccal, és már indult is volna, de Kristóf utána szólt:

– Pali barátom fenn van már?

– Felfelé jövet találkoztam Bakos doktorral – jött a válasz –, azóta bizonyára reggelizik...

A fiatalember csak bólintott. Azzal a megoldással, ami felmerült benne, talán ő is, és a bátyja is jól járhat. De ehhez előbb beszélnie kell leendő apósával... és persze Palival.

Mivel az ebédlőben már az esküvői ebédre készültek, reggel a kis szalonban terítettek reggelihez. Két személyre, hiszen a háznak vendége volt. Az úr barátja és egykori kollégája Pestről. A kiszolgálás ennek megfelelően tökéletes volt.

A szőke hajú és bajuszú fiatal férfi elégedett arccal emelte szájához a következő falatot. Ugyan már elfogyasztott egy „angol” reggelit, a brit ízléshez képest túlságosan zsíros sonkával és sűrű, házi baracklekvárral a pirítás mellé, de a pástétomnak nem tudott ellenállni. Egyrészt a jó vidéki levegő meghozta az étvágyát, másrészt az ételnek még így hidegen is isteni illata volt. „Meg kell majd köszönnöm a szakácsnőnek – emlékeztette magát. – Lehet, hogy kölcsön is kérem Kristóftól, ha legközelebb egy kis hétvégi találkát szervezek.”

A lépcsőház felől barátja hangját hallotta, ahogy megköszöni a postát a cselédlánynak, aztán maga Kristóf

is belépett a szalonba, vagy fél tucat borítékkal a kezében.

– Szép jó reggelt! – köszönt rá Bakos doktor széles mosollyal. – Újabb jókívánságok?

– A legtöbbje... – felelte a házigazda. Négyet közülük rögtön le is tett az asztalra anélkül, hogy felbontotta volna, az ötödiket, egy sima borítékot azonban felvágott egy késsel. Úgy futotta át, hogy le se ült. Olvasás közben szemöldöke egyre feljebb szaladt, ajka viszont mosolyra nyílt. Néhány pillanatra eltöprengve meredt maga elé, aztán barátjára esett a tekintete.

– Jó hírek? – tett fel egy újabb kérdést amaz, és válasza sem várva hozzátette: – Gyere, ülj le – invitálta, elé tolva a pástétomos tálat –, ez valami isteni!...

– Egész biztos – válaszolta Kristóf, de nem ült le, csak teát töltött magának. – Mondd csak, Pali, emlékszel arra, amit tegnap este mondtál? – emelte szájához a csészét.

– Tegnap este? Na várj csak... – merengett a doktor, kezében a villával. – Arra gondolsz, amit Antóniáról mondtam? Azt, kérlek, ne vedd komolyan, eszemben sincs tényleg átvállalni tőled – háritott hamiskás kacscintással. – Ugye nem akarsz megkeseríteni egy megrögzött agglegény életét? – tette össze a két kezét.

Kristóf most már teljes szívvel derült Pali megjátszott ijedelmén.

– Nem, eszemben sincs, én arra gondoltam, amit a második üveg tokaji előtt kezdél fejtegetni... – és felmutatta a levelet, amelyet olvasott. – Ezt a professzor írta... Jókívánságok és ami ilyenkor szokásos, meg egy ajánlat, egy sebészi állásra a Szent Istvánban, a Telepy utcai új szárnyban – és fürkészve nézett a másik férfira, de az éppoly meglepettnek

látszott, mint ő. Ettől függetlenül persze, valamilyen szinten benne lehet a dologban. – Őszintén, Pali, mit írtál neki? – szegezte neki egyenesen a kérdést. Az egészet olyan furcsának érezte, mintha rendelésre jött volna. Tökéletesen egybevágott hirtelen felmerült terveivel. Túl tökéletesen. Még az is felöltött benne, hogy barátja tudott Miklós érkezéséről, hiszen annak idején nagyon is jóban voltak.

– Hogy mit? – vont a vállát Pál, és dolgozta csak tovább a pástétomot a pirítósról. – Csak az igazat. Hogy Antóniád ízig-vérig városi lány, és biztos jobb szeretne Pesten élni... De miért kérded? Úgysem fogsz elmenni, nem? Azt mondtad, hogy előbb keresel... – megállt a 'munkában' és felnézett –, vagy már találtál is vevőt?

– Hát... – mondta bizonytalanul Kristóf, letéve az üres teáscsészét –, vevőnek nem mondanám, de hogy érdekli a birtok, az biztos.

Elgondolkodott. A prof ajánlata valóban remek visszavonulási lehetőséget kínált. „Ha nyélbe tudjuk ütni Ákossal az ügyet...”

– Tudod, mit, Palikám? – határozta el magát. – Most elmegyek, beszél-nem kell az apósommal, ha vendég érkezne, légy helyettem te a házigazda! Sietek vissza... – és válasza sem várva kisietett a szalonból, otthagya a leveleket is.

A falu egyik legszebb házában levő, kertre néző szobában a nap első sugarai a fonott kosárban szundikáló cirmosra estek. A macska – jól megtermett, idős nőtény – lustán nyújtózott egyet és nagyot ásított. Egyenesen az ágyából őt figyelő gazdája arcába. A fiatal lány viszonozta a gesztust, hogy aztán az állat meglepett pofácskája láttán halkan felnevessen.

A következő pillanatban azonban ijedten kapta szája elé a kezét, és vetett egy pillantást a másik ágy felé. A sötétszöke fej meg se moccant, hál' istennek. Még csak az hiányzik, hogy a húga felébredjen. Legalább Cili hadd pihenje ki magát, ha már ő maga nem aludt szinte egy szemhunyasnyit sem. Egész éjjel szörnyen nyomták a loknik, hiába volt a nyaktámasztós párna, reggelre teljesen elszibbadt a nyaka. Mérgesen ébredt, haragudott nevelőanyjára, amiért rábeszélte a loknikra, és magára, amiért hagyta. A macska kicsit felvidította.

– Nem – rázta meg a fejét, ahogy felült, és hajában zörögtek a facsarók –, ha még egyszer férjhez megyek, levágatom a hajam. – De mit is beszél? Hisz nem lesz több esküvője!

„Utoljára aludtam ebben az ágyban, sőt! – nézett végig a jól ismert bútorokon –, ebben a szobában és házban. Ezentúl csak vendégként jövök majd ide...”

Sóhajtvá felkelt az ágyból, leült a tükör elé és elkezdte kiszedegetni a fákat. Tudta, hogy meg kéne vele várnia Júliát, de már nem akaródzott várnia. Óvatosan csinálta, teljes figyelemmel, aztán amikor mind kinn volt, vette a hajkefét és körültekintően összeboronálta a hullámosított tincseket. Szemügyre vette magát. Egy vörösseszöke ifjú hölgy nézett vissza rá, lágy esésű loknik keretezte arccal.

„Cseppet régmódi – forgatta a fejét –, de nem rossz.” A falubeliek meg lehetnek vele elégedve. Remélte, hogy elfogadják majd a birtok asszonyaként, bár... egy kissé félt is tőle. Városi lánynak született. Szeretett vadóckodni, nadrágban lovagolni, célba löni, amit itt vidéken nem néztek jó szemmel. Felsőhajtott. Tudta jól, lehet, hogy Kristóf kedvéért ez utóbbiról le kell majd mondania.

Tekintete a menyasszonyi öltözékre tévedt, aztán újabb sóhajjal megrázta a fejét. Nekiállt öltözködni, egyelőre csak egy egyszerű ruhába, ami, mivel lovagolni készült, nadrág-szoknyát, blúzt és kabátkát jelentett.

Éppen a cipőjét fűzte, amikor patacsattogást hallott letről, aztán rögtön utána vőlegénye hangját, amint utasítja a kertészfiút, hogy vigyék Pajkost az istállóba.

„Kristóf itt? Ilyenkor? – lepődött meg. – Vajon miért?...”

Kikukucskált az ablakon, de már csak a szürke pejt elvezető Danit látta. Néhány másodpercig tépelődött magában, aztán döntött. Szokások ide, babona oda, ő bizony lemegy és megkérdi jövődöbelijét, hogy mi látogatása célja! – és fejébe csapva kis szalmakalapját kisietett az ajtón.

A folyosón senkivel sem találkozott, senki sem jött hozzá, hogy bejelentse neki Kristóf érkezését, így a fiatalember valószínűleg nem hozzá jött. Ez egy kicsit elbizonytalanította. Hiszen akkor vagy a nevelőanyját, vagy az apját keresi, amihez neki lehet, semmi köze. „De mi dolga lehetne Júliával...? És apával...? És különben is – kapott szárnyra benne az öntudat –, ami a családomra tartozik, az rám is...”

Ennek ellenére félve állt meg apja dolgozószobájának ajtaja előtt. Ketten beszélgettek odabenn, mindkettőt jól ismerte. Apja és a vőlegénye... „Vajon miről...?” Nagyon kíváncsi volt, de hát úrilány nem hallgatózik... „De hát én nem is akarok – állapította meg –, egyszerűen csak benyitok és meghalok, és ha nem rám tartozik, bocsánatot kérek, mintha nem is tudnám, hogy Kristóf itt van. Hiszen apámmal bármikor beszélhetek...” Mégis félve nyúlt a kilincshez, és mielőtt lenyomta

volna, körülnézett, hogy nem látja-e valaki. Senki sem volt a folyosón. Hát óvatosan benyitott...

Úgy volt, ahogy gondolta, az apja és Kristóf voltak odabenn. Nem vettek észre semmit, az íróasztalnál beszélgettek. Éppen a vőlegénye mondott valamit:

– Higgye el, Ákos bátyám, így lesz a legjobb.

– Szerintem pedig ráérnél vele, Kristóf – felelte az ügyvéd, mialatt leült. Maga elé húzott egy kötegni papírt, kinyitotta a tintatartót, elővett egy tollat és írni kezdett.

– Nem hiszem – rázta a fejét a fiatalember, de közben figyelte az alakuló sorokat. – Nem akarom, hogy bármi is megzavarja az esküvőnket. Legfőképp egy ilyen dolog ne. Amúgy pedig – tette hozzá elgondolkodva –, ez Antónia érdeke is. Jobb, ha ő is tisztán lát.

Az ajtónyílásban álló lány már majdnem belépett, de most megdermedt. „Mi az én érdekem? Mit kell látnom?” – és a szíve szaporábban kezdett dobogni. Apja következő szavaitól pedig egészen elsápadt.

– Ezt nem vitatom, de nem most kellene ezt elmondanod neki. Ez a szerződés...

– Ez a szerződés – vágott a szavába Kristóf – az én biztosítékom a nyugodt életre. A mi biztosítékunk – helyesbített. – Nem akarok vitákat...

Antónia a döbbenettől alig kapott levegőt. Már nem is figyelt a többire. Szerződés! Csak nagy nehezen tudott uralkodni magán, hogy be tudja csukni zajtalan az ajtót, és ne rontson be, számon kérni Kristóftól az ígérését. Előbb gondolkodnia kell, hogy mit is tegyen...

Istenem! – idézte fel az emléket. – Pedig milyen szépen mondta Júliának, amikor mindenáron rá akarta be-

szélni: „Nincs szükségünk házassági szerződésre, hiszen mindig szeretni fogjuk egymást” – még kedvesen mosolygott is hozzá. Milyen boldog is volt akkor, hogy a fiú így gondolja! Meg is csókolta jutalmul, ott, mindenki előtt. Erre tessék! Meggondolta magát! Az utolsó pillanatban! De még éppen jókor!...

Felindultságában szinte szédült, neki kellett támaszkodnia a falnak. Úgy érezte, kedvese elárulta őt és a szerelmüket.

„Várj csak, Nyerges-Tóth Kristóf! Meglátod, milyen lány Kozma Antónia! Szerződés! Legyen csak, ha neked fontos, de esküvőd nem lesz, az biztos!...” – fogadta meg magában.

Összeszedte magát, tett néhány lépést, aztán mikor úgy érezte, rendben van, határozott léptekkel a konyha felé indult. Nem nézett se jobbra, se balra, nem hallotta, ahogy Bori néni, a szakácsnő invitálja, hogy nézze meg a tortát; ment egyenest keresztül a helyiségen, ki az istállóhoz. Kilovagol, igen, de visszajönni nem fog, őt nem fogja Kristóf mindenki előtt megalázni egy papírral.

„Ha akar valamit a fiatalúr – nézett vissza a házra, miközben felült Csillag hátára –, majd utánam jön...” – ezzel az almásderes oldalába vágta a lábát és kiügetett a kertkapun.

Miklós elnyúlva feküdt a selymes fűben, a fűzfa ágai alkotta sátorban, fejét a fatörzsnek támasztva. Behunyt szemmel ejtőzött, hallgatta a patak csobogását, élvezte, ahogy a szellő és a napsugár cirógatja az arcát. Néhány évvel ezelőtt nyomban testvéréhez sietett volna, hogy megbeszélje vele a dolgokat, most azonban úgy érezte, ez ráér. Nagyot harapott a táskájából előkotort almába, a gyümölcs harsozott a foga alatt, pedig még tavaly

termett, de bárhol is tartották, jól át-
vészelte a telet.

„Házasodjon meg Kristóf nyugodtan” – elmélkedett csendben. Nem fogja zaklatni, csak az esküvő után. Addig jól elvan ő itt. Sok szép emlék köti ehhez a helyhez, nem egy falubeli lányt kihozott ide legénykorában...

Ráadásul tudta, hogy öccse nincs odahaza, amikor a birtok felé tartott a temetőből, látta elvágtatni a falu felé. Szeme le-lecsukódott, el is aludhatott egy kis időre, mert patadobogásra riadt fel. Körbenézett, hallgatózott. A félig megevett alma ott hevert a fűben, ahová a kezéből esett, amúgy semmi sem változott, a patazaj is elhalt. Már azt hitte, csak álmodta, amikor ló prüsskölt fel a közelben, aztán egy lányhang hallatszott:

– Hé, Csillag! Nyugodj meg!

Miklós feltérdelt, felszedte az al-
mát és kilesett a fűzfaágak között. Kis hűján elfütytyentette magát a takaros teremtés láttán. Búzakék nadrágkosztűmben és halványszürke blúzban vörössesszőke, copfos leányzó közeledett, egyenesen a fa felé. Kis kerek szalmakalapja hetykén oldalra csapva, ami sehogy sem illett durcás arcához. És a rajta levő mogorva kifejezés sem kedves vonásaihoz...

Nyerges-Tóthnak csak annyi ideje volt, hogy táskáját felkapva elrejtőz-
zön az öreg fűz odvába. Amint beszuszakolta magát – rég volt, amikor könnyedén befért –, a lány már be is lépett a természetes sátorba.

Egy darabig tipródott, aztán le-
vette kabátkáját, leterítette a fűre és leült. Először kinyújtotta a lábát, majd nagyot szusszanva felhúzta és átkarolta a karjával. Így egészen kisleánynak tűnt, pedig nem volt az, Miklós húsz-
évesnek saccolta. Láthatólag bántotta valami. Állát térdére támasztva ült,

aztán bal keze ujjáról lehúzott egy gyűrűt. Forgatta a kezében, nézegette, majd lassú, tétova mozdulattal felemelte a kezét, mint aki eldobni készül az ékszert.

– Ne tegye! – szólt rá Miklós, maga sem tudta, miért. – Meg fogja banni...

A lány összerezsent a hangra, láthatóan nem gondolta, hogy van még itt valaki rajta kívül, de becsületére mondván, nem ijedt meg. Csodálkozva nézett a fa odvából kilépő férfira.

– Ugyan miért bánnám meg?

– Nem jó, ha az ember hirtelen haragból cselekszik, higgye el. Én tudom – és leült a lány mellé, a fűre. Vetett egy pillantást a gyűrűre. Szép darab volt, aranykarika, kicsiny, sziporkázó fehér kővel. – Gyémántnak látszik...

– Nem tudom – vont a vállát a leány –, nem kérdeztem... csak elfogadtam...

– Akkor most miért akarta eldobni?

Könnyel teli zöld szempár nézett a férfira, tulajdonosuk nagyon igyekezett, hogy ne sírja el magát. Végül vett egy nagy levegőt és kimondta:

– Mert a vőlegényem becsapott...

A kijelentés olyan véglegesnek tűnt, mint egy ítélet. Miklós egész elcsodálkozott a kisasszony határozottságán. Elhatározta, hogy megtudja az okát, úgy sincs jobb dolga, és ha esetleg meg kell vigasztalni majd a szép hölgyet, hát abban a részéről nem lesz hiba! Nő vagy asszony, legyen bármilyen korú, őreá még nem panaszkodott!...

– Olyan biztos benne?

– Olyan, igen... – jött a durcás felelet. – Hallottam, hogy mit beszélnek édesapámmal...

– Nahát... – fordult Miklós a lány felé –, úrilánynak nem szabad hallgatónia...

– Véletlen volt, és különben is – vont vállat egy bájos mozdulattal beszélgetőtársa –, lehet, hogy úrilány vagyok, de gazdag nem. Legalábbis nem annyira, mint a vőlegényem. Az én apám csak ügyvéd, de ő földbirtokos.

Miklósnek feltűnt, hogy hasztalan próbál lekicsinylést csempészni a hangjába, inkább megbántottság érződött belőle, mint gúny. Aztán felfigyelt az utolsó megjegyzésre: „apám csak ügyvéd, de ő földbirtokos”. Jobban megnézte magának a lányt. „Lehetséges lenne?... Tényleg ő lenne Antónia? Ha így van, Kristóf jól választott.”

Antónia újra mélyet sóhajtott.

– Azt mondta, szeret, hogy mindig is szeretni fog...

– Akkor hol itt a baj?

– A nevelőanyám azt akarta, kössünk házassági vagyonszerződést, de ő azt mondta, hogy felesleges, mert sosem fogunk elválni. Erre ma reggel beállít apámhoz, és – elcsuklott a hangja, de összeszedte magát – és a szerződésről beszélnek, hallottam. Apukám le akarta beszélni, de ő ragaszkodott hozzá – és megsebzett szíve nem bírta tovább. Nagy könnycsepp gördült le az arcán. – Hogy ez az én érdekem is, hogy tisztán kell látnom... – hüppögte. – Hát, látok is! – kapta fel a fejét. – Nem lesz esküvő! – és felugrott, hogy elrohanjon, de Miklós is felállt, elkapta a kezét és visszatartotta.

– Várjon! – szólt rá kedvesen. – Nem lehet biztos bennel...

– De igen! – vágta oda dacosan a lány. Próbált szabadulni a szorításból, de a férfi nem engedte. Antónia a szemébe nézett, valami gorombát akart a fejéhez vágni, amitől úgy megdöbben, hogy elengedi, de meglepetésére a férfi szinte esdeklőn pillantott rá.

Miklós egyszerűen nem tudta elhinni Kristófról, hogy ilyen csúnyán rászédte volna a menyasszonyát. Úgy érezte, valami más lehet a háttérben, és azt is sejteni vélte, hogy ez a valami vele kapcsolatos. És ha így van, akkor kötelessége meggyőzni a lányt...

– Kisasszony, kérem... – kérte őt, de Antónia csak rázta a fejét, amitől vörösesszőke copfja lágyan hullámozott.

– Mondom, hogy hallottam... Eresszen... Hallottam minden szót... – de hirtelen elhallgatott, mert lépteiket hallott, és ahogy a férfira tekintett, látta rajta, hogy ő is hallja.

Egymásra néztek, aztán egyszerre fordultak a kis földút irányába.

Kristóf lépett be a fűzfásátor alá.

Már egy ideje itt volt, Antóniát követve, beszélni akart vele, főleg miután a szakácsnő elmondta, hogy milyen feldúltan távozott.

Amikor meglátta a lombok alatt, először nem mert odamenni hozzá, mert nem tudta, hogy a lány miért haragszik rá, így azt se, mit is mondjon neki, aztán pedig... amíg gondolkodott, hogyan kezdjen bele, megjelent Miklós...

Meglepetten nézte a bátyját, valahogy más lett. Szikárabb, igen, de kicsit határozottabb is. Mozdulataiban nyoma sem volt idegességnek, kapkodásnak. A férfiből nyugalom áradt, mint az apjukból annak idején. Látott rajta, hogy tudja, mit akar, és ez arra készítette Kristófit, hogy csendben maradjon és kívárja, hogy a bátyja és Antónia mihez kezd egymással.

Amellett pedig abban is reménykedett, hogy kiderül, mi bántja kedvesét, és nemhiába. Örült, hogy csupán ennyiről van szó, ezt könnyen helyre tudja hozni.

– Nem, nem mindet... – mondta halvány mosollyal az ajkán, ahogy megjelent előttük.

Azok ketten egyszerre kiáltottak fel:

– Kristóf!...

– Kristóf... – aztán újra egymásra néztek.

Miklós nem volt túlzottan meglepve, de a lány igen. Döbbsen pislogott, nem tudta eldönteni mi a meglepőbb: Kristóf felbukkanása, vagy az, hogy a két férfi ismeri egymást.

Kristóf kihasználta a pillanatot, odalépett hozzá és kezébe fogta a lány kezét. A szeme, az arca, az egész lénye mosolygott, amitől Antónia kisé szégyenkezve lesütötte pilláit. És bár a tüske még ott volt benne, már nem értette, hogyan gondolhatta, hogy a fiú becsapta őt.

– Antónia – vezette őt Kristóf a másik férfihoz –, hadd mutassam be a bátyámat, Nyerges-Tóth Miklóst.

Erre az idősebb testvér összevágta a bokáját, majd illendően és finoman kezét csókolt.

– Kisasszony...

– Miklós – folytatta Kristóf –, a menyasszonyom, Kozma Antónia.

– Uram... – pirult el halványan a lány.

– Részemről a szerencse... – udvariaskodott Miklós –, örülök, hogy megismerhetem öcsém választottját. Mert még az, ugye?

– Persze... vagyis... – jött teljesen zavarba Antónia –, nem... nem is tudom... én... az attól függ... – pillantott vőlegényére, és kihúzta kezét a férfiéből.

Kristóf jókedvűen figyelt. Olyanok voltak ezek ketten, mintha rajtakapta volna őket valamin. Benyúlt felöltője belső zsebébe és előhúzott egy négyrét hajtogatott papírlapot.

– Ettől, ugye? – nyújtotta a lány felé, aki elvette és szétnyitotta. – Tessek, olvasd el, hisz rád is tartozik. Ezért voltam édesapádnál.

Antónia beleolvasott, és egészen elsápadt. Ahogy szeme végigfutott a sorokon, egyre ostobábbnak érezte magát.

– Ajándék?... – dadogta. – Hogy?

– elért a lap aljára és visszaadta az írást. – Kristóf, bocsáss meg – sütötte le a szemét szégyenkezve –, olyan buta voltam...

– Semmi baj – mondta kedvesen a fiatalember. Aztán testvérehez fordult. – Ez tulajdonképpen a tiéd, bátyám – és ezzel a kezébe nyomta a papírt.

Miklós értetlenül és kissé félve vette el. Antónia reakcióját látva nem sok jóra számított. Aztán meglátta a címet: „Ajándékozási szerződés”, majd tovább: „Nyerges-Tóth Kristóf és Nyerges-Tóth Miklós között”... A tekintete elhomályosult, pislognia kellett párat, mire tovább tudta olvasni. Öccse az egész birtokot a nevére íratta...

– Kristóf, ez... – nézett fel rá –, ez nagyon rendes tőled. De nem fogadhatom el... Így neked semmid sem marad...

– Fogadd csak el, apánk is így akarta – felelt nagy komolyan Kristóf. – Megbánta, hogy kitagadott. Ami pedig engem, vagyis – karolta át a lány derekát – minket illet, a volt professzorom állást ajánlott Pesten...

– Szemere doktor? – kérdezett közbe Miklós.

– Ismered? – lepődött meg Kristóf.

– Igen... – válaszolt töprengve a bátyja, ahogy eszébe jutott az idős sebész, aki megörült, amikor kiderült, hogy úgy hívják, mint volt tanítványát. Akkor nem igazán tudta mire vélni, hogy miért támogatja hazalátogatását. – Amikor hazajöttem, volt egy kisebb műtetem...

Kristóf sokatmondó tekintetet vetett rá. Most már értette, hogy ki mozgatta a háttérben a szálakat. Mo-

solyogva csóválta a fejét professzora kedves ravaszságán.

– De most már látom, jól vagy – és amikor bátyja rábólintott, folytatta –, és ne aggódj, bátyám, lesz hol laknunk.

– Köszönöm, akkor elfogadom – hajtotta össze a lapot a férfi.

– Egy kérésem azonban lenne... – nézte őt Kristóf.

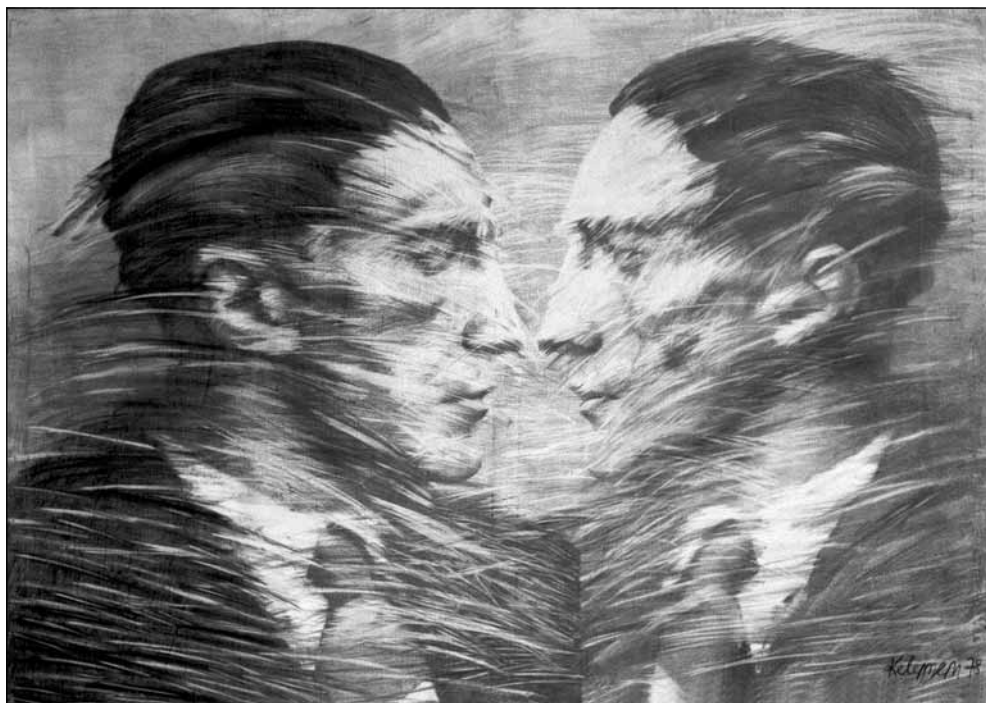
– Nem is kell mondanod – fogta meg a karját Miklós. – Nektek és a

gyerekeiteknek – pillantott Antóniára, aki ettől mélyen elpirult – mindig lesz hely a birtokon.

– Igen, ezt is kérni akartam – bólintott a fiú –, de van más is.

Elgondolkodva simogatva állát végigmérte testvérét és játékos rosszlással ingatta a fejét:

– Azt hiszem, át kéne öltöznöd az esküvőre. A vőlegény tanújának illik kicsípnie magát...

DUCHAMP SZEMTŐL SZEMBEN

Búr Eszter

Az utolsó perc

Nyugalom. Nyugalom, mely a horgásztó fodrozódó vizéből árad. Nyugalom, melyet a környező fák sárguló, susogó falevelei árasztanak. Nyugalom, amit a hullámokon megtörő fény idéz. Nyugalom, mely a csendből fakad. Csend van, csak egy-egy csobbanás töri meg időnként, amint a kergetőző halak fel-felbukkannak, majd újra eltűnnek a tó mélyén. Türelem. A legfontosabb a horgászathoz. Várni a kapásra. Várni, hogy történjen valami, hogy megmozduljon a horgászbót, s hogy megszólaljon a ráerősített csengő, kapást jelezve.

A horgász a ladikjában ült, üveges tekintettel bámult a távolba. Ujjai már teljesen elgémberedtek. A háló üresen hevert a férfi mellett, napok óta nem használták. Nem volt kapás. Hősünk nem hétköznapi horgász volt: nem olvasott a ladikjában, nem próbálta elűtni az időt. Csak ült és várt türelmesen. Távolba révedő tekintettel tűrte, hogy a süvítő szél pírt varázsoljon orcájára. Semmilyen neszre nem rezsent össze, bár el is járt már felette az idő, se a hallása, se a látása nem volt a régi. Amióta csak ismerték, a szomszédai mindig a horgásztó körül látták lézengeni. Vagy a csónakjában ült, vagy a partról próbálkozott, már jó néhány hete sikertelenül.

Szótlan férfi volt, egyesek még azt is megkérdőjelezték, hogy egyáltalán beszélni tud. Pedig tudott ő, de legszívesebben a természettel társalgott. Környezete apró rezdüléseit válasznak tekintette a kérdéseire, s ez melegséggel töltötte el. Legtöbbet mégis a horgásztó tudna róla mesélni. A fodrozódó víz gyakran ringatta álomba horgászunkat, aki sokszor éjjel is a ladikjában ült, reménykedve. De napról napra lankadt a reménysége, s egyre azt suttogta: „Csak még egy utolsó kapást!...”

Ifjúkora óta a tó leghatalmasabb, legerősebb és legmakacsabb teremtményére vadászott: a Nagy Fehérre. Az óriási harcsa gyakran járt túl a legtapasztaltabb horgászok eszén is, s ügyesen kerülgette a horgokat. Hősünk azonban már rég lemondott vágyainak tárgyáról, s az utóbbi napokban még a legapróbb halacskával is beérte volna.

Hirtelen megmozdult a ladik. A többi horgász riadtan kapta oda a fejét. Nem, ez nem a fodrozódó víz játéka volt. Valami a horgászbót damilját ráncigálta. A botra erősített csengő eszeveszetten csilingelt, horgászunk azonban meg se moccant. Hiába kiabált neki a többi férfi, ő nem reagált. A ladikjához legközelebb lévő csónak utasa sietve odaavezett, hogy hősünk segítségére legyen a hal kiemelésénél, ám az öreg horgász nem mozdult. Így hát a segítőkész fiatalember – gondolván, hogy az idős ember túlságosan fázik ahhoz, hogy végrehajthassa ezt a roppant megerőltető műveletet, vagy éppen olyannyira lesokkolta a kapás, hogy nem tud moccanni – egyedül emelte ki a halat a vízből. Legnagyobb megdöbbenésére a Nagy Fehér hatalmas szemei néztek rá. Az ifjú horgász diadalittasan elmosolyodott, s ujjongva hősünkhöz fordult. Ám az még mindig a horgászbótot markolta, s makacsul a távoli fákat fürkészte. A fiatalember megrázta őt, majd mikor erre sem érkezett válasz, a csuklójához

nyúlt, hogy ellenőrizze az idős férfi pulzusát. A fiatal horgász ijedten engedte el a ráncos kezét, amely élettelenül hanyatlott vissza az öregember ölébe.

Bár az idős test megfagyott, a ráncokkal keretezett szemek büszkén csillogtak. A fiatalember biztos volt benne, hogy az öreg horgász tudta, mi akadt a horgára.

E számunk szerzői

Ádám Orsolya Mária (1988) – egyetemi hallgató, Szárliget

B. B. Mala (1978) – szellemi szabadfoglalkozású, Sátoraljaújhely

Baczó Zsolt (1986) – tervezőmérnök, Kolozsvár (Románia)

Barabás Marianna (1953) – nyugdíjas, Budapest

Báthori Csaba (1956) – író, kritikus, műfordító, esszéista, Budapest

Berecz Teofil (1985) – munkanélküli, Keszthely

Biacsi Mónika (1975) – tudományos segédmunkatárs, Szeged

Bibor István (1950) – gyógyszerész, Bala-tonalmádi

Bozók Balázs (1981) – közgazdász, Koppenhága (Dánia)

Búr Eszter (1996) – tanuló, Nyíregyháza-Oros

Dobosi Valéria (1961) – pénzügyi munkatárs, költő, Szombathely

Drgács Gabriella (1966) – jegyvizsgáló, Baktúttos

Ebergényi Németh Magda (1958) – rokkantnyugdíjas, Keszthely

Farkas Gábor (1977) – költő, tanár, irodalomkritikus, Debrecen

Ferencz Mónika (1991) – tanuló, Göd

Gábor Tamás (1979) – alkalmazott grafikus, Kőmörő

Harman Miklós (1972) – bolgarista, műfordító, Budapest

Kelemen Károly (1948) – festő- és szobrászművész, Budapest

Kelemen Lajos (1954) – költő, író, kritikus, Kaposvár

Kirilla Teréz (1972) – PhD-hallgató, Budapest

Kiss Éva (1978) – titkárságvezető, Misefa

Koncsek József (1942) – költő, író, Pólmáz/Magyarnándor

Kővári Diana (1981) – ötvös és szíjgyártó, Szolnok

Miklóssy Endre (1942) – urbanista, esztéta, író, Budapest

Nagy István Paphnutius (1962) – költő, műfordító, Tata

Orosz Fanni (1993) – Budapest

Papp Tibor (1936) – író, költő, műfordító, tipográfus, Budapest/Párizs

Pomogáts Béla (1934) – irodalomtörténész, Budapest

Rosmann László (1953) – gépészmérnök, Dunaharaszti

Szinay Balázs (1983) – marketinges, szerkesztő, író, Budapest

Tarsoly Beke Tamás (1963) – rokkantnyugdíjas, Győr

Temesi Ferenc (1949) – író, Budapest

Tóth Erzsébet (1951) – költő, Budapest

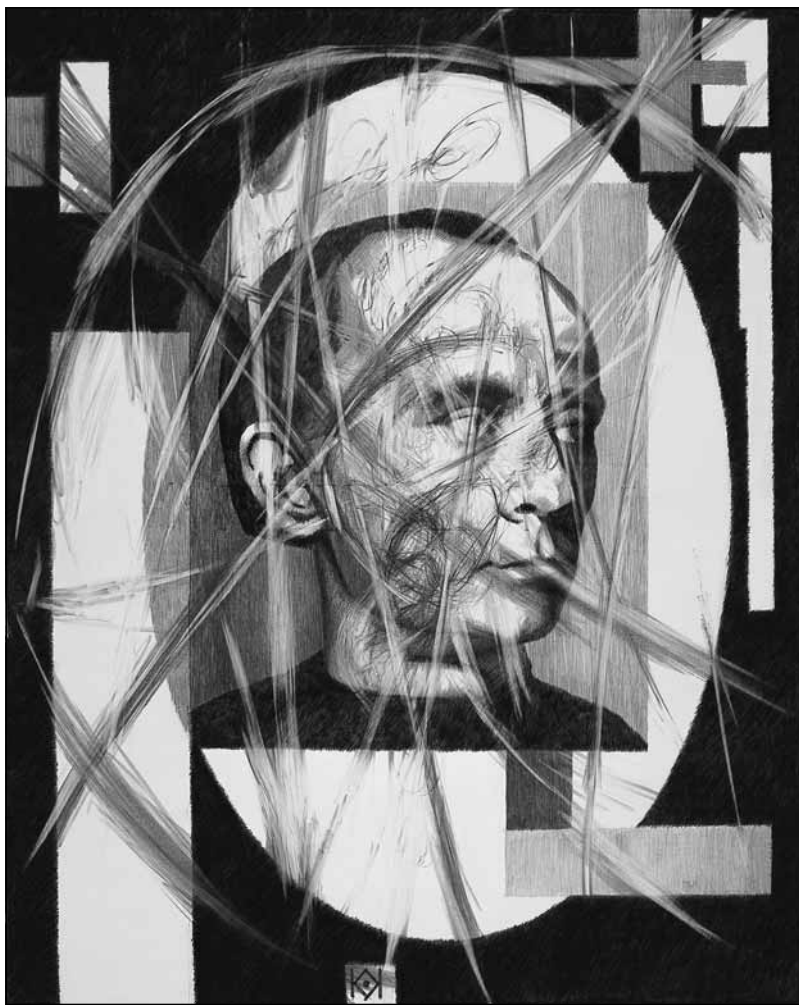
B. Tóth Klára (1955) – festőművész-restaurátor, költő, Budapest

Várad B. László (1946) – vadbiológus, író, Somogyfajsz

Zalán Tibor (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest

cárt, Babitsból nem Lenint, József Attilából sem Hitlert. Ezek szerint, már gyerekkorunkban jobb ízlésünk volt, mint a mai, feltehetőleg felnőtteknek? Meglehet. (Mert ha gyerekek rajzol Hitler-bajuszt az énekesnek a hirdetőoszlopon, akkor még nagyobb a baj, akkor már [kora]zsigerekig lehatolt a gyűlölet.) Állok az oszlop előtt, és meglehetősen rosszul érzem magam. Akkor is így lenne ez, ha bárki egy másik diktatórikus rendszer attribútumaival ruházná fel egy másik valakit – a másik vagy harmadik oldalon szereplők közül. Ezzel azért vigyáznunk kéne! Talán a gyűlölködésnek lehetne határt szabni, ha a butaságnak, gonoszságnak nem is. De ki, hogyan, mikor? Úgy tűnik fel, ennek az új, közös létnek a tudati horizontja csak nagyon lassan és sokára tágul ki, az is lehet, hogy előbb egy összeszűkülésen kell átmennie. Ha utóbbi a törvényszerű, akkor jó irányban haladunk, vagy már ott is vagyunk, az abszolút emberi és szellemi és erkölcsi szűkösségben. No comment...

Zalán Tibor

I.Q. SZEMÉLYISÉG (KASSÁK)

Pálya!

„Cselló. Bánatos hangú húros hangszer (melyik nem az?), a vonósok családjának tagja. Nagyobb, mint a brácsa és a hegedű együttvéve, zeneszviccek szerint ezért tovább ég. Valójában az emberi hanghoz legközelebb álló zeneszerszám. Egy baja van: a nyelv szerkezetét, a szintaxist mind ez ideig nem tudja visszaadni. Remegő kezű egyéneknek (mint Életrajzoló és mások) nagyon nem ajánlott.” (Temesi Ferenc)

„Az álom kért szót először, aztán az elveszettség érzetétől az erre viszszaeső fémkeménységig majd minden szava: egy-egy új tónus indulatának tömérdekségéből. Ha az ihlet az egész test munkáját kívánja, a Tóth Erzsébet név sokszor egy nagy szívet takar.” (Kelemen Lajos)

„Kodolányi három emlékezetes bírása közül szép sorjában, a jóslat szerint kettő már valóban »távozott a történelem színpadáról«. Kénköszagot hagytak maguk után, jól jelezvén azt, hogy honnan is érkeztek. És már inog a szék a harmadik bíró alatt is.” (Miklóssy Endre)

„Kabdebó Tamás emberi és írói útjának első és máig legfontosabb állomása bizonyára az 1956-os magyar forradalom volt. A bajai kisdiák és budapesti bölcsészhallgató, akinek már a forradalom előtt meggyűlt a baja a kommunista hatalommal, 1956 csodálatos őszén találkozott igazán a történelemmel.” (Pomogáts Béla)

„Ha áttekintjük a tizenhat bámulatos, a franciával egyenrangú német változatot, felismerjük: Valéry lírai eszméletének alapszókincse is viszsza az orfikus szonettekben, Rilke régi témáival keresztezve, áthangszerelve, átlénygítve.” (Báthori Csaba)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

Nemzeti
Kulturális
Alap

A folyóiratot
a Nemzeti Kulturális Alap támogatja